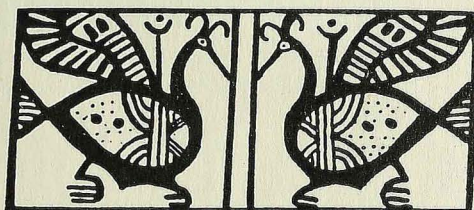

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ — Τ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ — Α. ΧΡΙ-
ΣΤΟΦΙΔΗΣ — Ν. ΦΛΟΓΑΣ — Α. ΜΙΤΣΙΔΗΣ — Ι. ΣΙΑΜΠΑΤΙΝ —
ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — Τ. ΔΟΞΑΣ — Γ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ —
ΜΑΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ — F. ΜΑΖΑΔΕ — Μ. Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ — Α. ΠΕΡ-
ΝΑΡΗΣ — Σ. ΠΑΥΛΕΑΣ — Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ — Κ. ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗΣ
— Ν. ΣΠΑΝΙΑΣ — Ν. ΣΠΑΝΟΣ — ΕΛ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ
Η ΣΥΛΛΟΓΗ «ΩΡΑ ΠΑΤΡΙΔΑΣ»

51

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἄνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλς

Ἐτησία συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς

Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ: Ὁρεσ (ποιήματα)	σ. 57
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ: Τὸ μαῦρο καὶ τὸ ἄσπρο (γράμμα ἕκτο καὶ ἕβδομο)	62
Ν. ΦΛΟΓΑ: Καρτεροῦμε (ποίημα)	67
Α. ΜΙΤΣΙΔΗ: Ἀρχιμανδρίτης Ἰπτόλυτος Μιχαηλίδης (σημείωμα)	68
Ι. ΣΙΑΜΠΑΤΙΝ (μετ. Ἰππ. Μιχαηλίδης): Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Κύπρου (ἱστορικαὶ σημειώσεις)	68
Τ. ΔΟΞΑ: Φῶς τῆς Ὀλυμπίας (ποίημα)	72
Γ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ: Δεμένα καρδιά (διήγημα)	73
ΜΑΡΙΑ Σ ΙΩΑΝΝΟΥ: Μιά φίλια ἔζησε (ποίημα)	77
Ε. ΜΑΖΑΔΕ (μετ. Μ. Κ. Ἰακωβίδης): Τραγούδι (ποίημα)	77
Α. ΠΕΡΝΑΡΗ: Ὁ ποιητὴς ἔνα κενὸ (σημείωμα)	78
Σ. ΠΑΤΛΕΑ: Τί σημαίνει νὰ εἶσαι Ἕλληνας	79

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἡ πατριωτικὴ λογοτεχνία — Κ. Χατζηψάλτη: Henri Gregoire — Ν. Σπανιά: Φόρος τιμῆς στὸν Sean O'Casey — Ν. Σπανοῦ: Κ. Χρυσάνθη «Δεκατρία (κακοσήμαδα) ποιητικὰ θέματα» — ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου καὶ Ἑλ. Καζαντζάκη) — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Χρυσάνθη: Ὁρα πατρίδας).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1964

ΑΡ. 51

ΩΡΕΣ

Τῆς γυναίκας μου

ΑΝΟΙΞΗ

Μιά πεταλούδα και μία τούφα θρουμπι
πρόσετοίμασαν τὸν ἐρχομὸ σου.
Καὶ σὺ, σὰν ἓνα ξελεταρούδι,
περπατάταγες δίνοντας χρώμα στὰ ρόδα.
Δίνοντας νόημα στὴν ὑπαρξή.
Δημιουργώντας φῶς ἀπάνω ἀπὸ τὶς θάλασσες.
Φτιάχνοντας τὸ ἀστρικό γαλάκτωμα τῶν νυχτῶν.
Πλάθοντας τὸ παραμῦθι τῶν ἄλλων κόσμων.

Κ Α Λ Ο Κ Α Ι Ρ Ι

Κράτησε τὸν ἦχο τῶν βημάτων μας
μέσα στὸ καλοκαίρι,
χρυσὸ καὶ πυρωμένο σὰν τὸν πόθο μας.
* Ἄλλο δὲν θὰ ὑπάρξει σὰν τοῦτο.
* Ἐνασσημα Φαύνων.
Πῶς νὰ σὲ κρᾶξω;
Ραχήλ ἢ Ρεβέκκα τῶν βιβλικῶν ἡμερῶν τῆς εὐτυχίας μου;
* Ω! ἀγαπημένη,
οἱ φοῦχτες μου γέμισαν φῶς καὶ μέλι καρπῶν.
* Ω! ἀγαπημένη,
ἄσε με νὰ σὲ ὑμνήσω
στὸν βασάλτη τῶν ἀκοίμητων αἰώνων.
* Ὅπως γεννήθηκες μέσα μου
στὴ γλυκεῖα θλίψη τῶν πρώτων καὶ τελευταίων ἡμερῶν.
Νὰ κ' ὁ χρυσὸς καρπός,
ποὺ ὀρίμασαν οἱ τροπικοὶ τῶν ἡμέρων μέσα σου.
* Ω! ἀγαπημένη,
κράτησε τὸν θριαμβικὸ ἦχο τῆς κραυγῆς μου
μέσα στὸ καλοκαίρι.
Ρίξε τὸ ροῦχο σου
γιὰ νὰ μὲ δεχτεῖς ὀλοκαύτωμα.

Ι Ν Τ Ε Ρ Μ Ε Δ Ι Ο

* Ω! πόσο τρώμαξα πού σ' ἔχασα
στὴν πρώτη συστάδα τῶν ἀστρῶν.
Ἐίχαμε ἀπολησμονηθεῖ με χέρια δεμένα
μετρώντας τὰ νυχτοπούλια πού ἔγραφαν
τοὺς γρόφους τῆς ὑπαρξής.
Τότε χαρήκαμε τὸ καλοκαίρι
τρώγοντας τοὺς καρπούς ἀπὸ τὰ δέντρα
καὶ πίνοντας τὸ νερὸ μέσα στὶς φοῦχτες μας.
Χαρήκαμε τὸ καλοκαίρι
— πανδαισία χαρᾶς —

ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία ἡμέρα,
ἀπάνω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὶς θάλασσες.
Κι' ὕστερα,
σὰν δυὸ βουβοὶ βράχοι
— σύμπλεγμα πανάρχαιων συμβόλων
ἀποχαιρετήσαμε τὸν δρόντ' ἥλιο
ποῦφευγε γιὰ πάντα
στὴν ἀποδημία τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου.
Ἄλλο δὲν θὰ ὑπάρξει σὰν τοῦτο, εἶπες
κι' ἄπλωσες τὰ χέρια γιὰ νὰ τὸ φέρεις πίσω.
Ἄπονενομημένο διάδημα.
ἜΩ! ἀγαπημένη,
θυμήσου τὴ γυναικά τοῦ Λότ.
Τὸ ἄλλας καίει τὶς πληγωμένες σάρκες μου.

Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ο

Ἔπεσε τὸ πρῶτο φύλλο,
ἔπεσε ἡ τελευταία ὀπώρα
πάνω στὴν κρούα καρδιά τοῦ φθινοπώρου.
Καὶ σύ, ντυμένη ὅλη τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς σου,
ντυμένη τὴν ἀπέριττη μελαγχολία σου
κρατάγεις τὸν τυφλὸ ἥλιο ἀπὸ τὸ χέρι,
ποῦ χτυποῦσε ἀπελιωμένα τὸ ραβδί του
ἀπάνω στὶς σπασμένες στράτες τοῦ ἀπείρου.
ἜΩ! γιατί νὰ μὴ μ' ἀκουες τότε
ποῦ σοῦλεγα ν' ἀποθρέψουμε τὸ καλοκαίρι;
Τώρα, γυμνὴ ἀπὸ φῶς κι' ἐλπίδα,
ἐκλιπαρεῖς τὶς τεθλασμένες τῶν κτηρίων.
Ποῦ πέταξαν τὰ κοτσύρια καὶ τ' ἀγριοπεριότερα τῶν ὄνειρων μας;
Ποῦ κούρνιασαν τὰ τρομαγμένα ὄνειρά μας;
Τι νὰ λένε τὰ ὑπονοούμενα τῶν δρυμῶν
μέσα σ' αὐτὶ τῶν ἀνέμων;
Ἦχειο κατακόμβης ἡ φωνὴ σου
ἀπάνω στὶς ρωγμὲς τῆς ὕλης.
Καὶ τοῦτη ἡ ροῆ τῶν ὑδάτων
μοιάζει παραμῦθια μὲ δράκους.
Μ' ἀναφυλητὸ τῆς νύχτας,
ποῦγειρε στὴν ποδιά σου γιὰ νὰ κλάψει
τὴ φθορὰ τῶν δεκαοχτῶ μου χρόνων.
Σὲ λίγο ἡ αὐλαία θὰ πέσει,
μὰ τὸ δράμα ἀκόμα θὰ παίζεται.
ἜΩ! ἀγαπημένη
δὲν ἀκοῦς ποῦ σὲ κραζῶ.
Βούλιαξε ἡ ψυχὴ μέσα στὴ σκέψη μου.

Χ Ε Ι Μ Ω Ν Α Σ

Σκέψου—σκέψου πολὺ, σοῦ εἶπα.
Τὰ δυὸ μου πόδια κρατᾶνε τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ σύμπαντος.
Θυμήσου τὶς πρώτες μέρες τῆς Δημιουργίας.
Προτοῦ γεννηθεῖ τὸ φῶς,
προτοῦ γεννηθεῖ τὸ σκοτάδι.
Τότε ποῦ αἰωρεῖτο ὁ λόγος μου μέσα σου.
Τότε ποῦ δὲν ὑπῆρχε φεγγάρι,
τότε ποῦ δὲν ὑπῆρχε ὁ ἥλιος κι' ἡ γῆ
παρὰ μονάχα ἐσὺ κι' ἡ ἐφτάφωνη σάλπιγγα.
Οὔτε τ' ἀστέρι τοῦ Νότου.
Μὰ ἐσὺ ἐπίμενες νὰ στρώσεις μὲ χιόνι τὰ κλινοσκεπάσματα
καὶ τὴν ἐφτάφωνη λυχνία
γιὰ νὰ μὴ φέγγει πιά.

Τώρα σ' αποχωρετῶ
 κάτω ἀπὸ τὸ πέτρινο ὁμοίωμα τῶν δέντρων.
 Κάτω ἀπὸ τὶς λευκὲς νύχτες τῆς θλίψης.
 Ζεσταίνοντας μέσα στοὺς κόρφους μας τὰ παγωμένα φέδια.
 Ἀφήνοντας τὴν ἀνάπλαση
 γιὰ μέρες ἄλλες, ἀκαθόριστες.
 Τώρα ἡ ἀτμόσφαιρα δονεῖται ἀπὸ παγωμένα κρυστάλλα
 καὶ τριξίμο ἐντόμων.
 Κι' ὁ ἄστερισμός τοῦ Σκορπιοῦ
 βυζαίνει τὸ αἷμα μας.
 ὦ! ἀγαπημένη κρυώνω.
 Γιατὶ ἀργεῖς νὰ με θεομάνεις
 μέσα στὴν θερμοκρασία τοῦ ἀπολύτου;

Α Ν Τ Ι Φ Ω Ν Η Σ Η

Λίγο λάδι γιὰ τὴ λυχνία, εἶπες.
 Πῶς θ' ἀναγινώσκεις τὶς νύχτες
 τὸ ψαλτήρι τῶν χρυσοῦν Ἡμερῶν;
 Πῶς θὰ διαβάξεις
 τὴν Ἀγία Γραφή τοῦ Μόχθου;
 (Σκύψε, ὦ! ἀγαπημένε,
 νὰ σκουπίσω τὸν ἰδρωτὰ σου
 μὲ τὰ χεῖλή μου
 γύρε στὴν κλίνη τῶν μαλλιῶν μου.)
 Κουράστηκες νὰ κυκλοφέρεις,
 κάτω ἀπὸ τοὺς ραγισμένους θόλους.
 Κουράστηκες νὰ ραμφίζεις μέσα σου — Δρουκολάπτη!
 Ἡρέμησε. Ἀκόμα δὲ χάθηκε ἡ αἰώνια αἰγὴ,
 ἀκόμα δὲν ἦστε ἡ αἰώνια νύχτα.
 Ἀναθάρρησε. Τὸ πολικὸ ἀστ' ἔρι
 ἀκόμα σελαγίζει ἀπάνω στὴν καρδιά σου.
 Σεκουράσου, ὦ! ἀγαπημένε,
 πάνω στὰ στήθεια μου.
 Μὴ σκέφτεσαι πιά τὴν πρωθυστερη ζωή.

Χ Ο Ρ Ο Σ

Τώρα ποὺ σ' ἔχασα στίς ὄχθες
 τῆς ἀδυσώπητης κλειψύδρας,
 τώρα ποὺ κάλυψε τὴν κιβωτὸ μας
 ὁ κατακλυσμός τῶν ὄρῶν
 μὴ μοῦ στείλεις ἄλλο περιστέρι.
 Μὴ μοῦ στείλεις τὶς Σειρήνες
 τῶν ἐκπάγων ἡμερῶν.
 Μὴ μ' ἀνακαλέσεις ἀπὸ τὴν ἀποδημία μου.
 Ἄσε με κεῖ.
 Ν' ἀναθρώσκω.
 Μέσα στὴν οὐσία τῶν ἀπτῶν ὄντων,
 μέσα στὸν ὄλοφυρμὸ τοῦ χαμογέλιου σου,
 μέσα στὴν ὑψὲ τῶν ἐνδυμάτων σου,
 ἀπάνω στὰ λυτὰ συνδάμια σου.
 Τώρα ποὺ οἱ ὄρες γδύνονται,
 τώρα ποὺ οἱ ἀρχέγονοι κόσμοι ἀφυπνίζονται.
 Τότε μόνο.
 Ὅταν ὅλα θάναυ δέηση
 κι' ἀποπληξία συμφορῶν
 καὶ σφραδασμός κι' ἀπόγνωση
 τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ὑπάρχειν.
 Τὴν ὥρα τῶν μεγάλων ἀντιφάσεων.
 Τότε μόνο.

Πρὶν ριφθοῦν οἱ κόβοι.
 Προτοῦ ἢ μεγάλη ἰαχὴ
 ξεσκίσει τὶς σάρκες τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος.
 Πρὶν κλονιστεῖ ὁ Λόγος.
 Ὅταν ὄλα θάναυ μάσα.
 Τότε μόνο ρίξε τὴν σκοινένια γέφυρα
 γιὰ ν' ἀναστηλώσω τὰ θρύμματα τῆς Ἀγάπης σου.

Βάλε τὸ πὸ καλό σου ἔνδυμα.
 Δὲν κάνει νὰ περιμένουν
 οἱ προσκεκλημένοι μας.
 Δὲν κάνει νὰ περιμένει
 ἡ ἀστεία μεταμπίεση τοῦ Τίποτα.
 Ἀπόψε θὰ ξευιχτήσουμε
 γιὰ μὰ δικαιοτέρα ἀνακατάταξη τῶν κυττάρων μας.
 ὦ! πανηγύρι φθορᾶς.
 Ἀπόψε θὰ μετρήσουμε τὸ βάρος τῆς ὕλης.
 ὦ! ἀγαπημένη,
 δὲν ἀκούς τὸ κάλεσμά μου;
 Ἀφύπνισέ με ἀπ' τὴν ἀγρύπνια μου.
 Τὸ σῆμπαν ἐν ἀρχῇ ἦταν μὰ ρόγα σταφύλι,
 ἦταν μὰ σταγόνα μεθύσι.
 Στύψε τὴν ἀπάνω στά χεῖλή μου νὰ ξεδιψάσω.

ὦ! δίβουλη σκέψη,
 ἀκόμα περιμένεις μέσα στὴ βροχὴ τῶν αἰώνων;
 Ἀκόμα περιμένεις τὸ ἔλεος καὶ τὴν κάθαρση;
 Πῶς νὰ τὴν ἐναγκαλιστεῖς
 μ' ἀρωτηριασμένα χέρια;
 Μέσα στὶς ὁμίχλες;
 ὦ! νομοτέλεια,
 ὦ! φραγμοὶ τῆς σκέψης,
 πῶς θὰ διαπεραιωθῶ χωρὶς τὸν ἀρχάγγελό μου;
 Χωρὶς ἀποσκηνές.
 Ἀπογυμνωμένος,
 ἀποστεωμένος
 ποῦ νὰ στρέψω τὸ βλέμμα μου;
 Κύριε,
 μὴ μ' ἀφήσεις νὰ πεθάνω
 χωρὶς τὸ κέλυφός μου
 κάτω ἀπὸ τοὺς ἐκτεθειμένους οὐρανοὺς.

ὦ! ἀγαπημένη,
 γδύσου τὴν ἀφαστία σου.
 Ἀφησε πάνω στά δάχτυλά μου
 τὸ χνούδι τῆς ἀφῆς σου.
 Ἄσε με νὰ σὲ γευθῶ
 ἀπὸ τὴν πρώτη πηγὴ τῶν αἰσθήσεων.
 Ποῦ ν' ἀποκοφῶ τὸ ἐμμαγετο τῆς οὐσίας σου;
 Ποῦ ν' ἀποτυπώσω τὰ ἴχνη
 τῆς ἀμφίβολης διαβάσεώς σου;
 Ἐσὺ, ποῦ ἦσουν α ἢ πὸ συγκεκριμένη ἔννοιά μου;

Ἄκου ἐπέροχεται.
 Ἄκου ἀπέροχεται.
 Συγκράτησέ τον.
 Ἐσὺ μοναχὰ τὸ μπαρεῖς.
 Οὔτε νὰ μένει,
 οὔτε νὰ φύγει.

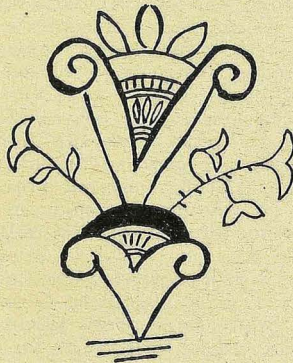
Μετέωρος.
 Νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι,
 νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι.
 Τάχα δὲν ξέρω τί λέω;
 ὦ! ἀγαπημένη,
 πόσο ἀργὰ τρέχει τὸ φῶς.
 Δὲν προλαβαίνει νὰ φωτίσει τὴ σκέψη μου.

Ἄκου τὸ τρίξιμο τῆς τελευταίας ἡμέρας
 ποῦ κλεισε πίσω μας.
 Ποιὸς θὰ μᾶς ἀνοίξει τὴν ἄλλη πόρτα,
 ἀφοῦ ὅλοι θᾶναι πεθαμμένοι;
 Ἄφοῦ ἡ γῆ θᾶχει γίνει κοσμικὴ σκόνη,
 μέσα στίς σκεθρωμένες παλάμες μας;
 Ἐγώ, ἐσύ, μέσα στὴν πέμπτῃ διάσταση!
 ὦ! ἀγαπημένη,
 ὅσο εἶναι καρὸς,
 βύθισε τὸ ἀτσάλι μέσα στὴν καρδιά τοῦ ἐγώ μου.

Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Η

Καὶ δεόμεθά σου
 μὲ δῆξίφωνες σάλπιγγες
 καὶ δεόμεθά σου
 μὲ βαρυόηχα τύμπανα καὶ κοντραμπάσσα
 καὶ μὲ ἀλαλαγμοὺς
 καὶ μὲ τριγμοὺς ὀδόντων,
 Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν
 ἐλέησον τὴν ἀπελπισία
 τοῦ ταπεινοῦ δούλου σου
 σπηλαιολόγου καὶ καντηλιανάφτη
 τοῦ ἔνδον φωτός
 Τάσου Στεφανίδη τοῦ Δημοσθένους.

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΑ ΤΟΡΚΗ

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΠΡΟ

ΓΡΑΜΜΑ ΕΚΤΟ

ΠΑΙΔΕΙΑ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Φίλε, από μέρες πολλές, από τότε που μ' απασχολεί το θέμα των μέσων μαζικής επικοινωνίας, θέλω να σου γράψω για την Παιδεία. Έννοώ την Παιδεία που δεν προσφέρεται με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Δοκιμάζω να την απομονώσω από την περιερούσα ατμόσφαιρα και δε μπορώ. Και πώς ήταν δυνατό να γίνει διαφορετικά; Σε μία πόλη όπου τα μέσα μαζικής επικοινωνίας φαίνονται να έχουν υποκαταστήσει κάθε άλλο παιδευτικό μέσο σαν επιρροές στη διαμόρφωση ανθρώπινων τύπων διερωτάται κανείς τι μένει για τα σχολεία να κάμουν, τους τύπους που συνηθίσαμε άφελως να βλέπουμε σαν όλη τα κατ' έξοχην αλλά τα μόνα μορφωτικά κέντρα; Όταν η τηλεόραση λειτουργεί χωρίς διακοπή και καθημερινά, για ώρες πολλές, ο μέσος Άμερικανός κάθεται μπροστά στη μικρή θόνη κι αρχίζει να το κάμνει από δυο έως τριών χρονών και κατά συ έπειαν μαθαίνει να σκέφτεται επί τη βάσει στερεών τύπων, με κλισέ, τι άραγε θα πρέπει να κάμουν τα σχολεία; Όταν η προπαγάνδα, η διάδοση δηλαδή ιδεών, γίνεται με τα τελειότερα μέσα που είχε ποτέ στη διάθεσή του ο άνθρωπος, ποιος είναι ο ρόλος που απομένει σ' ό,τι ονομάζουμε παιδεία να διαδραματίσει; Όταν η γνώση πολλαπλασιάζεται με ρυθμό αναδικής γεωμετρικής προόδου και παράλληλα οι νοητικές δυνατότητες του ανθρώπου μένουν οι ίδιες και η γνώση προσφέρεται άπλουστευμένη στο έπακρον από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τι αναγκαία προσαρμογή πρέπει να κάμουν τα σχολεία για να συναγωνιστούν στον άθρηστο συναγωνισμό που τους γίνεται; Ποιό είναι με μία λέξη το λειτουργήμα των σχολείων σε μία κοινωνία που προωθεί την υπερκαλούστευση ιδεών και γνώσης σε τέτοιο σημείο που μόνο τα πολύ ζωηρά χρώματα να είναι όρατά στο μέσο άνθρωπο;

Ζω, φίλε, καθημερινά την ατμόσφαιρα μιάς πανεπιστημιακής σχολής που διατηρεί κοπή ακόμα τη διδασκαλία του κατ' έξοχην Άμερικανού φιλοσόφου και παιδαγωγού, του Dewey, κι όπου η ήχώ της διδασκαλίας του προκαλεί διάλεξη με διάλεξη αντιγνώμες και αναμόχλευση παθών. Ο Dewey ήταν που έγινε ο απολογητής και εκλαϊκευτής του «πραγματισμού», της φιλοσοφικής θεωρίας που ξεκινά βασικά από τον Ουίλλιαμ Τζέμς κι αποτελεί τον πιο εκδηλό φιλοσοφικό συμβιβασμό που σημειώνει η ιστορία των ιδεών. Κι από τον Dewey αρχινά η νέα περίοδος παιδαγωγικής, αυτή που θεώρησε την πνευματική πειθαρχία αίρεση και δοκίμασε να την εκθεμελιώσει από τα σχολεία βάζοντας στη θέση της το χωρίς όρια ξάπλωμα του παιδιού «σε όριζοντες χωρίς φράκτες — αλλά κι' όλας μέσα στα πλαίσια του «Άμερικανικού τρόπου ζωής» και της Άμερικανικής ιδεολογίας.

Νάταν μήπως η συναίσθηση της ματαιότητας που ώθησε τον Dewey και τους μαθητές του στην έξορα της πειθαρχημένης γνώσης από την επίσημη Παιδεία ή αίσθημα κοινωνικής εϋθύνης για μία κοινωνία αγώνευτη, άναφομοιώτη, χαώδη, με οικονομικά προβλήματα τέτοια που να προκαλέσουν το φοβερό Κράχ του 1929 που κατ'άστροψε εκατομμύρια οικογένειες κι έκαμε πολλούς Άμερικανούς — για πρώτη και τελευταία φορά — να ερωτοτροπούν με το σοσιαλισμό και να πηγαίνουν εθελοντές στον εμφύλιο Ισπανικό πόλεμο — για να καλοούναι «μετά είκοσι έτη» μπροστά στις διάφορες έπιτροπές «Αντιαμερικανικών ενεργειών» του γερούσιαστή Μακάρθν και των όμοίων του να δώσουν λόγο για τις σχέσεις τους με το «διεθνή κομμουνισμό»; Ποιές αίτιες να υποκίνησαν τους κοινωνιολόγους και τους παιδαγωγούς σε άξιοπρόσεκτη σύμπτωση να θέτουν σά βασικό σκεπτό της Παιδείας την κοινωνική προσαρμογή που έφτασε σε τόσο άκρατες προεκτάσεις ώστε να αποκαλήται ο Άμερικανικός λαός «λαός προβάτων» από ίθαγενή συγγραφέα; Πόσο σημαντικός ήταν ο ρόλος που διεδραμάτισε η μετανάστευση κι η κατ' ακολουθίαν εγκατάσταση εκατομμυρίων επήλυδων στη χώρα, που, έπρεπε να άρρομοιωθούν και να γίνουν πρώτιστα Άμερικανοί πολίτες κι ύστερα Ιταλοί ή Γερμανοί ή Έλληνες ή Πολωνοί;

Όποιοι κι αν ήσαν οι λόγοι, η πειθαρχημένη γνώση τέθηκε σε δευτερότερη μοίρα, ως τη μέρα που ο πρώτος Ρωσικός τεχνητός δορυφόρος άρχισε να ανακλυόται στον ουρανό και συντάραξε έξ θεμελιών την Άμερικανική κοινή γνώμη. Ο Σπούτσνικ έπανάφερε σά σχολεία την έξορισμένη γνώση, χωρίς όμως να εκδιώξη ότι είχε εγκατασταθή στην τάξη σά διάδοχος κατάσταση, την μήση στην Άμερικανική ιδεολογία και την άκριτη παραδοχή όρισμένων αξιών σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη απόρριψη άλλων.

Φίλε, μη σου φανή περίεργο, αλλά έδω για πρώτη φορά άρχισα να βασανίζω μέσα μου το πρόβλημα της ιδεολογίας και της πρακτικής εφαρμογής της και, συνεπακόλουθα, της σχέ-

σης πού υπήρχε ανάμεσα στην Παιδεία, την Ίδεολογία και την Προπαγάνδα. Τις πρώτες άφορμές μου τις έδωσε ή οικείωση με τους Άμερικανικούς νόμους τους σχετικούς με την Παιδεία (κι είναι τόσο δες οι Πολιτείες και στη λεπτομέρεια και στην πράξη όσοι κι οι εκπαιδευτικές περιφέρειες) κι ή παρακολούθηση της λειτουργίας σχολείων της Νέας Υόρκης. Είδα ότι το κέντρο των μαθημάτων είναι ο Άμερικανικός τρόπος ζωής και στόχος ή προσαρμογή του άτόμου στα δεδομένα και τις κατευθύνσεις της Άμερικανικής κοινωνίας. Ή έπαφή με τό παρελθόν άλλων χωρών έξω από την Άμερική κι ότι άμεσα την άφορα είναι δευτερώτερη πολύ έγνοια, άν είναι καθόλου, κι ή γνώση του σύγχρονου κόσμου πρόσφατο μέλημα, πού τέθηκε από τά γεγονότα του ψυχρού πολέμου κι από την καταλυτική επίδραση πού έχει πάνω στην Άμερικανική σκέψη, τόσο πού ή άπασχόληση με τις διάφορες περιοχές της Γης νά ξεκινά βασικά από τη διάθεση επικρατήσεως στό συναγωνισμό για σφαίρες έπαιρου. Ή διδασκαλία των «άγαθών της Δημοκρατίας και των μειονεκτιμάτων του Μαρξισμού» (έτσι διατυπωμένη) ύποχρέωση των δασκάλων όχι μόνον των πολιτειών πού συνταγματικά τό έχουν επιβάλει αλλά και των υπολοίπων πού συμπληρώνουν τό συνταγματικό κενό με ειδική νομοθετική πράξη των άνωτοίχων σομάτων. Ή Θρησκεία έχει συνταγματικά — κατά τις γνωμοδοτήσεις του Άνωτάτου Δικαστηρίου πού τόσο σάλο έχουν προκαλέσει και συνεχίζουν νά προκαλούν — έκδιωχθή από την Παιδεία και έχει επανέλθει κομμοφλαρισμένη σαν «Άμερικανικός τρόπος ζωής». Θέλω νά πώ, ο δημοκρατικός καπιταλισμός έχει αντικαταστήσει τό Χριστιανισμό σαν Θρησκεία στην Παιδεία, διδάσκεται σά δόγμα, ζητείται ή απόδοση πίστωσης σ' αυτό, και καταδιώκονται όσοι αρετικοί. Απόκλιση δεν είναι νοητή κι ή άνοχη στην άίρεση είναι τόση όση και των πρώτων Οικουμενικών Συνόδων.

Φίλε, τώρα συνειδητοποίησα πόσο τεράστια δύναμη διαθέτει ή ιδεολογία και πόσο στις μέρες μας διαδραματίζει τό ρόλο πού άλλοτε διεδραμάτιζε ή Θρησκεία. Ή ιδεολογία, πού σαν όρος πήρε συγκεκριμένο περιεχόμενο με τους Γάλλους πολιτικούς φιλοσόφους του τέλους του 18ου αιώνας και θεμελιώθηκε θεωρητικά από τον Μάρξ και τον Έγκελς, μπήκε στην καθημερινή μας ζωή χωρίς νά τό ζητήσουμε και, τό χειρότερο, χωρίς νά τό αντίληφθούμε. Κι ή Παιδεία — θυμάσαι τί πίστη είχαμε σ' αυτή τη λέξη, με πόση έγνοια τη συλλογίζόμαστε, πώς θελήσαμε να την ύπηρετήσουμε — έγινε χωρίς νά τό καταλάβουμε ή θεοσταυρίδα της ιδεολογίας καθώς στο Μεσαίωνα ή Φιλοσοφία ήτανε της Θεολογίας.

Δεν ξέρω άν κατάφερα νά σου μεταδώσω τό αίσθημα της αγωνίας πού με διαπέρασε σαν ήλθε ή επίγνωση ότι ή Παιδεία δεν είναι πιά (ήταν λυπών ποτέ;) έννοια με άπόλυτη άξια, αλλά μέσο για τη διάδοση ιδεών με γεωγραφικά όρια και ιστορική σχετικότητα, ότι ή Παιδεία είναι συνάλληλη — άν δεν συμπάτη — με την προ αγάνδα κι ότι κι οι δυό ύπηρετούνε την επικρατούσα ιδεολογία.

Δεν είχαμε ποτέ σκεφτή, φίλε, τί είναι ιδεολογία και τί δύναμη διαθέτει. Μιλούσαμε για ιδέες, αλλά όχι για σώμα ιδεών με άσπτηρή συνέπεια πού τείνει νά κυριαρχήσει πάνω στην πολιτική και κοινωνική ζωή ενός τόπου, μιάς περιοχής του κόσμου, του κόσμου όλου. Ή λέξη ιδεολογία πήρε τό άκριβές περιεχόμενό της από τό Μαρξισμό κι άπόκτησε δυναμικά την ικανότητα έπιβολής πρόμου, καθώς παρατήρησε ή Άμερικανο-Έβραία άπολογήτρια του δικαίωματος του Eichmann για δίκαιη μεταχείριση Hannah Arendt, από τη στιγμή πού μεταφέρθηκε από τη μακρινή χώρα των ιδεών στη σφαίρα της πολιτικής — στην ευρύτερη σημασία του όρου — ζωής.

Από την ώρα πού ή ιδεολογία συστηματοποιήθηκε σαν όρος και πήρε συγκεκριμένο περιεχόμενο, ή έφαρμογή της στην πολιτεία θεωρήθηκε ο μόνος σκοπός του πολιτικού και κοινωνικού βίου και ή Παιδεία έπαυσε νά είναι έννοια αυτόματης. Το περιεργό, αλλά όχι άνεξήγητο, είναι πώς έδω στη Νέα Υόρκη — κι ευρύτερα στην Άμερική — πιστεύουνε πώς έχουνε Παιδεία πού κρατήθηκε μακριά από τις πολιτικές διαμάχες, ελεύθερη και, τό κυριώτερο, διάφορη από την Παιδεία πού προσφέρεται στο αντίπαλο στρατόπεδο. Μιλούνε για τη Σοβιετική προπαγανδιστική παιδεία και καυχώνται για τη δική τους «φωτισμένη» εκπαίδευση. Ή αντίληψη αυτή φαίνεται νά ποποθετείται μέσα στις προσπάθειες της Άμερικανικής Παιδείας νά δημιουργήσει πολίτες πού νά αισθάνονται περηφάνεια για την «ελεύθερη» κοινωνία όπου κινούνται σ' αντίθεση με την κλειστή κοινωνία όπου έχουν την άτυχία νά ζούν οι πολίτες της κομμουνιστικής κοινωνίας.

Στην πραγματικότητα, δε μπόρεσα νά βρω όσο κι άν προσπάθησα, φίλε, ούσιαστική διάκριση ανάμεσα στον όρο προπαγάνδα και στην Παιδεία πού προσφέρεται έδω. "Αν προπαγάνδα είναι ή με διάφορα σύμβολα ύποβολή άπόψεων έτσι πού νά επηρεάζονται οι πράξεις κι οι αντιδράσεις των μαζών τότε τί είναι ή Παιδεία, όπως την βλέπω καθαρά τώρα νά προσφέρεται; "Αν έξαιρέσουμε τις βασικές δεξιότητες της Γραφής, της Ανάγνωσης και της Αριθμητικής, ότι άλλο δίδεται μέσα στην τάξη δεν είναι παρά στοιχεία πού τό καθένα χωριστά κι δια μαζί συνθέτουν τη συγκεκριμένη ιδεολογία πού ύπηρετεί ή Άμερικανική εκπαίδευση. Ή χρητική ικανότης του μαθητού τίθεται σέ έντελώς δευτερώτερη μοίρα, ενώ προέχει ο δαστοπισμός του με τό σώμα των ιδεών πού συνιστά τον Άμερικανικό τρόπο ζωής. Θέλω νά πώ, φίλε, εκλογή δεν υπάρχει, κι αντικαθίσταται από την προτίμηση ανάμεσα στο Δημο-

κρατικό και Ρεπουβλικανικό κόμμα — προτίμηση που γίνεται ανάμεσα σε δυο κόμματα που (θα μιλήσουμε πιά έκτεταμένα σ' άλλο γράμμα) δεν τὰ χωρίζουν ούσιαστικές διαφορές.

Μεταξὺ τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ ἐκκολλητομένου Ἀμερικανοῦ πολίτου δὲν παρεβάλλεται ἡ ἀσκηση τῆς κριτικῆς διακρίσεως, ἐσκεμμένα, ἔτσι πού ὅτι τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας προσφέρουν νὰ μεταφέρονται σὰν στερεοὶ τύποι στὸ μυαλό. Τὸ περιοδικὸ Time (καὶ ἄλλα ἀνάλογα ἔντυπα) πού σέβεται τόσο τὴν ἀλήθεια ὅσο καὶ ἕνας ἐπαγγελματίας ψεύστης χρησιμοποιεῖται σὲ πολλὰ σχολεῖα στὸ μάθημα «Σύγχρονα προβλήματα τοῦ κόσμου» καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς ἐφήβους ἐνωρὶς κάθε πρωτοβουλία στὴν ἀντιμετώπιση διεθνῶν προβλημάτων, ὑποβάλλοντάς τους ἕνα κόσμο ὑπερασλουστεμένο ὅπου διεξάγεται ἀμείλικτη πάλη μεταξὺ τοῦ καλοῦ Ἀμερικανοῦ καὶ τοῦ κακοῦ Ρώσου. Ἡ Παιδεία δὲν εἶναι πιά ἡ ἀνάπτυξη ὅλων τῶν ἰκανοτήτων τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ μόνο ἐκείνων πού χρειάζονται στὴν κοινωνία πού τὴν προσφέρει καὶ μὲ τέτοιο τρόπο πού νὰ διασφαλίζετα ἡ ἀπρόσκοπτη λειτουργία τῆς κοινωνίας, ἀκόμα καὶ στὰ σημεῖα ἐκεῖνα πού χωλαίνει. Οἱ λίγοι πού γνωρίζουν τὴν πραγματικὴ κατάστασι εἴτε τὴν ὑπερητοῦν εἴτε ἐξοστρακίζονται, ἐνῶ οἱ πολλοὶ ἔμαθαν νὰ ζοῦν παιδιόθεν σ' ἕνα κόσμο ἀπατηλῶν ἐντυπώσεων πού συγχύζεται μὲ τὴν Ἐλευθερία καὶ τὴ Δημοκρατία. Μιὰ ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν καμωμένη μὲ προσοπτικὴ στοχαστικὰ θεμελιωμένη ἀπὸ ἐποπτεία τοῦ παρόντος εἶναι πάντοτε χρήσιμη. Τὸ θέμα βέβαια, φίλε, εἶναι τεράστιο καὶ δὲν πρόκειται νὰ τὸ ἀντιμετωπίσω τώρα σ' ὅλες του τὶς πλευρές. Διαλέγω μὲ περιστολή τὸ πρόβλημα τῆς Ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας γιατί ἀναφέρεται στὸ δικαίωμα τῶν πανεπιστημιακῶν δασκάλων νὰ ἐρευνοῦν τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος «Ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖς» πού ἀνάλαβε νὰ ἐτοιμάσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν προώθηση τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐλευθερίας πού κρήθηκε ἀναγκαστικὰ νὰ ὀργανωθῇ στὰ χρόνια τοῦ Μακάρθου — τότε πού ἔπαισε καὶ στὰ φαινόμενα νὰ ὑπάρχη ὁποιαδήποτε ἐλευθερία καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ ἀκόμα ἔρευνα—δείχνει καθαρὰ πὼς ὄχι μόνο ἡ στοιχειώδης καὶ ἡ μέση Παιδεία ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀνωτάτη καταπύχονται ἀπὸ τὸ ἰδεολογικὸ φάσμα τοῦ Ἀμερικανικοῦ τρόπου ζωῆς καὶ οἱ ἐπιστήμονες ἐρευνῆτες τῶν Πανεπιστημίων ὑπόκεινται σὲ δίωξη πνευματικὴ τέτοια πού ἀπέφυγαν οἱ πρόωτοι Πανεπιστημιακοὶ δάσκαλοι στὰ χρόνια τοῦ Μεσαίωνα. Μὴ βιαστῆς νὰ πῆς ὅτι ὑπερέβαλλο, φίλε. Τὰ στοιχεῖα τὰ παίρνω ἀπὸ τὸ βιβλίον πού ἐτοίμασαν οἱ καθηγητὲς στὸ Columbia Metzger καὶ Hofstadter καὶ πού φέρει τίτλο «Ἀκαδημαϊκὴ Ἐλευθερία στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖς» καὶ ἀπλῶς ἀποδεικνύει τὴν ἔλλειψή της ἀπὸ τὰ πρώτα χρόνια τῆς δημοκρατίας Πανεπιστημιακῶν σχολῶν ἀπὸ τοὺς ἀσυμβίβαστους Πουριτανούς πού εἶχαν διασχίσει τὸν Ἀτλαντικὸ γιὰ νὰ θρησκεύονται ὅπως ἤθελαν καὶ ἔγιναν τόσο λίγο ἀνεκτικοὶ ὅσο καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς ἔκαμαν ν' ἀφήσουν τὴν Εὐρώπη. Ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ σελίδα τοῦ ὀγκώδους βιβλίου εἶναι ἡ φωτοτυπία μιᾶς ἐπιστολῆς τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρεῖνης Ἀντιαμερικανικῶν Ἐνεργειῶν πού στάλθηκε σ' ἀπάντηση ἐπιστολῆς πού ἀπῆλυσε ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀκαδημαϊκῆς Ἐλευθερίας γιὰ νὰ ζητήσῃ πληροφορίες σχετικὰ μὲ ἀνάκριση πού ἔγινε ἐνὸς Πανεπιστημιακοῦ δασκάλου. Δὲν ἔχω ξαναδιαβάσει, φίλε, πὸ χυδαία ἐπιστολή, ἀν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ἀπευθύνεται σὲ ἐπιστημονικὲς κορυφὲς τῆς χώρας. «Δὲν εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ σᾶς πληροφορήσουμε τίποτε» γράφουν οἱ ἄξεστοι βουλευτὲς πού διηθύνουν τὴν Ἀμερικανικὴ πολιτικὴ μέσον τῶν διαφορῶν Ἀνακρατικῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ Κογκρέσσου, γιατί δὲν ξέρομε ἀν δὲν εἴσατε καὶ εἴσατε κομμουνιστὲς, καθὼς ὅλοι σᾶς εἴσατε στὸ Columbia».

Ἦταν τὰ χρόνια πού διώχτηκε ὁ Openheimer ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἀτομικῆς Ἐνεργείας ἀπὸ τὸν Eisenhower καὶ τὸ Strauss, τὸν πολυκατομιμυροῦχο πού ἀνταμφῆτρει, καθὼς συμβαίνει ἐδῶ, μὲ θέση γιὰ τὶς χρηματικὲς εἰσφορὲς στὸ κόμμα, καὶ ἔγραψε ἕνα καλύτερο ντοκουμέντο τῆς ἐποχῆς μας, τὸ «Ἀνοικτὸ μυαλό», μὰ διαμαρτυρία καὶ μὰ προσειδοποίησι καὶ μὰ γεμάτη πάθος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐκκλήσι στους ἐπιστήμονες ὅλης τῆς Γῆς νὰ ἐνώσουν τὶς δυνάμεις τους γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς κόσμου ὅπου θὰ ἐπακρατῆ ἡ ἠθικὴ τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀνοχή, ἡ συνεργασία, ἡ ἀνοικτὴ κοινωνία.

Τὸ «Ἀνοικτὸ Μυαλό», φίλε, προϋποθέτει Παιδεία αὐτάραχη σὰν ἀξία, στὰ πλαίσια μιᾶς κοινωνίας χωρὶς τελεῖα, στὰ ὅρια ἐνὸς πολιτικοῦ βίου χωρὶς μυθολογία καὶ ψυχώσεις, σὲ μιὰ πολιτεία μὲ εὖρος καὶ βάθος, ὅπου ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι καλυπτασμένη καὶ τὸ ψεῦδος δὲν εὐρίσκεται μονίμως στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ἀπὸ τότε πού διώχτηκε ὁ Openheimer καὶ δημοσίευσε τὸ βιβλίον του πέρασαν δέκα τόσα χρόνια καὶ λέγεται πὼς ἡ κατώστασι ἄλλαξε. Τουλὰχιστον ἔτσι λεγόταν ὡς τὶς 22 τοῦ Νιόβη τοῦ 1963.

ΓΡΑΜΜΑ ΕΒΔΟΜΟ

ΕΝΑΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΟΛΟΦΟΝΕΙΤΑΙ

Φίλε, στὶς 22 τοῦ Νιόβη ὦρα δύομισι τὸ μεσημέρι ἤμουνα στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Teachers College. Λίγοι φοιτητὲς βρισκόνταν ἐκεῖνη τὴν ὦρα στὴ βιβλιοθήκη καὶ οἱ ἐπιμελήτριες κάθονταν στὸ γραφεῖο τους ἀκούοντας μουσικὴ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. Ἐγὼ εἶχα ἀποσυρθῆ σὲ

μά γωνιά και προσπαθούσα να βάλω σε τάξη σκόρπιες σημειώσεις που είχα κρατήσει στις προηγουμένες παραδόσεις. Δεν είχα προσέξει καν τον ψηλό, ηλικιωμένο φοιτητή που ξαφνικά επέστρεψε — καθώς ήταν πιά φανερό — απ' έξω κι έφαχνε νευρικά στα πράγματά του που ήταν έναποτεθειμένα άτακτα σ' ένα διπλανό τραπέζι. Με πλησίασε διστακτικά εκείνος. Φορούσε γυαλιά και μου φάνηκε δαιμονισμένος. Δεν έδωσα σημασία κι όταν με ρώτησε αν είχα τσιγάρα τουπια αδιάφορα πώς δεν είχα. Πήγε να φύγει κι ύστερα πάλι στράφηκε, κοιτούσάτληε λίγο και μου είπε «Σκότωσαν τον Πρόεδρο» και χωρίς άλλη προειδοποίηση άρχισε να κλαίει άσυγκράτητα. Ο νούς μου δεν πήγε στον Κέννεντυ. Δεν ήξερα πώς ν' αντιμετωπίσω την κατάσταση, κοτζάμου άντραζαλας ήτανε και δεν καταλάβαινα τί είχε. Ύστερα μου είπε πώς έννοούσε τον Πρόεδρο της χώρας κι όταν είδε ότι άκόμα δυσπιστούσα με παρέπεμψε στις Έπιμελήτριες. Τότε για πρώτη φορά άνταλήφθηκα την άσυνήθιστη κίνηση ττου προθαλάμου κι έσπευσα προς τά εκεί.

Έτσι πληροφορήθηκα, φίλε, τη δολοφονία του Κέννεντυ. Άφήνοντας τη βιβλιοθήκη κατέβηκα στο άνακτατήριο της σχολής όπου είχαν ήδη συγκεντρωθή μερικές δεκάδες φοιτητές και παρακολουθούσαν τις τελευταίες εξελίξεις από την τηλεόραση. Ήταν φανερό πώς όχι μόνο οι φοιτητές αλλά κι οι συνήθως ψυχραμότεροι σχολιαστές της τηλεοράσεως, διάσημοι σαν άστέρρες του κινηματογράφου, ο Cohran του Α.Β.С, ο Cronkite του С.В.С κι οι Brinkley —Huntley του Ν.В.С (ο τελευταίος σε μά μονόλεπτη άνασκόπηση του Κυπριακού θα πρόσφερε άργότερα τη Ρόδο την Τουρκία). Οι διαφημίσεις είχανε χαθή από την όδόνη κι η άπουσία τους ήτανε αισθητή. Άπό στιγμή σε στιγμή περιμένες να σταματήσει ή μετάδοση των νέων για να άκουστή ότι τα σιγαρέττα Σάλεμ δίνουν όρεσιά.

Η αίθουσα γέμισε πολύ σύντομα και οι φοιτητές κάθησαν κατάχαμα και κοίταζαν με στεγνά μάτια τις σκηνές από τη ζωή του Κέννεντυ που είχαν άνασύρει από τó άρχείο κι έδειχναν από την τηλεόραση. Σκέφτηκα πώς από ένα ξύλινο κουτί προβαλλόταν ζελατίνη εικόνα από τη ζωή ενός καλογέλαστου άνθρώπου που ήταν ήδη νεκρός. Ύστερα άρχισαν οι συνεντεύξεις από «τον άνθρακο του δρόμου» — όλοι λέγανε πώς ίδεν είχανε πιστέψει πώς πράγματι είχε πεθάνει ο Πρόεδρος, μά νέγρα έκλαψε πικρά μπροστά στις μηχανές λήψεως κι άκολουθήσανε άλλοι. Οι νέγοι θα τον κλαίανε περισσότερο από τους λευκούς κι έξω από την Άμερική πού πολύ παρά στη χώρα του. Άκόμα δεν είχανε άρχίσει οι λογαριασμοί για τó τί έχασε ή τηλεόραση από τις διαφημίσεις που για τρεις μέρες δέ μεταδοθήκανε, άκόμα δεν άκούστηκαν τά χειροκροτήματα των μαθητόπαδων του Ντάλλας όταν ο δά καλος άνάγγελλε τη δολοφονία του, άκόμα δεν είχανε γραφτή στις έφημερίδες οι εικασίες για τó πούος έβγαινε κερδισμένος πολιτικά από τó θάνατό του.

Θάαρχιζαν όμως την έπομένη. Την ίδια μέρα που παρακολουθώντας στην τηλεόραση τη μεταφορά του Όσβαρντ από τις φυλακές του Ντάλλας είδα την πλάτη του Ρούμπνι να προχωρή χωρίς να βιάζεται, να βγάξη τó πιστόλι από την τσέπη και να πυροβολή χωρίς κανένας άπολύτως από τους τόσους άστυνομικούς που περιτριγύριζαν τó νεαρό «δολοφόνο» να κινήθι για να προλάβη. Ύστερα πάλι στην αίθουσα όπου μεταφέρθηκε τó σώμα του Προέδρου για να συνεχιστούν οι έπαικείδιοι. Μιλούσε ο ήγέτης της Δημοκρατικής πλειοψηφίας στη Γερουσία, ο Μάικ Μάνσφελντ, κι έλεγε για τη φλόγα που έσβησε, πού πιά δεν ήταν.

Είχαν ήδη βγή κι οι έφημερίδες. Όχι οι άπογευματινές με τά έκτακτα δελτία και τούς όλοσέλιδους τίτλους και τίποτε άλλο, οι πρωινές του Σαββάτου με τις πολλές σελίδες, οι Τάιμς που άφιέρωσαν χιλιάδες, εκατομμύρια λέξεις για να άνασκοπήσουν τά πάντα και να δημοσιεύσουν και τις πρώτες πολιτικές εικασιολογίες περίοπτα — και την πληροφορία για την έπιδοκιμασία της δολοφονίας από τους μαθητές του Ντάλλας σε μά γωνιά της 29ης σελίδος τους, της σελίδος που φίλααν για να άναφέρουν κι όσες δυσμενείς για τούς Ύπουργούς ειδήσεις θα δημοσίευαν πού ύστερα για να διατηρούν την έπίφραση άντικειμενικότητας και άμεροληψίας που ένδιαφέρονται να έχουν.

Τό Πανεπιστήμιο έκλεισε για τρεις μέρες: τó ίδιο κι όλα σχεδόν τά κινηματοθέατρα και τά κέντρα διασκέδασεως. Μερικά έμειναν άνοιχτά. Κι ο Πρόεδρος αν μπορούσε να μιλήσει θάλεε ότι τó σωστό ήταν να συνεχίσουν κι έτσι να τον τιμήσουν, δικαιολογήθηκαν οι διευθυντές. Τά ίδια είχαν κι οι όργανωτές των ποδοσφαιρικών αγώνων της Κυριακής, άφού ύπολογίσανε πρώτα τη ζημιά από ένδεχομένη άκύρωση των αγώνων σε τóσες εκατοντάδες χιλιάδες δολάρια. Όταν έγινε κι ή κηδεία ζητήσανε από τους σταθμούς τηλεοράσεως όσα συμφωνήσανε να πληρώσουν για να εξασφαλίσουν τó άποκλειστικό δικαίωμα άναμεταδόσεως των αγώνων. Οι σταθμοί βγάλανε άνακοίνωση κι άναφέρανε πόση ζημιά είχανε ύποστή από τη μη μετάδοση διαφημίσεων για τρεις μέρες κι έκάνανε έκκληση να μη χρειαστή να πληρώσουν αυτοί όλα τά σπασμένα για τη δολοφονία. Οι έφημερίδες έπαινώσανε τούς τηλεοπτικούς σταθμούς για τη συνείδηση εθήςτης που δείξανε σε τόσο κρίσιμες περιστάσεις, κατηγορήσανε με σκληρά λόγια τούς όργανωτές ποδοσφαιρικών αγώνων κι όσους κρατήσανε τά κέντρα τους άνοιχτά και κηρυχτήσανε ύπερ συμβιβασμού. Να πληρωθή μόνο ένα μέρος από τó ποσό που είχε συμφωνηθή.

Στό μεταξύ έγινε και ή κηδεία και βγήκανε και τά βδομαδιατικά περιοδικά, πού έπι-

χειροῦνε «ἀνάλυση στό βάθος» τῶν εἰδήσεων τοῦ ἑπταημέρου. Ἀπό τις στήλες τους ἐπεκταθήκανε οἱ προβλέψεις τῶν πρώτων ἡμερῶν σέ στοχαστικά συμπεράσματα σχετικά μέ τήν κατακόρυφη πτώση τῶν ἐλπίδων τοῦ ἐπίδοξου ὑποψήφιου τῶν Ρεπουβλικάνων, γιά τὸ Προεδρικό ἀξίωμα Μπάρου Γκολντγουότερ, πτώση πού ὀφειλόταν στήν ἄνοδο στό Προεδρικό ἀξίωμα τοῦ Ἄντον Τζόνσον, πού καταγόταν ἀπό τὸ Νότο, ἀπό τήν πολιτεία τοῦ Τέξας, ὅπου βρίσκεται τὸ Ντάλλας. Ὁ Τζόνσον εἶχε ἤδη συνέλθει ἀπό τὸ πρώτο σὺν πού τοῦ δημιουργεῖ ὁ φόβος ὅτι θά ἐκατηγορεῖτο ὅτι ὁ ἴδιος ὄργωνε στήν πολιτεία του τὴ δολοφονία τοῦ Προέδρου γιά νά τὸν διαδεχθῆ. Τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας εἶχαν κί ὄλας πλημμυρίσει τήν ἀγορά μέ ὄλα τὰ «σταιχσία» πού ἐπειθαν ὅτι ὁ Ὀσβαλντ ἦταν ὁ δολοφόνος καὶ κανεῖς ἄλλος. Κάτα λαθρόβια περιοδικὰ μιλοῦσαν γιά συναμοσία τῶν τῶσπ τοῦ χάλυβος πού εἶχε ἀμείλιχτα κτυπήσει ὁ δολοφονηθεὶς Πρόεδρος καὶ τῶν ρατσιστικῶν ὀργανώσεων τοῦ Βορῶ καὶ τοῦ Νότου, τῆς «Κοινωνίας τοῦ John Birch» πού μέ τὸ ἐπίσημο ὄργανό της διακήρυξε ὅτι ἔφυγε τὸ μόλυμα ἀπὸ τὴ χώρα μέ τὸ θάνατο τοῦ Κέννεντυ καὶ τῶν πάμπολλων ρατσιστικῶν ὀμάδων πού βλέπανε παντοῦ ἀριστεροὺς καὶ ζητοῦσαν ἐκκαθαρίσεις. Κι ὁ Κέννεντυ τὶ ἄλλο ἦταν; Δὲν ἦταν αὐτὸς πού στήν ὀμιλία του στό Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο εἶχε πει πέντε μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ὅτι τοὺς λαοὺς τῆς Γῆς δὲν τοὺς ἀπασχολεῖ τόσο ὁ κομμουνιστικὸς κίνδυνος ὅσο ἡ πτώχεια, ἡ ἐξασθλίωση κί ἡ πείνα, δὲν ἦταν αὐτὸς πού ὑπόγραφε τὴ συμφωνία ἐναντίον τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν μέ τὴ Ρωσία κί ὕστερα δέχτηκε νά πωλήσῃ καὶ σιτάρι στοὺς κομμουνιστές; Τώρα βέβαια ἀνέβηκε στήν ἀρχὴ ὁ Νότιος καὶ συντηρητικὸς Τζόνσον, καὶ πούδς χρειαζότανε πιά τὸν Γκολντγουότερ;

Ἦ, πολλοὶ θά τὸν χρειαζόντανε, φίλε. Σάν πέρασε ἡ περίοδος τῆς «ἐκχειρίας τοῦ πένθους» πού μόλις πῶρεσαν νά κρατήσουν τὰ κόμματα, φάνηκε πὸς ἓνα ἰσχυρὸ φεῖμα διαπερνοῖσε τις Ἠνωμένες Πολιτείες ἀπὸ τὴ μιά ὄκρη ὡς τὴν ἄλλη πού παράσχετε τὰ προσήματα μετριοπαθείας πού κάλυπταν πολλές ἐκδηλώσεις τῆς Ἀμερικανικῆς ζωῆς. Ὁ Τζόνσον θέλησε νά προωθήσῃ τὰ νομοσχέδια πού εἶχε ἐτοιμάσει ὁ Κέννεντυ πρὶν πεθάνῃ γιά νά προσεταιρισθῆ τοὺς «Φιλελευθέρους» τῶν ἀνατολικῶν πολιτειῶν, τοὺς διανοούμενους πού βλέπανε μέ δυσπιστία τὸ «χωρικὸ» τοῦ Νότου πού γιά ὀκτὼ χρόνια κίθησε σάν ἡγέτης τῆς Δημοκρατικῆς πλειοψηφίας τῆς Γερουσίας ὁ στενωτέρως συνεργάτης στό νομοθετικὸ τομέα τοῦ Ἀϊξενχουερ. Τὰ νομοσχέδια ὅμως προωθηθήκανε, ἀκόμα κί ἐκεῖνο «περὶ πολιτικῶν δικαιοματίων» πού ἔθετε τοὺς νέγρους σὲ ἴση μοῖρα μέ τοὺς λευκοὺς. Ἡ μυθολογία τοῦ Νότου ἀφάνηδια χάθηκε σάν ὑπόβαθρο τοῦ νέου Προέδρου κί ἡ ὕστερία μεταφέρθηκε στό στρατόπεδο τοῦ Γκολντγουότερ, τοῦ γεροισαστοῦ ἀπὸ τὴν Ἀριζόνα πού εἶχε δηλώσει πὸς γιά εἴκοσι χρόνια δὲ δέχτηκε νά διαβάσῃ κανένα βιβλίο μήπως καὶ μεταβάλλῃ ἰδέες, κί ἔτσι ὀνομάστηκε «ὁ κύριος Συντηρητικὸς» καὶ περιβλήθηκε τὸ θηρῶ τοῦ παλποῦ Ἀμερικανοῦ πού πολεμοῦσε σ' ἓνα κόμμα ἀκατανόητο γιά τις καΐωνες Ἀμερικανικῆς ἀξίας, τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, τὴν ἀνεξαρτησία τῶν Πολιτειῶν, τὴ δυναμικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ Κοσμοῦ.

Τὰ δύο κόμματα μέ δυσκολία μπορέσανε τυπικὰ νά τηρήσουνε τὴν ἐκχειρία τοῦ πένθους, γιὰτὶ ἔξωσαν πὸς τὸ 1964 ἦταν ἔτος ἐκλογῶν. Ὁ Κέννεντυ ἔπρεπε νά ξεχασθῆ τὸ συντομώτερο. Τὰ περιοδικὰ πού τὴ μέρα πού τὸν κηδεύανε βάλανε cover story τὸν Τζόνσον δώσανε τὸ σύνθημα. Ἡ σελίδα αὐτὴ ἔπρεπε νά ξεχασθῆ καὶ νά τονισθῆ μιά καινούρια. Ὁ Κέννεντυ ἦταν ἓνα διάλεμμα ἀνθρωπιάς καὶ ἔλλογης μετριοπαθείας πού χρειαζότανε ἴσως γιά λίγο μέσα στήν ἐρημνὴ χώρα τῆς Ἀμερικανικῆς πολιτικῆς ἀλλὰ πού δὲν ἔπρεπε νά παρατραβῆξῃ κί ὄλας. Τώρα πού πέρασαν οἱ σαράντα μέρες τοῦ πένθους, πού ἦταν πραγματικὰ μέρες προετοιμασίας τῆς ἀλλαγῆς, τὸ ἔνασμα τῆς μεταβάσεως τῆς Ἀμερικῆς σὲ νέα περίοδο ἐντάσεως τοῦ ψυχροῦ πολέμου ἦταν ἀναπόφευκτο. Ἀπὸ τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ ἔτη ἀνασωρθήκανε συνθήματα μαρξαστρα κί ἀκούστηκαν ἀπόψεις στὸν οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ, στρατιωτικὸ καὶ πολιτικὸ τομέα πού ἐπανάφεραν τὸν Ἀμερικανικὸ πολιτικὸ βίο σὲ πρωτόγονο στάδιο ἀναπτύξεως. Κυριώτατος ἐκπερόσπος ὁ Γκολντγουότερ πού ὑποστήριξε ἀνάμεσα σ' ἄλλα πὸς α) ὁ φόρος εἰσοδήματος δὲν πρέπει νά αὐξάνῃ ἀνάλογα μέ τὸ εἰσόδημα ἀλλὰ νά εἶναι σταθερὸς σὲ 10% τοῦ συνόλου, β) οἱ κοινωνικῆς ἀσφαλίσεις εἶναι μέτρο ἀναμερικανικὸ γιὰτὶ ὀδηγεῖ στό σοσιαλισμὸ κί ἀπὸ κει στὸν κομμουνισμὸ, γ) οἱ Ἠνωμένες Πολιτείες θά πρέπει νά χρησιμοποιοῦν «μικρὲς» πυρηνικῆς βόμβες γιά νά περιστέλλουν τοπικοὺς πολέμους, δ) οἱ Ἠνωμένες Πολιτείες θά πρέπει νά παύσουν νά ἀναγνωρίζουν τὸ Σοβιετικὸ καθεστῶς καὶ νὰ διακόψουν διπλωματικῆς σχέσεις μέ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ε) οἱ Ἠνωμένες Πολιτείες νά φύγουν ἀπὸ τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη ἂν ἡ κομμουνιστικὴ Κίνα γίνῃ δεκτικὴ ἐκεῖ, στ) στὰ Ἠνωμένα Ἐθνη ἡ πῆφος νά ἐξαφάνηται ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ κί ἀπὸ τὸν ὄλιγο πλοῦτο πού διαθέτουν τὰ κράτη μέλη — κί ἄλλα παρόμοια. Σάν ἔφτασε τὸ καλοκαίρι ὁ Γερουσιαστὴς ἀπὸ τὴν Ἀριζόνα ἀνακόινωσε ὅτι ἀγόρασε ἡλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο πού θά τοῦ τακτοποιοῦσε τις ἀπόψεις του ὥστε νά μὴν τις μετεδεῖν.

Μὴ σκεφθῆς, φίλε, ὅτι τέτοιες ἀπόψεις ἀντιπροσωπεύουν μόνο ἓνα ἄνθρωπο πού ὁ φανατισμὸς δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νά σκεφτεται καθαρά. Ὅτι ἡ περίπτωση Γκολντγουότερ εἶναι μιά ἄλλη περίπτωση Δουναχωτισμοῦ χωρὶς εὐρύτερες ἐπιπτώσεις. Ὁ Γκολντγουότερ ἔχει ἐκλεγῆ ἤδη ὑποψήφιος τοῦ Ρεπουβλικανικοῦ κόμματος γιά τὸ Προεδρικό ἀξίωμα κί ἀντιπροσωπεύει

τόν μισό πληθυσμό τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ἄν εἶναι δοναχωπιτισμός, ἐπιστροφή στοῦ Ἀμερικανικοῦ γουστὸ ὅπου ὁ καλὸς κάουμπὺ καταποιοῦσε τὶς ὑποθέσεις μᾶς πολιτείας προ-βολώντας τοὺς κακοὺς σφετεριστὲς καὶ τοὺς ταραξίεις, εἶναι σύμπτωμα ὄχι μεμονωμένου κρού-σματος ἀλλὰ ἐπιδημίας. Ὁλόκληρος ὁ Ἀμερικανικὸς νότος κι ἓνα μεγάλο μέρος τῶν Δυτι-κῶν πολιτειῶν συγκλονίζεται ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ψήφισε ἐναντίον τῆς συμφω-νίας γιὰ καταπίεση τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν καὶ τοῦ νόμου περὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων ποὺ ἐξέβασε τὸ νέγρο μὲ τὸ λευκὸ, τοῦ πολιτικοῦ ποὺ ὑποστήριξε τὴν εἰσβολὴ στὴν Κούβα γιὰ νὰ φύγῃ τὸ «μῖασμα Κάστρο» ἀπὸ τὸ Δυτικὸ ἡμισφαίριο καὶ τὸ βομβαρδισμὸ μὲ πυρηνικὰ ὅπλα τοῦ Βορείου Βιετνάμ γιὰ νὰ σταματήσῃ ὁ ἀνταρτοπόλεμος στὸ Νότιο.

Ἐπὶ τὴν πῆση τῶν κηρυγμάτων τοῦ Γκολντγουότερ κλίνει τὸ σύνολο τῆς Ἀμερικανικῆς πολιτικῆς δεξιότερα συνεχῶς καὶ ἐφάπτεται τοῦ φασισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας ἐπακίνδυνα. Τελικὰ θὰ φανῇ ὅτι οὐσιαστικὲς διαφορὲς δὲν ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς πλατφόρμας τοῦ Δημοκρα-τικοῦ καὶ ἐκείνης τοῦ Ρεπουβλικανικοῦ κόμματος. Αὐτὸ τί σημαίνει; Σὰν ξεκινοῦσα ἀπὸ τὸ νησί μας ποτὲ δὲ μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ σὲ ποιὰ ἀπροσδόκητα συμπεράσματα θὰ κατὰλληγα ὕστερα ἀπὸ παραμονὴ μηνῶν μόνο στὴν Ὑπερατλαντικὴ Δημοκρατία ποὺ κάποτε ἔβλεπα σὰν τὴν ἐλπίδα γιὰ ἓνα καλύτερο κόσμο, ἡγίη, γεμάτο δυναμισμό κι ἀνεχτικὸ γιὰ κάθε εἶδους ἀτομικὴ πρωτοβουλία. Ἔ, φίλε, ἐνῶ πλησιάζουν οἱ Ἀμερικανικὲς ἐκλογὲς συνειδητοποιοῦ ὅτι ἐκλογὴ δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐδῶ. Ὁ ψηφοφόρος θὰ ἐκλέξῃ ἀνάμεσα σὲ δυὸ πρόσωπα ποὺ ἀνή-κουν στὴν ἴδια ἀκριβῶς ἰδεολογία, ποὺ δὲ μποροῦν νὰ ξεπεράσουν οὔτε σ' ἓνα ἐλάχιστο ση-μεῖο τὴν ἐπικρατοῦσα ἰδεολογία, ποὺ δὲν εἶναι νοητὸ ὅτι θὰ ἀναδειχθοῦν ὑποψήφιοι ἂν δὲν πιστεῖθουν, ποὺ θὰ πεταχθοῦν ἀνυπόληπτοι στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων ἂν δὲν εἶναι ἔτοιμοι νὰ πρόσφυγοῦν ὡς τὸ τελευταῖο ἴωτα τὶς ὑποσχέσεις ἀφοσιώσεως στὸν ἓνα Ἀμερικανικὸ τρόπο ζωῆς ποὺ καλοῦνται νὰ ὑπογράψουν οἱ δάσκαλοι κι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἀπὸ δυὸ πρόσωπα ποὺ ἀναδεικνύει ὁ μηχανισμὸς τοῦ κόμματος καλεῖται νὰ ἐκλέξῃ τὸν Πρόεδρο του ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς κι ἔτσι συντηρεῖται ἐπίφαση Δημοκρατίας ποὺ προσβάλλεται σὰν χάσμα ἐλευθερίας μεταξὺ τοῦ Δυτικοῦ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου. Δὲν ὑπάρχει, φίλε, διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ἰδέες, ὑπάρχει μόνο διάκριση προσώπων. Καὶ τὰ δυὸ κόμματα ὑποστηρίζουν ἀνεπιφύλακτα τὴν Ἀμερικανικὴ ἰδεολογία κι ἔχουν λεπτομερειακὲς ἀντιγωνιμὲς στὴν ἐφαρ-μογή. Ποτὲ δὲ θὰ ὑπάρξῃ ὑποψήφιος ὄχι κομμουνιστικοῦ ἀλλὰ οὔτε καὶ σοσιαλιστικοῦ — στὸ περιεχόμενον ποὺ ἔχει τώρα με τὰ δεδομένα τῆς Εὐρώπης — κόμματος σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Προσωπικότερες ἀντιμάχοντα ἐκείποτε καί, τώρα με τὴν τηλεόραση, φωτογένειες.

Ξεάνησα, φίλε, γιὰ νὰ σοῦ γράψω γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Κέννεντι. Πράφοντας ξεχά-στηκα καὶ προχώρησα ἄλλοῦ. Τώρα ποὺ ἀνάφερα τὴ λέξη «φωτογένεια» θυμήθηκα τὴ μορφή τοῦ σπύζοντος ἀπὸ ἐσωτερικὸ δυναμισμό Πρόεδρον ποὺ γέμισε γιὰ τρεῖς μῆρες τὴ μικρὴ ὀθόνη ὑπογραμμίζοντας με τραγικὴ εἰρωνία πόσο δικαιολογημένοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέδωσαν τὴ νίκη του στὴν ἀπὸ τηλεοράσεως διαμάχη του με τὸν τότε ἀντιπρόεδρο Νίξον, ποὺ τάχα τότε ἔδειξε τὴ διαφορὰ φωτογενείας κι ἔγυρε τὴν πλάστιγγα στὶς ἐκλογές. Τότε λέχτηκε — κι ὕστερα γράφτηκε κι ἀναλύθηκε με τὴ συνήθη στατιστικὴ εὐσυνειδησία τῶν Ἀμερικανῶν μετροερευνητῶν — πὼς ἂν εἶχε καλύτερο μακαγιέρ ὁ Νίξον θὰ κέρδιζε. Ποιὸς πρόσεχε τί ἔλεγε στοὺς πλημμυρισμένους ἀπὸ ἰδεαλισμὸ λόγους τὸν ὁ νεαρὸς Γερουσιαστὴς ἀπὸ τὴ Μασ-σαχουσέττ, τί ὑποσχότανε, ποῖον κόσμο ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ; Ἔμεινε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν ὀκε-ανὸ τῶν λέξεων ἡ φράση «Νέα Σύννορα» πρὸς τὰ ὁποῖα θὰ ὀδηγοῦσε τοὺς Ἀμερικανούς ἂν τὸν διαλέγανε γιὰ ὀδηγό τους. Τώρα ὁ νέος Πρόεδρος ἔπαισε νὰ μιλά γιὰ τὰ «Νέα Σύννο-ρα» καὶ στὶς προεκλογικὲς τὸν ὀμίλης ἔριξε τὸ σύνθημα «Ἐμπρὸς γιὰ τὴ Μεγάλῃ Κοινωνία». Δὲν ἔξρω ἂν ἡ φράση «Μεγάλῃ Κοινωνία» σημαίνει τίποτε γιὰ τοὺς Ἀμερικανούς. Ἔξρω καλὰ ὅμως πὼς τὰ «Νέα Σύννορα» ποὺ βιάστησαν νὰ θάψουν μαζί του σημαῖαν πολλὰ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΚΑΡΤΕΡΟΥΜΕ

Ὁ, τι σπλαχνίστηκε ἡ θύελλα
μᾶς τὸ ρήμαξαν
τὰ μαχαίρια τῆς ἀγωνίας.
Τὸ γέλιο χάθηκε
στὸ βάθος τῆς πληγῆς μας.
Σιωποῦμε
γιατὶ ξεχάσαμε
πὼς ἔχουμε φωνή.
Σιωποῦμε

γιατὶ ξεχάσαμε πὼς ζοῦμε.
Μὲ τὴν πίστη
τοῦ ἀκρωτηριασμένου δέντρου
καρτεροῦμε
νὰ μᾶς φτερῶσουν χέρια
γιὰ νὰ ντύσαμε
τὴ γύμνια μας
νὰ μᾶς φτερῶσουν μάτια
νὰ στολίσουμε τὴ σιωπὴ μας.

ΝΑΣΟΣ ΦΛΟΓΑΣ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Μεταξύ τῶν πλέον ἐπιφανῶν, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, λογίων κληρικῶν τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας συγκαταλέγεται καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἰππόλυτος Μιχαηλίδης, ὁ ὁποῖος διεκρίνεται ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀριτίαν θεολογικὴν κατάρτισιν καὶ τὴν σπανίαν γλωσσομάθειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μελιχιότητα τοῦ χαρακτῆρος, τὴν μεγάλην σεμνότητα, τὴν ἀκραν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἐξαιρετον φιλοπονίαν καὶ τὴν εἰς τὸ καθῆκον προσήλωσιν.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὸ προάστειον τῆς Λευκωσίας Καϊμαζλί, τὸ 1881. Ἐσοῦδασε δὲ εἰς τὴν περιώνυμον Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἠτύχησε νὰ ἀκούσῃ σπουδαίους καθηγητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς Χρυσόστομον Παπαδόπουλον καὶ Γερμανὸν Βασιλάκη.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τῆς Σχολῆς, διορίσθη κατὰ σειρὰν Γραμματεὺς τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, Γραμματεὺς τῶν Πατριαρχείων καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών», Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Βιβλιοφυλάξ τῆς Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, Ἐφορος τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, Γέρον Ἀρχιεραγματεὺς, Μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών».

Καθ' ὃν χρόνον εὗρισκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἀντεπροσώπευσε τοῦτο εἰς ἐπαισημούς τελετάς καὶ εἰς διάφορα συνέδρια καὶ ἔφερεν εἰς πέρας πολλάς ἀποστολάς.

Τὸ 1929, προσκλήσει τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἰππόλυτος Μιχαηλίδης ἀπεσπίασθη τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ, ἐπανελθὼν εἰς Κύπρον, ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας», τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποῖου διετήρησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1960.

Τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ὁποῖου διετήρησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1960.

Ἐπιδείκνυται ἐπίσης ἐπὶ τι διάστημα ὡς καθηγητῆς τῶν Θεολογικῶν ἐν τῷ Παγκύπριω Γυμνασίῳ καὶ ἐχρημάτισεν ἀσάφως Διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ «Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις» ἀπὸ τοῦ 1944 μέχρι τοῦ 1949.

Ὁ ἀσέβιμος Ἀρχιμανδρίτης Ἰππόλυτος Μιχαηλίδης ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἠπύθεξε δὲ εἰς τῶν πλέον γλωσσομαθῶν κληρικῶν.

Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς τὰ περιοδικὰ «Νέα Σιών», «Ἀπόστολος Βαρνάβας», «Χριστιανικὴ Ἀναγέννησις», «Πάνταϊνος», «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», «Ἐλπίς» κ.ἄλ.

Ἐξέδωκεν ἐπίσης ἀνεκδότον βίον Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας ἐκ χειρογράφου τοῦ 9ου ἢ 10ου αἰῶνος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἱεροσολύμων, ἀνεκδότους λόγους, φερομένους ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου κ.ἄλ.

Ἐφιλοποίησε δὲ καὶ μεταφράσεις σπουδαίων Ρωσικῶν καὶ Γερμανικῶν Θεολογικῶν Συγγραμμάτων, αἱ ὁποῖα παραμένουν ἀνεκδοτοί. Ἀνεκδότος παραμένει καὶ ἡ ἐκ τῆς Λατινικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀπόδοσις τοῦ περιφρήμου συγγράμματος τοῦ Ὁριγένους: «Περὶ Ἀρχῶν», μετὰ σημερινικῶν προλεγομένων. Προνοία τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου τοῦ Γ' καὶ ἐπιμελεία τοῦ γράφοντος ἤρχισεν ἤδη ἡ ἔκδοσις τούτων.

Κατοπτεροὶ παραδίδομεν εἰς τὴν δημοσιότητα ἄρθρον περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐν Μόσχᾳ Πνευματικῆς Ἀκαδημίας Ἰ. Σιαματινῶν, δημοσιευθὲν ἐν τῷ ἐπισήμῳ ὀργάνῳ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (Ἰανουάριος 1955, σελ. 64—67) καὶ μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμανδρίτου Ἰππολύτου Μιχαηλίδου.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΜΙΤΣΙΔΗΣ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ

(Βραχεία ιστορικὰ σημειώσεις)

Τὸ φῶς τῆς ἁγίας χριστιανικῆς πίστεως ἀνήφθη ἐπὶ τῆς νήσου Κύπρου ἤδη κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους. Οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας ἵδρυσαν ἐνταῦθα Ἐκκλησίαν. Ἐπέστρεψαν οὗτοι εἰς τὴν Ἀλήθειαν αὐτὸν τὸν Ρωμαῖον Ἀνθύπατον ἐν τῇ νήσῳ Σέργιον Παῦλον (1).

Ἡ ἐξωτερικὴ ἀποικία τῆς ἱστορίας τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας τελεῖ ἐν στενωῷ συνδέσμῳ πρὸς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Αὕτη δὲ εἶναι μαζὰ ἄλλοις αἱματηρῶν κατακτήσεων τῆς Κύπρου, ἀλλεπάλληλοι ἀλλαγὰι κατακτητῶν. Ἡ πλειονότης τῶν κατακτητῶν ἐθνοικῶς διέκειτο πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἐν τοσοῦτῳ ἢ μικρᾷ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων τῆς, ἀλλὰ μεγάλῃ κατὰ τὸ πνεῦμα Κυπριακῆς Ἐκκλησίας διήλθεν ἀβλαβῆς διὰ πασῶν τῶν δοκιμασιῶν, διασώσασα ἐν τελείᾳ καθαρότητι τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν ἀκριβείαν τῆς ἀληθοῦς Ὀρθοδοξίας.

1) Πράξ. 13, 4—13.

II

Σχετικῶς ἥσυχος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας (45—1191) ὅτε ἡ νῆσος ἀπετέλει τμήμα ἐν ἀρχῇ τῆς ρωμαϊκῆς καὶ κατόπιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ἡ ἥσυχία αὕτη δὲν ἦτο ἀστασίαστος. Τὸ 116 οἱ Ἰουδαῖοι ἐνήργησαν μεγάλην κατὰ τῆς Κύπρου ἐπιδρομὴν, κατέστρεψαν σχεδὸν ἐκ θεμελίων τὴν Σαλαμίνα καὶ ἐξολόθρευσαν εἰς διαφόρους περιοχάς τῆς νήσου περὶ τὰς 24 χιλιάδας χριστιανῶν. Ἀπὸ τοῦ 647 μέχρι τοῦ 964 οἱ Ἀραβες ἐκράτουν τὴν νῆσον ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ ὀλέθρου. Ὅτε μὲν κατελάμβανον οὗτοι τὴν Κύπρον ἐπὶ τινα ἔτη, καὶ τότε ὁ πληθυσμὸς ἐδοκίμαζε τὴν θρησκευτικὴν μισαλλοδοξίαν τῶν Μωαμεθανῶν, ὅτε δὲ ἐπέφερον κατὰ τῆς νήσου βίαια, θυελλώδη, πλήγματα διὰ δηώσεων, ἐμπρησμῶν, φόνων.

Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀράβων ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος Β', μὴ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, διέταξε τὴν μεταφορὰν τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν ἠπειρον. Τὸ 688 κολοσσαῖον πλῆθος λαοῦ καὶ κλήρου, ἡγουμένου τοῦ Προεστώτου τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου, μετανάστευσεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἑλλησπόντου (παλαιὰ ὀνομασία τῆς περιοχῆς τῶν Δαρδανελλίων). Μετὰ ἡμίσειαν ἑκατονταετίαν, τὸ 747, οἱ Ἕλληνες μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν Ἱεραρχίας ἐπανέκαμψαν εἰς τὴν πατρίδα. Ἡ μνήμη τῆς ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ διαμονῆς διειρηθῆ καὶ ἐν τῷ λαῷ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φρασεολογίᾳ. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς τὸν Προεστώτα τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας οὐχι σπανίως ἀπενέμετο ὁ ἐπίσημος τίτλος «τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου» (Ἰουστινιανούπολις — Νέα Ἰουστινιανὴ ἦτο ἡ καιρὶα πόλις τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου).

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἠρθῆμει δεκατέσσαρας ἐπαρχίας. Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ἀρχικῶς ἔδρα αὐτοῦ ἦτο ἡ πόλις Πάφος (ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ ἀκτῇ τῆς νήσου), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμισοῦ τοῦ 4ου αἰῶνος, ἡ Σαλαμίς (μετονομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰς Κωνσταντίαν). Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπιστροφὴν τῶν Ἑλλήνων καθεδρικῆ πόλις ἐγένετο ἡ Ἀρσινόη — ἡ κατόπιν Ἀμμόχωστος (καὶ μέχρι τῆς σήμερον—μέγας λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς Κύπρου). Ἀπὸ τοῦ 1215 ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ἐδίδεκεται ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Κύπρου Λευκωσίᾳ (κατὰ τὴν σύγχρονον ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχικὴν γερωνίη—Νικησία).

Κατὰ τὸν 4ον καὶ ἀρχόμενον τὸν 5ον αἰῶνα τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ἐξεδήλου ἐνίστε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου. Ἡ Τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἔκρινε τὰς ἀξιώσεις ταύτας ἀντικανονικὰς καὶ διὰ τοῦ 8ου αἰῶτος ἐκανόνως κατεκύρωσεν εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τοῦ Αὐτοκεφάλου.

Κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ διαμονῆς τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου (τοῦτέστιν ἐν τῷ κλίματι τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως) τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἤξωσεν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν Κυπρίων. Ἄλλ' ἡ ἐν Τροῦλλῳ Ἐκτῆ Οἰκουμενικῆ Σύνοδος διὰ τοῦ 39ου αἰῶτος ἐκάνονως ἀπέκρουσε καὶ τὰς τάσεις ταύτας.

Ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἦτο ἐν τῶν ἐνεργῶν μελῶν. Οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς καὶ οἱ μᾶλλον προέχοντες πρεσβύτεροι μετεῖχον ἐνεργῶς οὐ μόνον τῶν Οἰκουμενικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν Συνόδων, τῶν συγκαλουμένων ἐν τῇ ἠπειρῷ. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐξεχόντων Κυπρίων Θεολόγων τῆς περιόδου ταύτης πρὸ παντὸς δέον νὰ ὀνομάσωμεν τὸν Ἐπισκοπον Κωνσταντίας Ἅγιον Ἐπαφάνιον (367—403), ἀπτόητον καὶ πεφωτισμένον ἀγωνιστὴν κατὰ τῶν αἰρέσεων, αἵτινες συνετάραττον κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη τὴν Ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἱστορίας αὐτῆς (1191—1571) ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐδέησε νὰ ὑποστῇ πολλὰ παρὰ τῶν νέων κατακτητῶν τῆς νήσου, τὴν φορὰν ταύτην παρὰ Ἑδρωπαίων. Τὸ 1191 ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ἡ σχέσις τῶν σταυροφόρων πρὸς τοὺς ὑποταγμένους εἰς αὐτοὺς Ὀρθοδόξους εἶναι πασίγνωστος. Ἄλλ' ἤδη τὸ 1193 ἡ Κύπρος μετεπωλήθη εἰς τὸν Βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλὴμ Γουῆδον Λουζιμιανόν, τοῦ ὁποῦ ἡ δυναστεία κατεῖχε τὴν νῆσον ἐπὶ 300 περίπου ἔτη.

Ὁ Ἀμαλάρικος, ὁ διάδοχος τοῦ Γουῆδου, ὡς ἔνθετος καθολικὸς, προσεῖλκεν εἰς τὴν Κύπρον καθολικοὺς ἱεραποστόλους καὶ Ἐπισκόπους. Ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς προσοχῆς τῶν Πάπων καὶ τῆς πλήρους υποστηρίξεως τῶν βασιλικῶν ἀρχῶν, οἱ Λατῖνοι ὤρμησαν κατὰ τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη διεξήγετο ἐν τῇ μορφῇ ἀποπειρῶν ἐπιστροφῆς τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν οὐνίαν. Πρὸς τὸν ὀρθόδοξον δὲ κλήρον προσεβλήθη ἡ ἀπαίτησις: ἀμέσως, μὴ ἀναμένοντες τὰ ἀποτελέσματα τῶν διὰ τὴν οὐνίαν μέτρων, νὰ σπεύσωσιν εἰς ὑποταγὴν εἰς τοὺς καθολικοὺς Ἐπισκόπους. Ἄλλ' οἱ ἐπιθετικοὶ ἀπόπειραι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας οὐδέποτε εἶχον ἐπιτυχίαν, εἰ καὶ ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐδέησε νὰ δοκιμάσῃ μέγα πλῆθος ἀνηξουσιῶν.

Τὸ 1489 ἡ Κύπρος περιήλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἑνετίας, γενομένη ἀπουκία ταύτης. Περὶ τῶν ἐνδονησιωτικῶν γεγονότων κατὰ τὴν ὀδοημονταετῆ περίοδον τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἔχομεν πενυχροτάτας εἰδήσεις. Ἀλλὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας δυνά-

μεθα νὰ κρίνωμεν τουλάχιστον ἐκ τοιούτου γεγονότος, ὅσον ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ δεκαεπτάσδεκα εἰς τέσσαρας, γενομένη ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Ἑνετικῶν ἀρχῶν.

Τὸ 1571 κατέλαβον τὴν Κύπρον οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι ἐδέσποσαν αὐτῆς ὑπὲρ τὰ τριακῶσα ἔτη (μέχρι τοῦ 1878). Τὰ ἔτη ταῦτα θεωροῦνται τρίτη περίοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Τούρκοι Σουλτάνοι οὐδόλως ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δὲν προσέβαλλον ἐμπόδια εἰς τὴν κανονικὴν ἐκκλησιαστικὴν—λειτουργικὴν ζωὴν. Ἐπ' αὐτοὺς οἱ καθολικοὶ δὲν εἶχον δυνατότητας ἀγῶνος κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὡς ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος—προεξάρχων κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας Ἐκκλησίας Κύπρου ἐλάμβανε παρὰ τῶν Τούρκων ἀναγνώρισιν ὡς ἀρχηγός τοῦ λαοῦ αὐτοῦ («μλλέτ—μπασι») μετὰ τῶν πρὸς τοῦτο συνδεδεμένων καθηκόντων τοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὸν λαὸν πρὸ τῶν Τουργικῶν ἀρχῶν. «Ἡ ἀντιπροσώπευσις» αὕτη συνίστατο εἰς μὴ ἐκκλησιαστικὰς ὑπηρεσίας, ὡς ἡ κατανομή μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν φόρων καὶ εἰσπράξεων, ἡ ἐκπλήρωσις φυσικῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἀνθρωπίνων τοποθετήσεων εἰς τὰ βοηθητικὰ στρατεύματα, ἡ ἐξασφάλις τῆς ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ ἐπετελέσεως τῶν διαταγῶν τῶν Τουργικῶν ἀρχῶν καὶ τὰ τοιαῦτα. Συγχρόνως ὁ «μλλέτ—μπασι» καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν Ἀρχιερεῖς, ἐν πλήρει κυριολεξίᾳ, ἐπὶ κινδύνῳ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν εὐθύνοντο διὰ τὰς ἐλαχίστας ἀταξίας ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπὶ Τουρκο-Σουλτανοκρατίας οὐχὶ ὀλίγοι Ὀρθόδοξοι Ἱεράρχαι τῆς Κύπρου ἀπέθεσαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀγῶνης καὶ τῶν πασάλων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦτους τελικῶς ἐμορφώθη ἡ ἐξωτερικὴ διοργάνωσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὑπ' ἀρχηγὸν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, εἰς ὃν ὑπήγοντο τρεῖς ἐπαρχιακοὶ Ἀρχιερεῖς, τιτλοφορούμενοι Μητροπολίται. Παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ ἕπηρχε Σύνοδος, συγκατεμένη ἐκ τῶν ἀνωτάτων κληρικῶν, Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιμανδριτῶν.

Ἐκ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος διακρίνεται ἐπὶ τῇ ἐνεργητικότητι αὐτοῦ καὶ τῷ πνευματικῷ ἠρωϊσμῷ ὁ Κυπριανός, ἀληθὴς ἀρχηγός καὶ πνευματικὸς πηδαλιούχος τῆς Κύπρου. Ἐπ' αὐτοῦ, μεταξὺ ἄλλων, ἰδούθη ἐν Λευκωσίᾳ (Νικοσίᾳ) ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Σχολὴ (βραδύτερον — Γυμνάσιον), ὃν μέχρι τῆς σήμερον κέντρον κοσμηκῆς καὶ θεολογικῆς μορφώσεως ἐν τῇ νήσῳ.

Ἡ γνωστὴ Ἑλληνικὴ ἀντιτουρκικὴ ἐπανάστασις ἐν τῇ ἡπείρῳ (ἀπὸ τοῦ 1821) ἔτυχε τῆς συμπαθείας τῶν Κυπρίων ὁμοθνήων, εἰ καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι ὑσιώτως δὲν προήλθον εἰς ἐνοπλιον δράσιν ἐναντίον τῶν κατακτητῶν. Οὐχ ἦττον οἱ Τούρκοι ἤπλωσαν ἐπὶ τῆς Κύπρου νέφος ἀμοιβάτων ἀντιπαίνων. Ἀπολέσθησαν δεκάδες χιλιάδων εἰρηνικῶν Ὀρθοδόξων ἀνθρώπων. Ὑπεβλήθησαν εἰς θανατικὴν τιμωρίαν 486 κληρικοὶ (ἀποτελοῦντες περίπου τὰ ¼ τῶν ἱερῶν τῆς νήσου). Μεταξὺ τῶν μαρτύρων ἦτο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ τρεῖς Μητροπολίται καὶ οἱ Ἠγούμενοι ὅλων τῶν μοναστηρίων.

Ἡ Θεία Πρόνοια δὲν ἐπέτρεψε παρατεταμένην χρεῖαν τῶν Κυπριακῶν καθεδρῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὑπερνηκίας πολλὰ ἐμπόδια, ὁ Πατριάρχης Ἀναρχαίας Σερραφεῖμ ἀπέστειλεν εἰς τὴν νήσον τρεῖς Μητροπολίτας, οἵτινες ἐχειροτόνησαν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τρεῖς ἐπαρχιακοὺς Μητροπολίτας, Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας, ἐκλελεγμένους ὑπὸ τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τῶν ἐξεχόντων προεστώτων τῆς Ὀρθοδόξου Κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἦτο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος Α' (ἐτελεύτησε τὸ 1865). Ἰδρυσεν οὗτος πολλὰς νέας σχολὰς καὶ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ θεολογικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἱερῶν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος εἰς τὴν καθημερινὴν ἐνοριακὴν ζωὴν. Οὐχὶ ὀλίγον ἐκοπίασε καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην τῆς νομικῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας.

III

Ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877—1878 ἀπεκάλυψεν εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποταξαμένους λαοὺς τὸ πραγματικῶς δυνατόν τῆς ἐκ τοῦ Τουργικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερώσεως. Ἦτο δυνατόν νὰ ὑπολογίζηται καὶ βελτίωσις τῆς θέσεως τῆς Κύπρου.

Φοβουμένη ἐνίσχυσιν τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ, ἡ Ἀγγλία μυστικῶς συνήψε συνθήκην μετὰ τῆς Τουρκίας περὶ «προσοικαίρου» παραχωρήσεως εἰς αὐτὴν τῆς Κύπρου πρὸς διακρίβωσιν, εἰς ἀντάλλαγαν ἐγγυήσεως ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῶν βορειοανατολικῶν συνόρων τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας (2).

Ἡ εἰδησις περὶ μεταβιβάσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τὴν διοίκησιν χριστιανικῆς δυνάμεως (μεθ' ὑπανιγμῶν περὶ τοῦ δυνατοῦ ἀνεξαρτησίας ἐν τῷ μέλλοντι) ἐγένετο δεκτὴ μετὰ μεγάλῃς χαρᾶς ὅσον ἐν τοῖς πνευματικοῖς ὅσον καὶ ἐν τοῖς λαϊκοῖς κύκλοις τῶν νησιωτῶν. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἐδικαίωσαν τὴν ἐλπίδα ταύτην.

Ἡ καθολικὴ προπαγάνδα, πράγματι, δὲν ἔλαβεν ἐνταῦθα εὐρείας δυνατότητας. Ἄλλ' ἡ προεσταντικὴ προπαγάνδα, συνθήτως οὐχὶ πολὺ ἐνεργός, ἐν Κύπρῳ ἐπεδόθη εἰς δράσιν ὡς

2) Α. Φ. Μύλλερ, Ἀγγλοτουρκικαὶ συνθήκαι, «Διπλωματικὸν Λεξικόν» 1948, τόμ. I, σ. 133.134.

οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ. Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἐστέφθη αὕτη ὑπὸ τῶν διαφνῶν τοῦ προσηλυτισμοῦ — ἐξεδηλώθη ἡ ἀκατανίκητος στερεότης τῶν Ἑλλήνων—Κυπρίων ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ — ἀλλὰ τὸ ὅλον ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδευσεως τοῦ Ὁρθοδόξου κλήρου ἐτέθη ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τὸν ἔλεγχον πρωτοστατικῶν κοινοτήτων. Οἱ νέοι κύριοι τῆς νήσου ἤρχισαν νὰ ἀναμυγνῶνται εἰς τὰ ἐσσοτερικὰ πράγματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, καί, ἐὰν ἐπέτυχεν αὕτη ἐν τῇ μέτρῳ νὰ περιορίσῃ τὴν ἀνάμειν ταύτην, τοῦτο ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν εὐστάθειαν ἐνὸς τῶν μεγίστων αὐτῆς Ἱεραρχῶν, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου. Κατοχυρῶν οὗτος τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον Μακαρίου Α' παρέλυσε τὰ ἀνορθόδοξα στοιχεία ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐξησφάλισε σταθερὰν ὑλικὴν βάσιν διὰ τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν. Διὰ τὴν πολυμερῆ ἐν ταῖς δυστυχίαις βοήθειαν καὶ τὴν συνέργειαν ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ (3), ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου βαθέως ἐτίμα τὸν Πρωθιεράρχην τοῦτον, ὅστις ἐπηδαλιούχησε πλέον τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Κύπρου.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (25 Μαΐου 1900) ἐν τῇ Κυπριακῇ Ἐκκλησίᾳ ἤρχισαν θλιβεροὶ ἐσσοτερικοὶ διχασμοί. Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη περίπου ἐχήμεν ἡ πρωθιεραρχικὴ καθέδρα. Τὸ 1900 ἡ προσωπικὴ σύστασις τῆς Ἱεραρχίας ἀντεπροσωπεύετο μόνον ὑπὸ δύο Μητροπολιτῶν: τοῦ Κιτίου καὶ τοῦ Κυρηνείας, φερόντων τὸ αὐτὸ ὄνομα, Κύριλλος. Πλείονα κανονικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας εἶχεν ὁ Κυρηνείας Κύριλλος. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ τῆς νήσου ὑπεστήριζον τὸν Μητροπολίτην Κιτίου. Τὸ 1907 ἡ ἕξις περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ὑποψηφιότητος περιεπλάκη ἐκ τοῦ ἀγῶνος τῶν ἐκκλησιαστικο-κοινωνικῶν δυνάμεων τῆς Κύπρου ἐναντίον τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τοῦ «Νομοθετικοῦ Συμβουλίου τῆς Κύπρου» νόμου περὶ τάξεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ ἐκλογῶν Ἱεραρχῶν, κανονικῶς ἀπαροδέκτου διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Πρὸς λύσιν τῆς πρωθιεραρχικῆς κρίσεως ἡ Σύνοδος τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἐξήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Πατριαρχῶν: τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ, τοῦ Ἀλεξανδρείας Φωτίου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Δαμιανοῦ. Οἱ εἰδικοί ἐξισοχοὶ τῶν δύο τελευταίων Πατριαρχῶν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ Κιτίου Κυρίλλου. Τὸ ζήτημα ἐλύθη «διὰ τῆς διαιτησίας» τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις, μετὰ τῆς Ἱεραρχ. Συνόδου, ὑπέδειξε τὸν Κυρηνείας Κύριλλον ὡς Πρωθιεράρχην τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τελευταῖος, ἐν τέλει, καὶ ἐξελέγη ὁμοφώνως Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου Κύπρου, ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἐπὶ μακρὸν δὲν ἀνεγνώριζον τὰς ἐκλογὰς ταύτας.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1914 ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἐξόδου τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν δυνάμεων τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, προσήτησε τὴν Κύπρον, καὶ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1925 ἐκήρυξε τὴν νήσον ἀποικίαν, διοικουμένην ὑπὸ ἄγγλου κυβερνήτου.

Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κύπρου (ὑπὲρ τὰς 400 χιλιάδας ἐν τῷ ὅλῳ ἀριθμῷ τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἐκ 495 χιλιάδων) (4) ἀπήντησεν εἰς ταῦτα διὰ τὸν ἄγῶνος ὑπὲρ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῆς Κύπρου. Τὸ 1931 ὑπὸ τὸ σύνθημα τοῦτο ἐξεργάγη λαϊκὴ ἐπανάστασις, ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ ἄμωσ κατέσειλαν τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα καὶ οἱ ἐξεγερθέντες εἶχον πολλὰ θύματα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ἑκατοντάδες ἐξεχόντων πνευματικῶν παραγόντων, ἐν οἷς καὶ οἱ Μητροπολίται Κιτίου καὶ Κυρηνείας.

Ὅχι εὐχάριστος εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Αἱ ἀρχαὶ τῆς νήσου ποικιλοτρόπως κωλύουσι τὴν χειροτονίαν νέων Ἀρχιερέων καὶ τὴν πλήρωσιν κενῶν καθεδρῶν. Οὕτως, ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη (1933—1947), ὁ Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος ἦτο ὁ μόνος Ὁρθόδοξος Ἀρχιερεὺς ἐν τῇ νήσῳ.

Ἐν τῷ παρόντι, τὴν Κυπριακὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀποτελοῦσι 4 ἐπαρχίαι, 607 ἐνοριακοὶ ναοί, 37 μοναστήρια καὶ περὶ τὰς 300 ἑλληνικαὶ σχολαί, συντηρούμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1950 Προκαθήμενος τῆς Ὁρθοδόξου Κυπριακῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ'.

I. ΣΙΑΜΠΑΤΙΝ

μετ. ΙΠΠ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

3) I. I. Σοκολώβ, Κυπριακὴ Ἐκκλησία «Ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα», ἔκδ. Α. Π. Λοπουχίν, τόμ. II, σελ. 330.

4) Κατὰ τὰ δεδομένα τῆς Σοβιετικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας, 2α ἔκδοσις, τόμ. 21ος, σελ. 64.

ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ *

Ἄπ' τὰ ποιοῦμῖα χεῖλη τοῦ Ἄλφειοῦ
 ἅπ' τὸν ἀπορογάλοιο κόρφο τῆς Ἀρέθουσας
 κ' ἅπ' τοῦ Δία τὸ πέτρινο μάτι,
 μέσ' ἅπ' τὰ πληγωμένα μάρμαρα
 ποῦ φέγγει τοῦ Ἴωνα καὶ τοῦ Δωριέα ἡ ψυχὴ,
 κ' ἅπ' τὰ κιονόκρανα
 ποῦ δένει ὁ ἥλιος τὰ κουρασμένα του ἄλογα,
 ἅπ' τὰ πλεγμένα δάχτυλα τοῦ πείνου
 καὶ τῆς δάφνης

ἔδω,
 σὲ τούτη τὴν παρθενικὴ μήτρα τῆς Ὀλυμπίας
 ποῦ δὲν ἄλλαξε δὲ μολεύτηκε δὲ θά πεθάνει
 ποτέ,

ἔδω θὰ ξαναγεννηθεῖ τὸ Φῶς.

Σπίθα τοῦ θεοῦ
 κρυμμένη στὴ στάχτη τῆς καρδιάς
 τοῦ Κόμπερτεν
 ποῦ θὰ τὴ θεριέψει μὲ τὴν ἀνάσα τῆς
 ἡ Καλλιπάτειρα
 ἡ Ἑλληνίδα μάνα
 Μάνα κάθε ἀνθρώπου.
 Λαμπάδα ἅπ' τὸ κερὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ μύθου
 στυλπνὸ εἶδωλο στυλπνὸς Χριστὸς
 ποῦ μορῖζει μοσχολίβανο κ' αἶμα ἀθῶου ζῶου,
 τὸ Φῶς μεσοτὸ χροσὸ σταφύλι
 παραδομένο στὰ χέρια τοῦ Ἐρμῆ.

Ἄπο δῶ θὰ φύγει ὁ Ἄγγελος
 Θὰ λύσει τὰ πέδιλά του τὰ σπηροῦνα του
 τὰ πάθη του
 θὰ φωτῆσει ποιοὶ ἀγωνίστηκαν τελευταῖοι
 στὸ Στάδιο
 ποιοὶ πῆραν τὸν κότινο ἅπ' τοὺς εὐπατρίδες
 τῆς νίκης

καὶ θὰ τρέξει.
 Ἐξω ἅπ' τὸ ἱερὸ στήθος τῆς Ἄλτης
 ἔξω ἅπ' τὴν Ὀλυμπία καὶ τὴν Ἑλλάδα
 σ' ὅλη τὴ γῆ σ' ὅλη τὴ θάλασσα
 παντοῦ ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη
 παντοῦ ὅπου ὑπάρχει πόνος
 παντοῦ ὅπου ὑπάρχει ὑποκρισία
 παντοῦ ὅπου ὑπάρχει μίσος
 παντοῦ ὅπου ὑπάρχει φωτιά
 στὸ χρυσάφι στὴ φτώχεια στὰ μέτωπα ἰσθῆ ζωῆ
 στὰ νεκροταφεῖα
 γὰ νὰ φέρει τὸ μεγάλο μῆνυμα...

Ἐρμῆ,
 μὴ σὲ τρομάζουν
 οἱ θύελλες οἱ σαρκασμοὶ οἱ σκληρὲς μνήμες
 οἱ ἀπειλὲς μὲ τὰ βοῦκινα
 οἱ πόλεμοι ποῦ ἤρθαν ἢ ποῦ κονταροδεῖχονται,
 Ἐρμῆ
 μὴ σὲ τρομάζουν οἱ ἀνθρώποι!
 Μάζεψε κάτου ἅπ' τὴ σάλπιγγά σου τοὺς λαοὺς

ὅπου κ' ἂν εἶναι ὅποιοι κ' ἂν εἶναι
 ἥρωες νικημένοι κακοῦργοι σκιεὲς κόκκαλα
 καὶ τάισέ τους μὲ τὸ σταφύλι σου
 ρόγα τὴ ρόγα μέθυσέ τους μὲ τὴν ἀγάπη
 κ' ὅπως θὰ γίνουν ξέγνιαστοι κ' ὄνειροπαρμένοι,
 ὅπως θὰ γυρίσουν πρώτη φορὰ ὅλοι μαζί
 νὰ κοιτάξουν κατὰματα τὸν οὐρανὸ
 σκύψε στὴν καρδιά τους καὶ πὲς τους

Πὲς τους
 νὰ ξεκινήσουν ὅλοι γιὰ τὴν Ὀλυμπία.
 Χιλιάδες χιλιάδες χιλιάδες ἔφηβοι
 σμάρια ἀπὸ κορμὰ μῦτρα μαῦρα κίτρινα,
 νὰ πάνε νὰ ξεπλυνθοῦν κοντὰ στὴν Παλαίστρα
 ἅπ' τὸ χτέσ ἅπ' τὸ σῆμερα ἅπ' τὸ αὔριο,
 ν' ἀλείφουν μὲ λάδι τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ τους
 κ' ὕστερα
 νὰ μποῦν ἅπ' τὴν ὀρθόναχτη πύλη στὸ Στάδιο
 γιὰ νὰ πολεμήσουν.

Ὅχι στὴ σφαγὴ καὶ στὴν πυρκαγιά
 ὄχι μὲ τὸ μαχαῖρι καὶ τὸ σίδερο ποῦ καίει
 ὄχι μὲ τὸν ξολοθρεμὸ τοῦ ἀνθρώπου ἅπ' τὸν
 ἄνθρωπο
 ὄχι γιὰ νέους νεκροὺς νέους σακάτηδες
 νέους δυστυχημένους,

μὰ γιὰ τὴν πυγμὴ καὶ τὸ ἀκόντιστο
 γιὰ τὸ πήδημα τὸ δίσκο τὸ δρόμο τὴν πάλη
 γιὰ τὸ τέθριππο
 γιὰ τὴν Ἀρετή,
 δίπλα στὸν Κάστορα ἢ τὸν Ἀντίπατρο
 τὸ Διαγόρα ἢ τὸν Ἀλκιβιάδη
 ποῦ θὰ σμίξει τὸν ἀρχαῖο κόσμο μὲ τὸν τωρινὸ
 μὲ τὸν αὐριανὸ μὲ τὸν αἰώνιο
 καὶ θὰ νικήσει τὸν Ἄρη ἄλλη μὰ φορὰ
 τὴν τελευταία.

Πέρα στὸ ξέφωτο ἡ Ὀλυμπία
 ξάγρυπνη μερόνυχτα πλέκει γιὰ τὸν καθέναν τους
 κ' ἀπόνα στεφάνη ἀργιῖλι
 Ἑλληνικῆς εἰρήνης
 Εἰρεῖνης ὅλου τοῦ κόσμου.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

* Τὸ ποίημα αὐτὸ ἀπαγγέλθηκε στὶς 21 Αὐγού-
 στου ἐ. ἔ. στὸ Ὀλυμπιακὸ Στάδιο ἅπ' τὸν πρωτα-
 γωνιστὴ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου Θάνο Κωτσόπουλο
 κατὰ τὴν τελετὴ τῆς Ἀφῆς τῆς Ὀλυμπιακῆς φλό-
 γας μπροστὰ στὸ Βασιλεῖο Κωνσταντῖνο, τὴ Διά-
 δοχο Εἰρήνη, ἐπισήμως, ξένους καὶ χιλιάδες λαοῦ.
 Τὸ κείμενο, ἑλληνικὰ καὶ σ' ἀγγλικὴ μετάφρασι
 Γ. Μανιστοπούλου, ἐκυκλοφόρησε μεταξὺ τῶν θεα-
 τῶν τῆς ἐορτῆς, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ὀλυμπιακῶν
 Ἀγώνων. Τὸ «Φῶς τῆς Ὀλυμπίας» ἔχει τύχει με-
 γάλου βραβεῖου μὲ ἀργυρὸ μετάλλιο σὲ παγκόσμιο
 διαγωνισμὸ τῆς Ρώμης τὸ 1958.

ΔΕΜΕΝΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

(διήγημα)

Ὁ Πάντζης γυβίζοντας ἀπὸ τὸ ψάρεμα σὲ μιὰ ἀποτομιά, εἶδε σφηνωμένο ἓνα κιάλι ἀπὸ κείνα τὰ μακριὰ πού ἔχουν οἱ κουρσάροι. Παράτησε τὴ βάρκα του, ἀναριχήθηκε στὸν βράχο καὶ πῆρε τὸ μεγάλο γιालί. Χωρὶς νὰ σκεφτεῖ κόλλησε τὸ δεξί του μάτι στὴν ἄκρη τοῦ μικροῦ φακοῦ, κ' ἦταν σὰ νὰ μπῆκε σ' ἓνα μαγικὸ κόσμο. Σὰ νὰ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ γύρω βουινά. Ἦρθαν ἔλα κοντὰ του, σὰ νὰ ζητούσαν νὰ τὰ χαϊδέψει μὲ τὸ χέρι του. Πρῶτη φορὰ, ἔβλεπε ἓνα τέτοιο πράμα κ' ἔτρεξε γλήγορα γλήγορα στὴ βάρκα του καὶ τὸ ἔκρυψε στὸ βάθος κοιτάζοντας στὸ ἄδειο τοπίο μὴν τὸν παρακολουθεῖ κανεὶς.

Ἀπὸ τὴ μέρα κείνη ὁ Πάντζης, ἔβγαινε ἀπὸ τὸ κάστρο, ἀνέβαινε στὸ βραχάκι ἀγνάντευε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ πέλαγο. Τί ὄραιο πού ἦταν τὸ πέλαγο, καθὼς ἔφρευε καὶ ξεμάκρυνε καὶ χανόταν ἢ γιγάντωνε καὶ δερνόταν μέσα στὸ γιालί. Σὰ νὰ γίνονταν τρικυμία στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Πολλὲς φορὲς καλοῦσε κ' ἄλλους νησιώτες καὶ κοίταζαν κ' αὐτοί, κ' ἔβλεπαν τίς νύχτες τ' ἀστέρια νὰ πλησιάζουν καὶ νὰ κάθονται στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Τὸ κάστρο φάνταζε μεγάλο καὶ δυνατὸ καὶ τίποτα δὲν μπορούσε νὰ τὸ πατήσῃ.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε ἀργὰ καὶ μονότονα. Οἱ νησιώτες περιμεναν μέρα τὴ μέρα νὰ ἔρθουν τὰ τούρκα βαπόρια νὰ μαζέψουν τοὺς φόρους κ' ἓνας φόβος τριγύριζε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν βράχο τὸν κυκλωμένο μὲ τὸ ἀθάνατο κάστρο. Ἐνα βράδι ὁ Πάντζης ἀνέβηκε στὸν ψηλὸ Πύργο τοῦ κάστρου καὶ κοίταξε τὸ σιδερένιο σωλήνα. Ξαφνικὰ στὸ μεσοπέλαγο ἔξοικε δυὸ πελώριες γαλέρες.

— Παπόρια, φώναξε.

— Θάνατο τὰ Τούρκικα, εἶπε ὁ βιγλάτορας.

— Τσι!, ἔκανε ὁ ἄλλος χωρὶς νὰ ξεκολλήσῃ τὸ μάτι ἀπὸ τὸ γιालί. Τσι! δὲν εἶναι τούρκικα. Κουρσάρικα εἶναι.

— Κουρσάρικα;

— Ναί. Ξεδιακρίνω νεκρόφαρα καὶ κόκκαλο στὰ μπαϊράκια.

— Σῶπα.

Ὁ βιγλάτορας ἄρπαξε τὸ γιालί ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πάντζη καὶ τὸ κόλλησε στὸ δεξί μάτι.

— Κουρσάροι Μπαρμπάρινοι.

Ἔβαλε τίς φωνές.

Τὸ κάστρο ξεσηκώθηκε στὸ πόδι. Ὅλοι στομιωχτήκανε στὸν πύργο, προσπαθώντας νὰ ξεχωρίσουν τὰ σιγάλα ἀπὸ τίς γαλέρες τῶν Μπαρμπάρινων.

Οἱ πολεμιστὲς ἀκροβολίστηκαν στὶς πολεμιστρες τοῦ κάστρου.

Οἱ δυὸ γαλέρες συνέχισαν τὴ ρότα τους στὴ γαλήνια θάλασσα κάτω ἀπὸ τὸν ἀστρόφωτο οὐρανό.

Οἱ γυναῖκες ἔμασαν τὰ ρούχα, πῆσαν τὰ μαρὰ καὶ χάθηκαν στὶς σπηλιές.

Οἱ ἄντρες κείνοι πού τριγύριζαν τὸν Πάντζη στὸ μεσιανὸ Πύργο κοίταζαν ὁ ἓνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο μέσα ἀπὸ τὸ γιालί καὶ μελετοῦσαν τὴν πορεία τῶν κουρσάρικων.

— Νάνα τοῦ αἰμοδόρου τοῦ Ἀλῆ;

— Θεὸς καὶ Παναγιά.

Ὅλοι ἔβλεπε τὰ τρομαρὰ ἐργλήματα τοῦ ἄθεου τούτου Μπαρμπάρινου πού ὄργανε τὴ Μεσόγειο καὶ ἔμπαινε ὡς τὸ Αἰγαῖο, καὶ ξαφνικὰ μέσα στὴ νύχτα ὁμοῦσαν μὲ τὰ γυμνά σπαθιά κ' ὅποιον πάρει ὁ Χάρος. Πέρουν τὰ ξαναεἶδανε τὰ δυὸ πλεούμενα, καὶ τὴν τελευταία στιγμή ἔκοψαν καὶ πέσανε στὰ νερὰ τοῦ Κορονησιοῦ. Μὰ τὰ πλεούμενα δὲν ἦταν τοῦ Ἀλῆ, ἦταν τοῦ Γάλλου Μολνά. Ἄν τὴν γλύτωναν ἔτσι καὶ τώρα τοῦτο θὰ ἦταν ἓνα θάμα. Στὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων πού περιμεναν κυριόρχησε ὁ φόβος. Ἰδὲν τὰ πετοῦσαν ὅμως τὰ λιγοστὰ ἄρματα, πού τοὺς ἔδωσε ὁ Τοῦρκος ἀφέντης γιὰ τέτοιες ἀνάγκες. Ἦσαν καὶ τὸ γερὸ κάστρο μιὰ ἐλπίδα γιὰ τὴν τύλιγε τὸ βράχο σφιχτὰ σὰ ζώνη κ' αὐτὸ θὰ τοὺς φύλαγε ὅσο νάνα.

Ὅμως τοῦτος ὁ τρομερὸς κουρσάρος, πονηρὸς σὰν τὴν ἀλεπού, γιὰ νὰ τριγυρῆει στὰ νερὰ τους δὲν εἶχε καλὸ σκοπο.

Ἐπυλόμενα πὺς οἱ κουρσάροι θὰ ἦταν πάνω ἀπὸ ἑβδομήντα ὀπλισμένοι καὶ σπουδαγμένοι στὸν πόλεμο πού καμὰ δύναμη δὲ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς κρατήσῃ.

Τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἀστέρια ἔκαναν μέρα τὸ χρυσὸ πέλαγο.

— Ἄν βγῆτε, μωρὲ κανάγιδες, μ' αὐτὸ τὸ φεγγάρι στὸ βράχο μας δὲ θὰ κατοπεράσετε.

Τὰ δυὸ κουρσάρικα ἔσχιζαν τὸ κύμα μ' ἀνοιγμένα ἔλα τους τὰ πανιά. Καὶ ξαφνικὰ χάθηκαν, πίσω ἀπὸ τὸ βράχο καὶ οὔτε τὸ γιालί τοῦ Πάντζη δὲν μπορούσε πιά νὰ ἰδῇ τίποτα.

Τὰ καρυφίλια στὶς πολεμιστρες ἔμειναν ἄπραγα. Κι' ἡ νύχτα ἄρχισε νὰ πέρτει γλήγορα σβήνοντας τ' ἄστρα καὶ ρίχνοντας στὴ θάλασσα τὸ τέταρτο τοῦ φεγγαριοῦ.

—Θά τὸ δοῦμε κ' αὐτό.

—Μπορεῖ νὰ πάνε πάλι στὸ Κορονήσι, ποιὸς ξέρει.

—'Αλλοῖμονο στοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ ἴππος δὲ γλίκανε τὸ μάτι τῶν ἀνθρώπων πάνω στὸ κάστρο. Μὰ στάθηκε μάταια ἡ ἀγρόπνια τους. Τὰ κουρσάρικα ἄλλαξαν ρότα καὶ χάθηκαν καὶ λούφαξαν. Ἀπὸ μακριὰ ἔφερε ὁ ἀγέρας προμερὲς κραιγὲς γυναικῶν, πού χάθηκαν κ' αὐτὲς μετὰ τὴ λάμψη τοῦ αὐγερινοῦ καὶ φοβερὴ ἤσυχία ἄπλωσε καὶ τὰ σκέπασε ὅλα.

Μόλις ἄρχισε νὰ χαράζει ὁ Πάντζης πετάχτηκε ἀπὸ τὸν ἴππο του, φόρεσε τὴν κάπα του καὶ ξαγνάντευσε τὸ πέλαγο. Βουβαμάρα.

—Πρέπει νὰ πάμε νὰ δοῦμε, εἶπε, καὶ χωρὶς νὰ καλοσκεφτεῖ πῆρε τὸ γιालί του, κάλεσε τρεῖς συντρόφους του, πέρασαν τὴν καστρόπορτα, ἔριξαν τὴ μεγάλη βάρκα στὴ θάλασσα, μπήκαν μέσα κ' ἄρπαξαν τὰ κουριά.

—Προσοχῆ, παιδιά, τοὺς φώναξαν ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ἡ βάρκα ἀνοίχτηκε γλήγορα καὶ προχώρησε πρὸς τὸν κάβο. Τὸ Κορονήσι φαινόταν μακριὰ σκεπασμένο στὴν οὐχλίη. Τὰ φραντσέζικα κατηφόρισαν πολὺ καὶ πήγαιναν νὰ κρυφτοῦν στὸ μισοφέγγαρο τοῦ νεροῦ. Οἱ τρεῖς ἄντρες στάθηκαν στὴ βάρκα τους κ' ἔβαλαν τὸ χέρι στὸ μέτωπο γιὰ νὰ ξεκαθαρίσουν καλύτερα. Ὁ Πάντζης τοὺς εἶπε πὼς πάνω στὴν κουδέρτα τοῦ δευτέρου καραβιοῦ ἦταν ριγμένα κορμιά. Κάτι τέλος πάντων σὰν κορμιά.

—Πανάθεμά τους. Ἐδῶ ἔγινε τὸ κακὸ.

Ἀπὸ μακριὰ ἐρχόταν βάρκα. Κράτησαν τὴ φόρα τῆς δικῆς τους εἰς ἀνθρώποι κ' ἄρπαξαν τὶς πιστόλες. Ἡ ἄλλη βάρκα ἐρχόταν κατευθειάν πάνω τους.

—Ἀπὸ τὸ Κορονήσι εἶναι.

Τρεβήσαν γιὰ κεί.

—Τί, τί ἔγινε;

—Μὴν τὰ φοιάτε, Χριστιανοί. Μᾶς σήκωσαν εἴκοσι κορίτσια καὶ εἴκοσι παληκάρια.

—Βρὲ τί κακὸ μᾶς δέρνει. Καὶ ποιὸς Θεὸς θὰ μᾶς γλυτώσει. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀρχικουρσάρης;

—Χριστιανοὶ ἦτανε. Χριστιανοὶ Γενοβέζοι.

—Τοῦ Μολνάρ;

—Ναί. Τοῦ Μολνάρ οἱ φονιάδες ἀναμιγμένοι μετὰ μαύρους λιβεριανούς.

—Νὰ μᾶς βοηθήσετε ἀδέρφια. Νὰ μᾶς βοηθήσετε.

—Θὰ σὰς στείλωμε βοήθεια. Μὴ σκιάζεστε, ἀδέρφια. Μὴ σκιάζεστε.

Οἱ βάρκες παρατήθηκαν κ' ἄρχισαν νὰ χορέβουν πάνω στὸ κύμα. Ἀπὸ τὰ κουρσάρικα ξεκοβόταν μόνο τ' ἄμπουρα καὶ χάνονταν κ' αὐτὰ στὸ βάθουλο τοῦ πέλαγου.

Οἱ τρεῖς τοῦ Πάντζη ἔλαμναν γλήγορα ἀκολουθώντας τὰ κουρσάρικα. Σὰ νὰ τοὺς ἔσπρωχνε μιὰ ἀόρατη δύναμη νὰ δοῦνε κ' ἀπὸ πῶ σιμὰ τὰ ριγμένα κορμιά τῶν κοριτσιῶν πού ἔκλειμαν οἱ κουρσάρικοι τοῦ Μολνάρ, ἢ σὰ νὰ κόλλησε στὸ μάτι τοῦ Πάντζη κείνος ὁ μαγικὸς σωλήνας, πού τ' ἀνανέωνε ὅλα καὶ τὰ ἔφερε πιάτο μπροστὰ στὰ περιέργα μάτια του. Μὰ τὰ κουρσάρικα ἔ'σαν φερεὰ καὶ χάθηκαν πίσω ἀπὸ τοὺς ὄγκους τῶν θαλασσινῶν βράχων πού ἦταν φυτεμένοι σὲ κείνα τὰ μέρη. Μισὴ μέρα σχεδὸν παράδεραν στὴν ἤσυχη θάλασσα καὶ πλῆραζε τὸ κατωμνήμερο. Ὁ ἥλιος ἦν ἔκαμνε παιγνιδάρα καὶ ροδογάλαξ, ὅλη τὴν ἔκταση. Οἱ τρεῖς σύντροφοι ἔριξαν σίδερο στὸ λιμάνι τοῦ Ἀμαραλιοῦ. Κίτρινες σὰν ἀπὸ θειάφι ἦταν οἱ φάτσες τους. Σὰ νὰ τοὺς χτύπησε ξαφνικὰ ἡ κλαπάτσα τῆς Αἴγυπτος. Οἱ νησιώτες πρόσμεναν ν' ἀκούσουν τὰ νέα τοῦ Κορονησιοῦ. Μερικὲς γυναῖκες μένανε ἀκόμα γονατισμένες μπροστὰ στὰ εἰκονοστάσια τῶν σπιτιῶν κ' ἄλλες κάθονταν σιωπηλὲς στὰ στασίδια τῆς ἐκκλησίας. Τὰ παιδιά βγήκαν σμάρι ἀπὸ τὶς στηλιές κ' ἔτρεξαν πρῶτα νὰ συναντήσουν τοὺς τρεῖς ἄντρες.

—Ἦτανε τὰ σκυλιὰ τοῦ Μολνάρ.

—Ὅχι, λοιπόν, ὁ Ἀλῆς;

—Κατὰ πὼς μᾶς εἶπε Κορονησιώτης βαρκάρης ἦταν καὶ πολλοὶ μαῦροι μαζί τους.

—Μακάρι νὰ μὴ δοῦνε ξανά λιμάνι τὰ καταραμένα πατόρια.

—Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθεῖ τ' ἀσέρι μας. Τὰ δύστηχα τ' ἀδέρφια μας, πού τὰ σήκωσαν μαζί τους. Οἱ θεῖνοι τῶν μονάδων τους νὰ γενοῦνε κίματα πού θὰ τοὺς πνίξουν.

—Νὰ δεῖς πού θὰ ξανάστουν τοῦτοι οἱ λύκοι, εἶπε κάποιος.

Δὲ μίλησε κανένας. Οἱ νησιώτες σκόρπισαν σιγὰ σιγὰ κ' ἔμεινε ἔρημος πάλι ὁ πύργος τοῦ κάστρου.

—Τώρα πρέπει νὰ μάσουμε τὰ γρόσα τοῦ Τοῦρκου ἀφέντη πού ὅσον αἱ νᾶναι θὰ μπουκάσει κ' αὐτός, σκέφτηκε ὁ Παντελῆς πού τὸν εἶχε διαλέξει πρόεδρο ἡ δημογεροντία. Νὰ συνάξουμε τὰ γρόσα καὶ νὰ κηρύξουμε τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, γιὰτι καὶ τοῦτοι οἱ σιχαμεροὶ δὲν εἶναι καλύτεροὶ ἀπὸ τοὺς κουρσάρους τοῦ Μολνάρ.

Κατέθηκε ἀργὰ τὰ πέτρινα σκαλιὰ, πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ μερικὰ παιδιά πού παίζαν στὸν γρανιτένιο δρόμο καὶ προχώρησε κατὰ τὴν ἐκκλησιά. Φόβος ἦταν καθισμένος καὶ σὲ τοῦτου τὴν καρδιά γιὰ τὸ μέλλο τοῦ νηιοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων πού δὲν εἶχανε μόνο νὰ σκεφτοῦνε

τὰ βάσανα πού τοὺς φόρτανε ἡ ἄγωνα γῆς.

Οἱ μέρες περνοῦσαν βουρκαωμένες βέβαια, μὰ ἦταν ἥσυχες. Τίποτα δὲν τάραιε τὴν ἡσυχία τους. Ἐφτάσε ὁ χειμώνας κ' ἀπὸ νορῆς πιάσανε οἱ σοροκάδες καὶ τὰ κύματα βιτσίσανε μὲ ἄσπρους ἀφρούς τοὺς δαντελέμενους βράχους.

Ἦτανε νύχτα κ' ἀκούστηκε δυνατὸς χτύπος στὴν καστρόπορτα. Ὁ φύλακας κοίταξε ἀπὸ τῆ μικρῆ τρύπα· καὶ εἶδε ἕναν ἀλαφιασμένον ἄνθρωπο νὰ κρέμεται ἀπὸ τὸ σίδερο τοῦ μενταρσὲ προσπαθώντας νὰ τὸν ξεκολλήσει.

—Ποῖς εἶσαι σὺ μωρέ, τούτην τὴν ὥρα.

—Ἀνοιξε ἀδελφέ μου κ' ἐρχόμαστε ἀπ' τὸ Κορονήσι.

—Καὶ τί ζητᾶς;

—Νὰ σώσετε τ' ἀδέρφια μας. Γύρισε πάλι ὁ πειρατῆς.

Ὁ φύλακας ἀνοιξε τὸ παρατόρι κ' ὁ ἄνθρωπος μπῆκε μέσα κλειδώνοντας βιαστικά.

Μαζεύτηκε πάλι τὸ συμβούλιο. Τί μπορούσαν νὰ κάνουν καὶ τί βοήθεια νὰ δίνανε στοὺς Κορονησιώτες τοῦτο τὸ ἄγριο μεσανύχτι;

—Ἐχομε μερικὰ ντουφέκια. Μποροῦνε νὰ κάμουνε τίποτα;

Ὁ ξένος τοὺς κοίταξε μὲ ἄγριο μάτι.

—Μπορεῖτε ἅμα θελήσετε. Δώστε μου κ' ἐμένα ντουφέκι.

—Καὶ σὺ ποῖς εἶσαι;

—Εἶμαι ἕνας ἀπὸ τοὺς σκλάβους πού ἄρπαξε ὁ Μολνάρ.

—Καὶ πὼς γλύτωσες, μωρὲ πατριώτη;

—Μὲ πήρε στὴ δούλεψή του. Στὰ μαγέρικα.

—Οἱ ἄλλοι τί γίνανε;

—Τοὺς ἀγόρασαν σείχηδες στὴ Μπαρμπαριά καὶ πᾶνε.

—Καὶ τώρα τί σκοπὸ ἔχει ὁ Μολνάρ;

—Σφαγὴ καὶ μοκελιό. Πρὶν ἀπὸ δῶ, μπήκαμε στὴ μπούκα τοῦ Ἀετονησοῦ μὰ ἦταν Τούρκικα καὶ τουνεζίδικα ἀραγιμένα. Ἐτσι ὁ Μολνάρ ἔστρωσε πλώρη καὶ φτάσαμε στὸ Κορονήσι, ἀργά. Βγήκα μαζί μὲ τοὺς κουρσάρους, πήρα τὴ βάρκα τοῦ πατέρα μου καὶ ἦρθα νὰ σᾶς εἰδοποιήσω. Στείλτε μὰ βοήθεια. Κι' ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ἔχει γερούς. Εἶναι ἔλοι κ' ὄλοι ἐξήντα οἱ κακοῦργοι.

—Ἐξήντα;

Οἱ νησιώτες ἔβαλαν τοῦ ξένου νὰ φάει καὶ τοῦ ἔστρωσαν γιστάκι νὰ κοιμηθεῖ, ἀλλὰ ὕπνος δὲν ἐρχόταν νὰ κλείσει τὰ μάτια του. Στριφογύρισε πάνω στὰ στρωσίδια, τινάζονταν πάνω σὰ νὰ τὸν τριγύριζαν ἐφιάλτες. Στὰ μάτια του πετοῦσαν οἱ δικοὶ του στὴν ἄλλη πάντα τῆς στεριάς κ' ἄλλοι ἔπεφταν στὴ θάλασσα νὰ σωθοῦνε κ' ἄλλοι πέρνοντας τὰ βουνά. Μουρμούριζε λόγια ἀκατανόητα κ' ὕστερα ἀκούστηκε νὰ παρακαλεῖ τὸν τρομερὸ κουρσάρου νὰ μὴν πειράξει τοὺς ἀνθρώπους του. Σὰ νὰ εἶδε τὸ Κορονήσι στὶς φλόγες νὰ καίγεται ἀπὸ τὶς τέσσερις μεριές καὶ αὐτὲς οἱ φλόγες κοκκίνιζαν τὰ μάτια τῶν κουρσάρων πού τινάζαν τὰ σταθιά τους στὸν ἀγέρα σπέρνοντας κεφάλια.

—Σβήστε τὴ φωτιά πού καίει τὸ Κορονήσι;

Ὁ ξένος ξύπνησε ἀγοιμένος.

—Στείλτε βοήθεια στὸ Κορονήσι; ρώτησε μὲ ἀγωνία.

—Τώρα ἔφεξε καὶ τώρα θὰ φύγουν οἱ βάρκες.

Τότες ἄρχισε νὰ γελᾶει καὶ νὰ χορεύει.

Ἀνέβηκε στὸ κάστρο, κοίταξε κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ νηιοῦ του κ' ἔπεσε στὴ θάλασσα.

Ἦταν τρελλός.

Κάλμα μεγάλη ἕνα γύρω στὸ νησί.

Καλοκαιρινὲς μωραδιὲς κουβαλοῦσε τὸ νερό. Μερικοὶ ἄντρες ὀπλισμένοι πήδηξαν στὶς βάρκες καὶ τραβήξαν κουπὶ. Πήδηξε μέσα κ' ὁ Πάντζης ἔκοψαν τὸν κόβο τοῦ Ἀμαραλιοῦ καὶ τραβήξαν γοαμῆ γιὰ τὸ Κορονήσι. Πρὶν βγοῦν οἱ βάρκες στ' ἀνοιχτά, οἱ ἄντρες σκαρφάλασαν στὸν ἀπότομο βράχο, ξάπλωσαν χάμω, καὶ κοίταξαν τὸ Κορονήσι. Ἦσυχια στὸ νησί. Τίποτα δὲν μπορούσαν νὰ ἰδοῦν οἱ βαρκαρῆδες. Τὰ κουρσάρικα δὲν φανόταν. Ἐκτὸς ἂν ἀράζανε στ' ἀνατολικά. Στὸ λιμάνι.

Οἱ ἄντρες τραβήξαν κουπὶ καὶ γύρισαν τὶς βάρκες δυτικὰ. Περίμεναν νὰ δοῦνε κανένα σκινάλο καὶ νὰ δδηγηθοῦνε ἀπ' αὐτό.

—Κι' ἂν εἶναι στὸ λιμάνι;

—Δὲν πρέπει νὰ μᾶς δοῦνε. Θὰ περάσουμε ξυστὰ στὸ πίσω μέρος.

—Ναί, ἔτσι θὰ γίνει.

Πήδηξαν πάλι στὶς βάρκες καὶ σάφραν ξυστὰ στὸν κόβο. Πλησίασαν πολὺ στὸ Κορονήσι κ' ὄμως δὲν ἦρε τίποτα στ' αὐτὰ τους. Τὸ κύμα ἔδερνε ἀπαλὸ κ' ἀκουμποῦσε πάνω στὰ σκαριά.

—Φόβος εἶναι, ἔκανε ὁ Πάντζης.

—Φόβος ξεφόβος πρέπει νὰ πᾶμε.

Ἄνοιξαν κουπὶ δυτικὰ κ' ἀρῶξαν σὲ μὰ σπηλιά, κάτω ἀπὸ τὸ βράχο. Τώρα δὲν μπο-

ροῦσαν νὰ τοὺς δοῦν ἀπὸ τὰ κουρσάρικα, ἐξὸν κ' ἂν ἔβγαναν περίπολους γιὰ νὰ μὴ φύγουν οἱ χωριάτες. Ὅμως τίποτα δὲ συντίχανε οἱ ὀπλισμένοι ἄντρες. Κοντὰ ἔντεκα προὶ ρίξανε γάντζους καὶ πιάστηκαν στὴ σπηλιά. Ἀνέθηκε μόνον ὁ Πάντζης ἀπάνω. Οἱ ἄλλοι κινώθηκαν μέσα στὴ σπηλιά μαζί μὲ τὶς βάρκες τους. Σφόρθηκε μὲ τὴν κοιλιά. Προμερὴ ἠσυχία. Πῆρε θάρρος καὶ σηκώθηκε πάνω. Πέρασε τὰ τελευταία σπύτια καὶ μπῆκε μὲ προφύλαξη σὲ μὰ μισάνοιχτη πόρτα. Ἐνας γέρος στάθηκε μπροστά του.

—Τί εἶσαι τοῦ λόγου σου; ρώτησε.

—Τί εἶμαι; ἔλαφισήθηκε ὁ Πάντζης. Εἶμαι ἀπὸ τὸ Ἀμαράλι. Ἦρτα νὰ δῶ τί γίνεται μὲ τὰ κουρσάρικα.

—Ἄστα, φόβος καὶ τρόμος. Τί θὰ γίνῃ ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει. Τὰ φοβάμαι τὰ δεμένα καράβια. Τὴ νύχτα δὲν ἔγινε τίποτε. Ἐνας δυὸ ἀπὸ δαύτους βγήκανε τὸ βράδι, ἀγοράσανε κρασί καὶ ξαναπήγανε στὰ πλεούμενα. Εἶπανε πὼς ἀπάξανε μερικὲς γυναῖκες, μὰ αὐτὸ δὲν τὸ ξέρω καλά. Ἦμαστε κάπως ἀλάφρα ἀπὸ τὸ λιμάνι. Φαίνεται πὼς ὁ Μολνάρ διήλεξε τὸ νησί μας γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσει. Πήγανε νὰ πειρὶ στὸ Ἀμαράλι τὴν κατάστασι. Ὁ γιὸς μου ἔφυγε χτὲς μὲ τὴ βάρκα μου, νάρθει νὰ σᾶς βρεῖ.

—Ἦτανε γιὸς σου;

—Ναί. Τὸν εἶδες;

—Εἶδα τὴ βάρκα του στὸ Ἀμαράλι. Τὸν ἴδιο δὲν τὸν εἶδα.

—Ἦταν χαμένο τὸ παιδί μου, καὶ μόλις τὸ εἶδα τὸ ξαναέχασα.

—Γιατί τὸ ἔχασες; Ἴσως τώρα νὰ εἶναι πολὺ πῶ καλύτερα ἀπὸ δῶ.

—Πὲς του πὼς τὸν περιμένο. Ἄς μὴν ξανάρθει ὁμος. Ἐγὼ θὰ πεταχῶ ὡς ἐκεῖ ἂν λαοκάρω κάπως. Ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια ποὺ πήρε μαζί του ὁ Μολνάρ. Τὸν κράτησε δοῦλο του στὸ καράβι. Τὸ τί εἶδαν τὰ μάτια του, δὲν τὰ εἶδαν τὰ μάτια ἄλλου ἀνθρώπου. Οἱ ἄλλοι πατριώτες μας πουληθήκανε στὴ Μπαρμπάρια, καὶ χάθηκαν στὴν ἔρημο μὲ τοὺς σείχηδες, κατὰ μεγαλόσωμους καβαλλάρηδες ποὺ ἀγόραζαν ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς σύρουν ποὺς ξέρει γιὰ ποῦ, καὶ νὰ τοὺς ξαναπουλήσουν. Τὰ εἶδε ὅλα τὸ παιδί μου, ἄκουσε τὰ κλάματά τους κ' ἔμεινε μόνος μέσα στὸ πλῆθος τῶν λιμασμένων θεριῶν τοῦ Μολνάρ. Ἐφυγε, σκοπτός, ἀπὸ τὰ πλεούμενα μόλις ρίξανε σίδερα στὰ νερά μας. Ἄδικα τὸν ἀναζητήσαν. Εἶπαν πὼς πνίγηκε. Μὰ ἐκεῖνος ἦρτε ἐδῶ ἔμεινε δυὸ ὄρες κ' ὅταν ἔπεσε τὸ σκοτάδι πήρε τὴ βάρκα μου καὶ χάθηκε. Μὰ νὰ ποῦ τὴν εἶδες τὴν βάρκα του. Στὸ Ἀμαράλι. Μήπως κινδυνεύει;

—Γιατί νὰ κινδυνεύει; ἔκανε ὁ Πάντζης. Ἡ ζωὴ δὲν τελειώνει ποτέ. Πρέπει ν' ἀνεβούμε στὰ κουρσάρικα καὶ νὰ ξεκάνουμε τὸν Μολνάρ. Τοῦτο εἶναι τὸ καλύτερο. Οἱ ἄλλοι θὰ σκοπιάσουνε.

—Καὶ ποὺς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό;

—Θὰ ντυθούμε γυναῖκες, μερικοὶ ἀπὸ τὸ νησί σας κ' ἀπὸ τὸ δικό μας. Ἔτσι ντυμένοι θὰ περιμένουμε. Κι' ὅταν βγοῦνε ἔξω θὰ μποῦμε ἡμεῖς μέσα.

Ἐὐ ἄλλος τὸν κοίταξε περιεργά.

—Φοβάμαι πὼς ἔχω νὰ κάνω μὲ τρελό. Τί μπορῶ νὰ σοῦ πῶ ἄλλο; Ἐδῶ ἀπὸ κάτω εἶδα μὰ σπηλιά. Μπορεῖς νὰ μείνεις ἐκεῖ ὡς τὴ νύχτα. Τὴ νύχτα πέρνουμε ἀπόφασι.

—Τὸν εἶδες ἐπὶ καθόλου τὸν Μολνάρ;

—Ὅχι. Δὲ βγαίνει αὐτὸς ἀπὸ τὸ καράβι.

Λένε πὼς εἶναι ἕνας δασωμένος γίγαντας. Τὸ μπράτσο του εἶναι σὰν τὸ μπουτί μου. Τὰ μάτια του εἶναι κρυμμένα μέσα στὰ φρύδια καὶ στὰ βλέφαρα. Εἶναι δυνατὸς σὰν τ' ἀτσάλι. Ὁλος ψυχὴ καὶ θάρρος. Ἐχει τὰ ὄπλα καὶ δὲ λογαριάζει κανένα. Ἐμεῖς ἔμαστε ἄσπλοι.

—Ἐχομε κ' ἡμεῖς μπράτσα καὶ ὄπλα.

Ἐὐ Πάντζης σήκωσε τὸ μπιστοῦνι του, τὸ τράβηξε κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα μὰ πελώρια δίκωπη λεπίδα, ποὴ ἡ αἰχμὴ της ἦταν κόκκινη σὰ φωτιά.

—Τί εἶναι αὐτό; ρώτησε ὁ ἄλλος.

—Τί εἶναι. Νά, κοίταξέ το.

Ἐὐ ἄνθρωπος λύγισε στὰ χέρια του τὸ φινό ἀτσάλι τοῦ σπαθιοῦ καὶ εἶπε:

—Ἐὐ γιὸς μου ἄφησε ἕνα μικρὸ τουνεζέδικο μαχαίρι μὲ κεντημένο θηκάρι. Στάσου νὰ τὸ δεῖς.

Ἄνοιξε γλήγορα τὴν ξύλινη κασέλα κ' ἔβγαλε τὸ μαχαίρι, τὸ τράβηξε μὲ δύναμη καὶ τὸ κοίταξε στὸ φῶς. Νὰ πιάστο. Ἐὐ ἄλλος τὸ λύγισε στὴν παλάμη του, κοίταξε τὴν κεντητὴ θήκη καὶ προσπάθησε νὰ τὸ φυλάξει μὰ δὲ μπόρεσε.

—Ὁραῖο πράγμα, πατριώτη. Ἄν δὲν ἦταν θυμητικὸ τοῦ γιοῦ σου θὰ σοῦ τὸ ζήτηγα. Μὰ γιατί δὲ μπαίνει στὸ θηκάρι;

—Δὲ μπαίνει; Ὅθὰ τὸ βάσεις ἀνάποδα. Γιὰ νὰ ἰδῶ.

Ἐὐ ἄντρας ἔδωσε τὸ μαχαίρι στὸ γέρο καὶ σήκωσε ψηλὰ τὸ θηκάρι. Κοίταξε μέσα κλεινώντας τὸ ξερβὶ μάτι.

—Κάτι ἔχει. Κάτι σὰ χαρτί ἢ σὰν πανί.

Πῆρε ἕνα μακρὸν σίδερο ποὺ βρῆκε πάνω στὸ τραπέζι καὶ προσπάθησε νὰ βγάλει τὸ πρᾶγμα ἐκείνο ἀπὸ μέσα. Ὅμως δὲν τὰ κατέφερε.

—Τί ἔχουνε κούνηι ἐδῶ μέσα;

Ἐ γέρος κοίταξε περίεργα.

—Τί κάνεις; Πᾶς νὰ τὸ χαλώσεις.

Ὅμως ὁ ἄλλος δὲν ἄκουσε, προσπάθησε κι' ἄνοιξε τὸ στόμο τῆς θήκης μὲ τὰ δάχτυλα.

—Μὴν τὸ χαλᾶς. Θὰ τὸ ξεσκαλώσουμε.

Πάλι δὲν ἔδωσε σημασία ὁ ἄνθρωπος. Δοκίμασε μὲ τὸ σίδερο κι' ὅταν εἶδε πὼς δὲ γινόταν ἴσως ἔχωσε τὰ δάχτυλα στὸ θηκάρι καὶ τὸ τράβηξε μὲ μεγάλη δύναμη. Ὅσοτερον ἔχωσε τὸ σίδερο καὶ τὸ πάτησε μὲ τὴν παλάμη του πάνω στὸ τραπέζι.

Ἐ γέρος σηκώθηκε πάνω καὶ τοῦ τράβηξε τὰ σγουρὰ μαλλιά.

—Μὴν τὸ χαλᾶς μωρέ, σοῦ εἶπα.

Ἐ ἄλλος πίεσε ἀκόμη κι' ἀκόμη τὸ σίδερο καὶ ἡ γραφὴ τοῦ θηκαριοῦ σχίστηκε ὡς κάτω. Τράβηξε ἀπὸ μέσα ἕνα παραμορφωτικὸ χαρτονόμισμα καὶ τὸ ἔδωσε στὸν πατέρα. Ἐκείνος τὸ κοίταξε καλά. Ἄφησε τὸ κεφάλι τοῦ ξένου καὶ πήρε στὰ χέρια του τὸ χαρτί.

—Λεφτὰ εἶναι.

Ἐ ἄλλος ὅμως δὲν ἔδωσε ἀπάντηση. Στὸ βάθος τῆς θήκης βρῆκε γράμμα, τὸ ἔβγαλε καὶ τὸ φύλαξε στὴ φούχτα του.

—Κάτι πρέπει νὰ λέει τούτη ἡ γραφὴ σκέφτηκε καὶ τὴν ἔριξε στὴν τσέπη τοῦ σακκακιοῦ του.

Ἐ πατέρας θαύμαζε ἀκόμη τὸ χαρτονόμισμα ἐκστατικῶς.

—Πρέπει νὰ κάνει πολλά;

—Θὰ πηγαῖω ἐγώ. Πάω νὰ κρυφτῶ στὴ σπηλιὰ ὅπως εἶπες μέχρι νὰ πέσει τὸ σκοτάδι.

Ἐ ὅτι εἶπαμε ἐδῶ νὰ μείνει. Θὰ γυρίσω αὔριο τὴ νύχτα.

—Φοβάμαι ποὺ μοῦ μιλᾶς ἔτσι. Δώσε μου σημάδι ὅτι εἶσαι δικός μας.

—Σημάδι; Πάρε τὸ χέρι μου, σχίσε τὴ φλέβα μου, μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ παιδιοῦ σου, σχίσε καὶ τὴ δική σου φλέβα καὶ πάρε αἷμα ἀπὸ τὸ αἷμα μου καὶ δώσε μου ἀπὸ τὸ αἷμα σου. Σοῦ φτάνει αὐτό;

—Μοῦ φτάνει.

Χωρὶς νὰ σκεφτεῖ καθόλου ἔσχισε τὸ μπράτσο του καὶ πήδηξε κόκκινο τὸ αἷμα του.

Ἐ ἔσκισε καὶ τὸ μπράτσο τοῦ Πάντζη. Τὰ δυὸ μπράτσα, ζεστά, ἐνώθηκαν ὡρα πολλή.

Ἐ Πάντζης τραβήχτηκε καὶ χωρὶς νὰ τὸν δῆ κανεὶς δρασκελίωσε τὸ κατόφλι τοῦ φίλου του, ἔτρεξε τὸν ἔρημο δρόμο καὶ πήδηξε στὴ βάρκα τῶν φίλων του ποὺ τὸν περιμέναν.

—Τραβάτε, διάταξε.

Τρεῖς ὥρες δρόμο εἶχαν νὰ κάνουν καὶ ἡ μέρα ἔγεγνε νὰ χωθεῖ.

Ἐ ἡ ὁμίχλη μπόουωσε τὴ θάλασσα ποὺ ἦταν ταραγμένη καὶ πράσινη. Ἐ Πάντζης δὲν πρόσεξε τίποτα. Κι' οὔτε ἀπάντησε στὶς ἐρωτήσεις τῶν συντρόφων του. Ἐσφίξε τὸ χαρτί τοῦ σκοτομένου καὶ φώναξε:

—Τραβάτε γλήγορα γιατί θὰ μᾶς βρεῖ ἡ νύχτα.

Τὸ κάστρο οὔτε φαινόταν μέσα στὴν ὁμίχλη. Οἱ τέσσερις στὰ κουτιά, ἔλαμναν μὲ μεγάλη δύναμη.

(Συνεχίζεται)

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

ΜΙΑ ΦΙΛΙΑ ΕΣΒΗΣΕ

FERNAND MAZADE

Κι' εἶπαμε ν' ἀντισταθοῦμε στὴ χίμαιρα
καὶ στὴ ρουτίνα κι' εἴμαστε δύο
ἀνάμεσα σὲ τόσους.

Κι' εἶναι οἱ ἄνθρωποι τόσο πολλοὶ
καὶ οἱ συνθήκες τους τόσο, μὰ τόσο, μικρές.

Κι' εἶπαμε νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τούτη τὴ μάζα,
μοχθήσαμε πολὺ, μὰ μάταια ὅλα,
ὅλα χαθῆκαν, γίναν συντρίμια
ἔμπρὸς στὴν πρώτη καταγίδα,
πέσαμε καὶ λυγίσουμε μπρὸς στὴν πρώτη θύελλα,
γιατὶ δυὸ ἐμεῖς παιδιά μὲ ξέβαθες ρίζες
χωθήκαμε μέσα στὸ πλῆθος...

ΜΑΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τὴν κράταγα σφιχτὰ
Κοντὰ μου.
Καὶ σὰν τὴ θάλασσα
Ἦταν γυμνή.

Προλάντα καὶ τέφρα,
Ἦ μέρα μὲς στὴ νύχτα
Ἦταν μεγάλη
Σὰν τὴν ἀγάπη.

Τὴν ἀποθῶ
Μὰ πάλι τὴν ποθῶ.
Κι' ὅπως ὁ θάνατος
Ἦταν γλυκειά.

Μετᾶφραση ΜΙΜΗ Κ. ΠΑΚΩΒΙΔΗ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΕΝΑ ΚΕΝΟ

Ρωπόμενι ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη μου γιὰ τὴ φράση «ὁ ποιητὴς ἓνα κενό», ποῦναι μέσα στὸ ποίημα τοῦ Σεφέρη «Ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης».

Εἶναι τώρα πότερ' ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ποῦ διαβάξω τὸ «Ἡμερολόγιο τοῦ Καταστροφώματος» καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω πὼς κάθε φορὰ βρίσκομαι μπροστὰ σὲ καινούργια ἐρωτηματικά. Ἰδιαιτέρα γιὰ τὴν ἐρμηγεία τοῦ «Βασιλιά τῆς Ἀσίνης» κατὰ κάποιους σὲ διάφορα συμπεράσματα, ποῦ ὅμως δὲ θὰ τ' ἀραδιάσω δωπέρα, γιὰ τὴν τὰ θεοῶν ξεπερασμένα. Θὰ πὼ μονάχα τὰ τελευταία.

Θαροῦ πὼς στὸ ποίημα αὐτὸ βρίσκεται τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀπελπισίας τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν κενότητα τῆς ζωῆς, ποῦ φτάνει τὰ ὅρια τοῦ μηδενισμοῦ. Ὅλη ἡ ὁμορφιά γύρω μας εἶναι μιὰ ἐπιφάνεια, μιὰ χρυσὴ μάσκα σὰν τοῦ βασιλιά τῆς Ἀσίνης καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴ εἶναι ἓνα τίποτε, ἓνα κενό. Παντοῦ τὸ ἴδιο κενό, μὲ μοναδικὴ ἐξαιρέση τὸ χροῖο. Ἐνα κενό, ποῦ τὸ κουβαλάμε παντοῦ μαζί μας πίσω ἀπ' ὄτι πὼ πολλὰ ἀγαπήσαμε, πίσω ἀπ' τὰ μεγάλα μάτια, τὰ καμπύλα χεῖλια, τοὺς βοστρύχους· στὸ πουλί, στὴ νέα γυναίκα, σ' ὄλο τὸν τόπο «ποῦ σὰν μεγάλο πλατανόφυλλο τὸν παρσάφνει ὁ χεῖμαρρος τοῦ ἡλίου».

Ἔτσι, ὅταν ὁ ποιητὴς μὲ ἐξαιρέσεις εἰκόνες δώσῃ ὅλη τὴν ὁμορφιά, ποῦναι διάχυτη παντοῦ, νοιώθει μιὰν ἀμφιβολία νὰ κουρνιάξῃ μέσα του καὶ ἀναρωτιέται κοιτάζοντας τὶς πέτρες τῶν ἀρχαίων μνημείων: Ἐπάρχει ἄραγε μέσα σ' αὐτὲς τὶς χαλασμένες γραμμές, τὶς ἀκμές, τὶς αἰχμές, τὰ κοίλα καὶ τὶς καμπύλες, ἡ κίνηση τοῦ προσώπου, τὸ σχῆμα τῆς στοργῆς ἐκείνων ποῦ χάθηκαν μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη καὶ ἐκείνων ποῦ ἀπόμειναν σὰν σκιὲς ἀναμνήσεων καὶ στοχασμοὶ ἢ μήπως δὲν ἀπομένει τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ νοσταλγία τοῦ βάρους μιᾶς ὑπαρξῆς ζωντανῆς ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχουμε ὑπόσταση, ἀλλὰ εἴμαστε σὰν τὰ κλωνάρια τῆς ἱπᾶς «σφασιασμένα μέσα στὴ διάφορεια τῆς ἀπελπισίας» ἢ σὰν ξεροζιωμένα βούρα ποῦ παρσάφνει τὸ ρέμα;

Μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτηματικά, σ' αὐτὸ τὸ κενό ποῦ ἀντικρίζει τί τὸ παράξενο νὰ μὲν ἓνα κενό καὶ αὐτὸς «κούφιρο μέσα στὸ φῶς σὰν τὸ στεγνὸ παῖδι τὸ σκαμμένο στὸ χῶμα», ποῦ βγάξῃ ἐκεῖνο τὸ γνωστὸ βυθιασμένο ἀντίλαλο ἢ σὰν μιὰ εἰκόνα μορφῆς ποῦ μαρμάρωσε μὲ τὴν ἀπόφαση μιᾶς λήρας παντοπνῆς, μιὰ σπηλιὰ ἀπ' ὅπου πετιέται μιὰ τρομαγμένη νυχτερίδα, ἢ ψυχὴ, καὶ χτυπᾷ ἀπάνω στὴν ἀσπίδα τοῦ ἡλίου; Νῆταν ἄραγε τέτοια πλανταγμένη νυχτερίδα ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης, ποῦ ἔμεινε σὰν ψυχὴ αὐτῆς τῆς χαλασμένης Ἀκρόπολης στὶς σκόρπιες πέτρες τῆς;

Στὸ ποίημά του αὐτὸ ὁ Σεφέρης ἔχει, κατὰ τὴ γνώμη μου ἐπιρρασοθῆ καὶ στὴν ἔκφραση καὶ στὴν ἰδέα ἀπ' τὸν Alfred Tennyson. Μᾶς λέει ὁ Σεφέρης:

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης ποῦ τὸν γυρεύουμε δυὸ χρόνια τώρα
ἀγνωστος λησιμονημένος ἀπ' ὄλους καὶ ἀπὸ τὸν Ὀμηρο
μόνο μιὰ λέξη στὴν Ἰλιάδα καὶ ἐκείνη ἀβέβαιη
ριγμένη ἐδῶ σὰν τὴν ἐντάφια χρυσὴ προσωπίδα.

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἀσίνης ἓνα κενό κάτω ἀπ' τὴν προσωπίδα.

Ὁ Tennyson στὴν "Princess" λέει:

The Princess Ida seemed a hollow show
her gay-furr'd cats a painted fantasy,
her college and her maidens, empty masks
and I myself the shadow of a dream.

Κι ὅσα παρακάτω λέει ὁ Σεφέρης γιὰ κείνους ποῦ λιγότεψαν τόσο παρόξενα στὴ ζωὴ μας καὶ γιὰ τὴ νοσταλγία τοῦ βάρους μιᾶς ὑπαρξῆς ζωντανῆς τὰ βρίσκουμε μὲ ἄλλες μορφές — πὼ ὄχρῆς, ὀφείλομε νὰ ὁμολογήσουμε — καὶ μὲ ἄλλες παρομοιώσεις — πὼ ἀτονες, ὀπωσδήποτε — στὸν "Ancient Sage" τοῦ Tennyson:

The first gray streak of earliest summer - dawn,
the last long stripe of waning crimson gloom,
as if the late and early were but one—
a height, a broken grange, a grove, a flower
had murmurs "Lost and gone and lost and gone!"
A breath, a whisper — some divine farewell—
desolate sweetness — far and far away—

what had he loved, what had he lost, the boy?

.....
 ..... For more than once when I
 sat all alone, revolving in myself
 the word that is the symbol of myself,
 the mortal limit of the Self was loosed,
 and passed into the Nameless, as a cloud
 melts into Heaven. I touch'd my limbs, the limbs
 were strange not mine — and yet no shade of doubt
 but utter clearness, and thro' loss of Self
 the gain of such large life as snatch'd with ours
 were Sun to spark — unshadowable in words,
 themselves but shadows of a shadow world.

Ὁ Σεφέρης άρπαξε κάποιες λέξεις άπ' τὸ διάβασμα τοῦ Tennyson — λέξεις σύμβολα — καὶ τίς κράτησε στὸ ὑποσυνείδητο. Τίς δούλεψε σάν ιδέες, εἰσχώρησε στὸ βάθος τους, πλούτηνε καὶ πλάτυνε τὴ σημασία τους καὶ γέννησε ἕνα ποίημα ὀλοδικό του, πὸν κοντά του δὲ στέκει γερὰ σὰ πόδια του ἐκεῖνο πούδωσε τὴν ἐμπνευση. Πῆρε μιά ἀσήμαντη ἀκατέργαστη πρώτη ὕλη καὶ τῆς ἔδωσε τὴν τελειότητα καὶ τὴν πληρότητα τῆς μεγάλης τέχνης· τὴ ζωντάνεψε, ὅπως ζωντανεύει τὸ μάρμαρο ὁ καλλιτέχνης, ὄχι ὁ μαρμαρᾶς πὸν κι ἂν δώση μορφὴ στὸ μάρμαρο, πάλι πεθαιμένο μένει.

A. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ

Ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα σκεπάζονται μὲ τὸ καλοκαίρι τους
 μέσα σὰ χρυσὰ τὰ καλαμπόκια. Θερμίζουν τὸν καρπὸ τους.

Συνομιλοῦν, σκέφτονται, πόσο περήφανος, ἐλεύθερος
 καὶ βασιανισμένος εἶναι ὁ λαός μας.

—Δὲ ζηλέψαμε τὴν ξένη γῆ.

—Δὲ θέλαμε τοὺς καρπούς τοὺς ξένους.

—Ποτὲ δὲν πολυβολήσαμε τοὺς ἀγρότες πὸν ὄργαναν

ἢ θέριζαν τὴ συγκομιδὴ τους,

ἢ τὴν μετέφεραν μὲ τ' ἀμάξια

σὲ χωριάτικους δρόμους.

—Ποτέ!

—Ποτὲ δὲν πολυβολήσαμε τὰ παιχνίδια τῶν μικρῶν παιδιῶν

στὶς ἀγλές τους.

—Ποτέ!

—ἢ τὴν ὥρα πὸν πῆγαναν στὴν ἐκκλησιά τους ἢ στὸ σχολεῖο.

—Ποτέ! γιὰ εἶμαστε πραγματικά γενναῖοι. Χωρὶς ἥττα

καὶ μέσα στὴν ἥττα μας.

—Τὰ καλαμπόκια χωροῦσαν τ' ἀναστήματα τοῦ ἄντρα

καὶ τῆς γυναίκας. Κι' ὁ ξερὸς ἄνεμος ὁ θαλασσινὸς ἐπαναλάμβανε

μέσα σὰ ξερὰ φύλλα τρίζοντας τὸ μεσημέρι:

Ποτὲ δὲ σκοτώσαμε ἀμάχους ἢ αἰχμαλώτους.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι τόπος τῶν Θεῶν. Τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς
 ἀνδρείας τὸ ἀρχαῖο καὶ τὸ νέο θαῦμα.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Είναι άρκετοί που με κάποια επιφύλαξη κοιτάζουν την «πατριωτική» λογοτεχνία. Στηρίζουν την επιφύλαξη τους αυτή στο μεγάλο ποσό «σαβούρας», που πνίγει τον τομέα αυτόν της λογοτεχνίας. Ίδιατέρως στην ποίηση φαίνεται περισσότερο ή κατώτερη ποιότητα εξαιτίας των διαφόρων ειδών στιχοπλοκίας.

Δέν τους άδικά. Σ' όλο τον κόσμο τό πατριωτικό αίσθημα ξυπνά την έμπνευση στον καθένα και οδηγεί τό χέρι στην έκφραση. Η ποίηση, που συμπλεκώνει τό αίσθημα και παίρνοντας τον άνθρο του τό δίνει με τις λέξεις, τους ήχους και τους ρυθμούς, έχει την προτίμηση των περισσότερων ανθρώπων. Άλλά σ' αυτή βρίσκεται κι' ό γλυστερός κατήφορος. Η ποίηση δέν σηκώνει νοθεία ή επιστράτευση κωδώνων μέσων. Έπιπλέον άπαιτεί ειδική τεχνική (κι' αυτή άκόμα ή «νεωτερίζουσα», που κατάργησε τά έξωτερικά, ως τά λέει, στοιχεία). Γι' αυτό άκριβώς στον τομέα της ποίησης εύκολα εκπίθεται ένας στην άποτυχία και δίνει ισχυρόν όπλο για επίθεση και άρνηση.

Όστόσο, ή πατριωτική λογοτεχνία έχει τις άποτυχίες και τις κοινοτυπίες της, όπως όλα τ' άλλα είδη της έκφρασης. Τό θέμα «πατριδα» άδιαμφισβήτητα βρίσκεται στο πρώτο επίπεδο ενδιαφερόντων του πολλού κοινού και του τεχνίτη. Αν δέν δίνεται δημοσιονικά στην τέχνη, ασφαλώς τό θέμα δέν φταίει, όπως δέν φταίει ό Έρωτας, ό Θεός ή άλλο μεγάλο θέμα. Δέν βρίσκουμε πολλά άριστοσηγήματα πατριωτικής λογοτεχνίας; Μά δέν ξέρω πόσα άριστοσηγήματα δίνει ό έρωτικός λόγος, τό θρησκευτικό αίσθημα, ή κοινωνική πάλη κλπ. και πόση σαβούρα έχουν στο παθητικό τους όλ' αυτά τά μεγάλα θέματα της ζωής μας!

Άλλά μόνο πώς δέν άνεχόμεστε τις μετριότητες και τις κοινοτυπίες στην πατριωτική λογοτεχνία, και προπαντός στην πατριωτική ποίηση, τότο δείχνει πόσο ψηλά στη συνείδησή μας βρίσκεται τό θέμα «πατριδα» και δέν σημαίνει ή δυσπιστία μας προς την αξία της πατριωτικής λογοτεχνίας και καλλιτεχνικής έκφράσεως μείωση της σημασίας που έχουμε για την πατριδα.

Αυτό όμως δέν πρέπει να μας φοβίξη ν' ασχοληθούμε μ' αυτήν. Άπεναντίας μās επιβάλλει περισσότερη προσοχή και άσκηση, περισσότερος έλεγχος και κριτική, περισσότερη μελέτη. Κι' αν τ' ό,τι εύσυνείδητα γράψαμε για την

πατριδα σε λίγο λησμονηθή, γιατί περιείχε κάτι πολύ τό εφήμερο κι' όχι τό βαθύτερο πατριωτικό, ή γιατί κάποιες άλλες άνάγκες ζωής προβάλλουν δεξύτερα μερικά προβλήματα (που πιθανό κι' αυτά σε λίγο ν' άποδειχθούν εφήμερες αξίες), δέν σημαίνει πώς μάταια δουλέψαμε. Στην ώρα του τό παρόν μας ήταν για την πατριδα μά σίθια στο μεγάλο της δημοσιονικό έννασμα. Άλλά αν μείνη τ' ό,τι γράψαμε; Στοιχεία βαθύτερα και μονιμότερα τό επέβαλαν. Μεγαλύτερη ή τιμή γιατί έξυπηρετηθήκανε δυό μεγάλες περιοχές της ζωής: ή πατριδα κι' ή τέχνη. Η δεύτερη όμως περίπτωση δέν είναι και τόσο συχνή. Γι' αυτό άς μη άπογοητευόμαστε. Η σίθια μας, ή σίθια του καθενός χρειάζεται για τό μεγάλο έννασμα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΕΝΘΗ

HENRI GREGOIRE

Ό θάνατος του κορυφαίου Βέλγου Βυζαντινολόγου και Έλληνοστου Henri Gregoire είναι βέβαιο, πώς θ' άκουστή μ' έξαιρετική συγκίνηση και λύπη σε όλα τά μεγάλα επιστημονικά κέντρα, ξεχωριστά στην Έλλάδα και την Κύπρο.

Στό πρόσωπο του Gregoire οι βυζαντινές σπουδές χάνουν ένα διεθνή εκπρόσωπό τους, που είχε από τις άρχές του 20ού αιώνα έπιβληθή και κυριαρχήσει με την επιστημονική του δραστηριότητα. Η πρωτεύουσα του Βελγίου Βρυξέλλες, που ό μακαρίτης Gregoire την είχε άναδείξει σε διεθνές κέντρο βυζαντινών σπουδών, έδέχθησαν τώρα σκληρότατο κτύπημα, που έλπίζουμε και εύχόμεστε να μην είναι κι' άνεπανόρθωτο.

Ό διάσημος Βέλγος επιστήμονας και σοφός πέθανε σε ηλικία 83 χρονών, άφου πέρασε μά ζωή γεμάτη συνεχή κι' άκατάβλητη επιστημονική δραστηριότητα.

Ό Henri Gregoire γεννήθηκε σε μία μικρή βελγική πόλη της επαρχίας Διέγης του Βελγίου, στο Huy. Σπούδασε κλασσική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Διέγης, όπου είχε την καλή τύχη ν' άκούση μαθήματα από σπουδαίους κι' όνομαστούς καθηγητές, σαν τους Charles Michel, S. Parmentier, H. Francoffe, J. Walgig κι' άλλους. Άφου πήρε τό διδακτορικό του δίπλωμα στα 1902, ό Gregoire άμέσως τράβηξε για τό Μόναχο, όπου επί 6 μήνες φοίτησε στο σεμινάριο βυζαντινών σπουδών του μεγάλου Γερμανού Βυζαντινολόγου Karl

Krumbacher, έχοντας τότε συμφοιτητή του και τόν δικό μας καθηγητή Κ. Άμαντο.

Μετά τὸ Μόναχο ὁ Grégoire πηγαίνει καὶ γιὰ δύο χρόνια (1903—4) στὸ Παρίσι παρακολουθώντας στὴν Σορβὸν καὶ στὴν Ecole des Hautes Etudes μαθήματα ξακουστῶν καθηγητῶν, τοῦ Βυζαντινολόγου Gabriel Millet, τοῦ δικοῦ μας Γιάννη Ψυχᾶρη καὶ τοῦ Ἑλληνιστοῦ Victor Berard.

Μετά τὴ Γαλλικὴ πρωτεύουσα ὁ Grégoire πηγαίνει στὴν Ἀθήνα ὡς ξένος ἑταῖρος τῆς ἐκεῖ Γαλλικῆς Σχολῆς, ἀπὸ τὰ 1906 ὡς τὸ 1909. Πῆρε μέρος στὶς ἀνασκαφῆς τῆς Δήλου καὶ συνόδευε τὸν Gabriel Millet στὸν Μισραῖ καὶ σ' ἄλλα ἐπιστημονικὰ ταξίδια μέσα στὴν Ἑλλάδα.

Στὰ 1909 ὁ Grégoire διορίζεται καθηγητῆς στὸ Ἐλεύθερο Πανεπιστήμιο τῶν Βρυξελλῶν.

Μὲ παράκληση τοῦ βασιλῆα τῆς Αἰγύπτου Φουὰτ Α', ὁ Grégoire ἀναλαμβάνει στὰ 1925 νὰ διοργανώσῃ ὡς Πρῦτανος τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κάιρου, ὅπου καὶ ἔμεινε 2 χρόνια. Ἀπὸ τὸ 1929 ὡς τὸ 1932 ὁ Grégoire εἶναι πρῦτανος τοῦ Ἐλευθέρου Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν. Στὰ 1932 γίνετα Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῆς καὶ Σλαβικῆς Φιλολογίας καὶ Ἱστορίας.

Ὁ Grégoire ταξίδευε σὲ πολλές χώρες γιὰ νὰ δώσῃ δημόσιες διαλέξεις καὶ νὰ κάμῃ ὡς καθηγητῆς ὁρισμένα μαθήματα τῆς ἐιδικότητός του σὲ Πανεπιστήμια. Ἔτσι πῆγε στὶς ἠνωμένες Πολιτεῖες, τὴν Καναδᾶ, τὴν Γαλλία, τὴν Ἀλγερία, τὴν Ἑλβετία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Πολωνία, τὴν Ρουμανία, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Κύπρο.

Μὲ τ' ὄνομα τοῦ μεγάλου τούτου Βέλγου ἐπιστήμονος ἔχουν συνδεθῆ πολλά ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ διεθνoῦς κῆρους. Ἴδουσε καὶ διεύθυνε τὸ περιοδικὸ «BYZANTION», διεθνὲς ὄργανο βυζαντινῶν, τοῦ ὁποῦ ἐξεδόθησαν 33 ἀγκώδεις τόμοι. Ἐπίσης τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῆς καὶ Σλαβικῆς Φιλολογίας καὶ Ἱστορίας (10 τόμοι μεγάλοι). Ἦταν ἀκόμη συνδρομητῆς καὶ συνδιευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ Ἑλληνικῶν Σπουδῶν "L' Antiquité Classique", τοῦ ὁποῦ ἔχομε μέχρι σήμερα 28 τόμους.

Ὁ Grégoire ἐνέπνευσε τὴν ἰδέα νὰ διοργανώωνται κατὰ περιοδικὰ διαστήματα Διεθνῆ Συνέδρια Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὰ σήμερα διοργανώθησαν 12 τέτοια συνέδρια σὲ πόλεις, πού συνδέονται μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ Βυζαντίου ἢ πρὸ εἶναι κέντρα Βυζαντινῶν Σπουδῶν, στὸ Βουκουρέστι, Βελιγράδι, Ἀθήνες, Σόφια, Ρώμη, Παρίσι, Βρυξέλλες, Παλέρμο, Θεσσαλονίκη, Κωνσταντινούπολη, Μόναχο καὶ Ἀχρίδα. Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ διεθνῆ Συνέδρια ὁ Grégoire πῆρε μέρος καὶ ἦταν σ' αὐτὰ ἡ κυριαρχοῦσα φυσιογνωμία. Ὁ Grégoire ἔκαμε καὶ καρποφόρα ἐπιστημονικὰ ταξίδια, στὴ Μοσχὴ τοῦ Σινᾶ, στὴν Μικρὰν Ἀσία καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος.

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο πού μᾶς κληρονόμησε

ὁ Grégoire εἶναι πολυτιμότερο καὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Διακρίθηκε ὡς ἐκδότης ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν κειμένων, ὡς βαθύτατος ἔρευνητῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας καὶ ὡς δξυνοῦστατος κριτικός. Σὲ τοῦτο τὸν βοήθησε πολὺ καὶ ἡ ἀρίστη γνώση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου ὡς τὴν γλώσσα τῶν νεωτέρων δημοτικῶν μᾶς τραγουδιῶν καὶ τοῦ Κωστή Παλαμά.

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ H. Grégoire ἀποτελεῖ μιὰ ἐκτεταμένη βιβλιογραφία μὲ περισσότερους ἀπὸ 600 τίτλους σὲ διάφορα θέματα, πού σχετίζονται μὲ τὴν ἐπιγραφικὴ, τὴ νομισματικὴ, τὴ σιγλογραφία, τὴν ἱστορικὴ Γεωγραφία, τὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης, τὴν βυζαντινὴ ἱστορία, τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Ἀγιογραφία, τὴν βυζαντινὴ ἐποποιία καὶ τὶς ἄλλες ἐποποιίες, τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴ φιλολογία καὶ γλῶσσα, τὰ βυζαντινοσλαβικά, τοὺς Ἀραβες, τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Σλάβους στὶς σχέσεις τους πρὸς τὸ Βυζάντιο, τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ φιλολογία καὶ λογοτεχνία, τὴν γλωσσολογία καὶ ἔτυμολογία. Σ' ἓνα σύντομο σημείωμα δὲν εἶναι δυνατό νὰ τονισθῇ ἡ μεγάλη ἀξία καὶ σπουδαιότητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Grégoire. Αὐτὸς πρῶτος μελέτησε τὸ Ἀρχαϊκὸ Ἔπος τὰ συμπέρασματά του ἴσων καταπληκτικά. Σχετικὸ εἶναι τὸ βιβλίον πού ἔγραψε στὰ Ἑλληνικά καὶ ἐξέδωσε στὴν Ἀμερική κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μὲ τὸν τίτλο: «Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας».

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Grégoire ἔχει καὶ ἓνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Κύπρο. Πρῶτος ἐξέδωσε τὸ βίον καὶ πολιτεία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, Ἐπισκόπου Χύτρου (Κυθρέας) ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ Σινᾶ. Αὐτὸς ὁ βίος ἔχει ἰδιαίτερο ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν βυζαντινὴ Κύπρο. Πολλὲς ἄλλες μελέτες τοῦ Grégoire ἀναφέρονται καὶ στὴν Κύπρο.

Τὸ 1961 ὁ Grégoire ἐπισκέφθηκε καὶ τὸ νησί μας μὲ πρόσκληση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. Ἐδῶ ἔμεινε περίπου ἓνα μῆνα καὶ ἔφυγε κατοχυρωμένος ἀπὸ τὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Διγενῆ. Παρακολουθοῦσε μὲ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον τὴν ἐξέλιξη τῶν κυπριακῶν ζητημάτων καὶ πολλὰς φορὰς χρησιμοποίησε τὸ κῆρος του γιὰ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὰ δίκαια τῆς Κύπρου.

Γιὰ τὴν μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀξία του καὶ τὸ σπουδαῖο ἐπιστημονικὸ του ἔργο ὁ Grégoire τιμήθηκε παγκόσμια. Ἦταν μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος πολλῶν ἄλλων Ἀκαδημιῶν ξένων χωρῶν. Ἦταν μέχρι τοῦ 1961 Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Βυζαντινολόγων, καὶ διδάκτωρ Honoris Causa τῶν Πανεπιστημίων τῶν Παρισίων, Ἀθηνῶν Θεσσαλονίκης, Ἀλγερίου καὶ Σόφιας.

Αἰωνία θά εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Henri Grégoire.

Κ. ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗΣ

ΦΟΡΟΣ ΤΙΜΗΣ ΣΤΟΝ SEAN O'CASEY

Ἡ ἰρλανδέζικη γενναία καρδιά τοῦ Sean O'Casey ἔπαυε νά χτυπά. Ὁ μεγάλος δραματογράφος πέθανε αὐτοεξοριστος στήν παραλιακή πόλη τοῦ Torquay τῆς Ἀγγλίας σέ ἡλικία 84 χρονῶν. Ἀγαπῶ τή ζωή, εἶχε πει κάποτε, καί δέν ἐπιθυμῶ νά πεθάνω παρῶ σέ βαθεῖα γηρατειά, γιατί ἔτσι βρισκοίτε γαλήνη. Θά πρέπει νά πέθανε εὐτυχισμένος γιατί ἡ εὐχή του εἰσακουστήκε. Ἐνα ἀπό τὰ δεκατρία παιδιὰ μιᾶς πᾶμπτωχης οἰκογένειας, ὁ O'Casey πήγε μόνο μέχρι τήν τρίτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ, γιατί ἡ μόρφωση στήν ἐποχή του θεωροῦτο πολυτέλεια. Ἐργάστηκε σέ χαλυβουργεῖα, πείνασε, ἔλαβε βιβλία γιά νά μορφωθεῖ καί ὅταν τὸ πρῶτο του ἔργο The Shadow of a Gunman: «Ἡ σκιά τοῦ πυροβολητῆ» ἀνέθηκε μέ καταπληκτικὴ ἐπιτυχία στὸ Abbey Theatre, αὐτὸς, ὁ συγγραφέας ἀνακάτεψε τοιμέντο σ' ἕνα δρόμο τοῦ Δουβλίνου γιά νά ζήσει...

Νέος ἀκόμη πολέμησε σὺν ἐπαναστάτης, ἐναντίον τῶν Ἀγγλων, καί τις ἐμπειρίες ἀπὸ τὸν πόλεμο, τὴν ἀγγλικὴ προμοκρατία, τὴν πείνα, τὴν ἀνεργία, τὴν θρησκοκληρία καί τὴν ἐξασθλιωσὴ, τις μετᾶλλασε σέ ἐξαισίους ρυθμούς, σέ πρόξα γεμάτη ποίηση καί δυναμισμό. Ἀγάπησε μέ πάθος τὴν πατρίδα του γι' αὐτὸ καί δέν δίστασε νὰ κωντηριάσει τοὺς συμπατριώτες του καί ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὰ χεῖλη ἐνὸς φλογεροῦ ποιητῆ σὺν τὸν O'Casey τιμωρεῖται... Οἱ ἴδιοι οἱ Ἴρλανδοὶ μοιχοκτόρανε σέ κάθε παράσταση τὸ δράμα του «Ἦρα καί Παγώνι» καί ὅταν τὸ ἴδιο δράμα γινόστηκε σέ φιλμ μέ σκηνοθεσία τοῦ Alfred Hitscock, κάψανε τὴν ταινία σέ μιὰ δημόσια πλατεῖα τοῦ Δουβλίνου! Ὁ O'Casey, διαμαρτυρούμενος σέ μιὰ χώρα πού ὑπερτεροῦν οἱ καθολικοί, ἀντέδρασε σ' αὐτὴ τὴ διαγωγή τῶν συμπατριωτῶν του σὺν γνήσιος Ἴρλανδοῦ: ὅταν πᾶ ἐγενε διάσημος καί τὰ ἔργα του παίζονταν σ' ὅλες τις χώρες τοῦ κόσμου, ἀπαγόρευσε κάθε παράσταση ἔργου του στήν Ἴρλανδία. Αὐτὴ ἡ ἀπαγόρευση (πολλοὶ τὴν ἀποκάλεσαν πείσμα Ἴρλανδικὸ) κράτησε ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Μιὰ αἴτηση νά παιχθεῖ ἕνα ἔργο του ἔστω καί στήν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ Ἴρλανδικὸ περίπτερο τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπερρίφθη μόλις λίγες ἡμέρες πρὶν, ὅταν ὁ δραματογράφος, τυφλὸς σχεδόν, ἔγραψε τις τελευταῖες γραμμές τῆς αὐτοβιογραφίας του.

«Ἐμῶθα» εἶπε ὁ θεατρικὸς συγγραφέας «ν' ἀντιμάχομαι. Κακόπαθα σ' ὅλη μου τὴ ζωή. Ἄν δέν μάθεις νά μάχεσαι ἀπὸ νωρὴς στὴ ζωή σου, τότε ἀρμύζεις καί γίνεσαι δούλος καί πωσανακολύφτης». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ὑποστήριξε τὴν προσκοτικὴ τὴν ἐλευθερία εἰδικά, καί τὴν ἐλευθερία γενικά. Κατὰ τὴν γνώμη του ἡ ὀργανωμένη θρησκεία στερεῖ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, καί καμιά θρησκεία δέν στερεῖ τόσο τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ὅσο ὁ καθολικισμός. Μὲ τὴν ἴδια παρηγοσία πού καταδίκασε τὴν

ὑποκρισία καί τὴν θρησκοκληρία τῶν Ἴρλανδῶν, κατεδίκασε καί τὸν στεγνὸ καί ἄγονο ρεαλισμὸ στὸ θέατρο. Ἡ δημοφιλία, ἡ φλόγα κ' ἡ ποίηση τοῦ δράματος σαρώθηκαν ἀπὸ ρεαλιστικὸς θύελλες. «Ἀφήστε τὰ πουλιὰ νά πετᾶνε στὸν ἀέρα» ἔγραψε σ' ἕνα ὀργανισμὸ ἄρθρο του, «ἀφήστε τὰ ψάρια νά κολυμποῦνε στὴ θάλασσα, μὰ ἀφήστε νάχουνε τέχνη στὸ θέατρο. Ὑπάρχει μιὰ βαθύτερη ζωὴ ἀπὸ αὐτὴν πού ἀκοῦμε καί βλέπουμε. Ἄς πάει κατὰ διαβόλου ὁ ρεαλισμός...».

Βγῆς ἔξω καί ἀντιμετώπισε τὴ ζωὴ μέ ὄλους τοὺς παλμούς της, ἦταν ἡ συμβουλὴ πού ἀδιάκοπα ἔδινε στοὺς νέους. Αὐτὸ θά πει καλλιτέχνης, πρόσθετε. Να πηγαίνεις νά συναντᾶς τὴν ζωή. Μιὰ ζωὴ πού πάλλεται ἀπὸ προφητεία καί ποίηση εἶναι ἡ ὑπέροχη φειρά ἀπὸ τὰ δράματά του, τὰ καλύτερα καί μεσοτέρα δράματα τοῦ 20οῦ αἰῶνα: «Ἦ Σκιά τοῦ Πυροβολητῆ», «Ἦ ἄλετρι καί τ' ἄστρα», «Ἦ Ἦρα καί τὸ Παγώνι», «Ἦ Ἀσημένιο Κύπελλο», «Ἦ Πορφύρῃ Σκόνῃ», «Μέσα ἀπ' τὴς Πύλες», γιά ν' ἀναφέρουμε τὰ πρὸ γνωστὰ.

Μοῦ ἔλαχε ἡ τιμὴ νά μεταφράσω στὰ Ἑλληνικὰ πρὶν 15 χρόνια τὴν ὑπέροχη τραγωδία του: «Ἦ Ἦρα καί τὸ Παγώνι». Ἀπ' ὅλες τις μεταφράσεις μου καμιά δέν φέρνει τόσο στοῦ μου ὅσο αὐτή. Καί μέ κανένα ἄλλο ἔργο στὸν κόσμον δέν ταῦτισα τὴν κατάσταση πού εἶχε δημιουργηθεῖ στήν Ἑλλάδα στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς καί μετὰ τὴν κατοχὴ ὅσο μέ τὴν «Ἦρα καί τὸ Παγώνι». Καί τὸ κυριώτερο, δέν ἔπαυα νά βρῶσκω τις ἴδιες ἀποκαλυπτικὲς ἀναλογίες, σ' ἄλλες ἐπαναστάσεις καί ἐξεχρισμούς, σ' ἄλλα ἔθνη, καθὼς τὰ χρόνια κυλοῦν... Στὴν τέχνη του συμβίβαστος, καί ἐπίσης σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀσυμβίβαστος, μέ τὸ ἐπαύριο, τὸ πᾶστί, καί τὸ πονηρὸ, ὁ Sean O'Casey ὑπῆρξε ἕνας ταπεινὸς ἄνθρωπος, γεμάτος ἡρωισμό καί αὐταπάργηση. Οἱ ἐπιθέσεις του δέν ἦσαν ἐπιθέσεις ἐναντίον προσώπων ἀλλὰ ἐναντίον θεσμῶν.

Ἡ κινηματογραφικὴ ἐταιρεία Metro — Goldwyn Mayer ἄρχισε λίγο πρὶν τὸ θάνατό του νά γυρίζει τὴ ζωὴ του σέ ταινία μέ τὸν τίτλο: Young Cassidy. Λίγο πρὶν τὸ θάνατό του ὁ καθολικὸς Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Δουβλίνου ἀναθεμάτισε τὸ ἔργο του: «Γὰ τύμπανα τοῦ Παπᾶ Νέντ» μαζί μέ τὸν «Ὀδυσσεῖα» τοῦ Joyce καί ἕνα ἔργο τοῦ Samuel Becket... Ἄς ἀποπύσουμε, λοιπόν, φόρο τιμῆς στὸν Sean O'Casey. Ὅ,τι ἔγραψε κάποτε σέ τρίτο πρόσωπο, ἀξίζει νά χαραχθεῖ στὸν τιμημένον τάφο του: «Ἐδῶ, μέ λευκὰ μαλλιά, μ' ἐπιθυμίες φευγάτες, μέ δύναμη ἀνώματη σχεδόν, μέ τὸν ἥλιο βυθισμένο, καί μόνο μέ τὴν ἡρεμὴ προειδοποίηση τοῦ ἀποσπερίτη, ἦρε τὴν Ζωή, σ' ὅ,τι ὑπῆρξε, ὅ,τι ἦταν, ὅ,τι θά γινόταν. Ζήτω!»

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύπρου Χρυσάνθη: Δεκατρία (κακο-
σημαδα) αντιποιητικά θέματα, ποιήματα,
Λευκωσία, 1963.

Στή νέα του συλλογή ο κ. Κύπρος Χρυσάν-
θης μās παρουσιάζει ένα άλλον έαυτό του και
μια συνεισφορά σ' ένα είδος ποιήσεως, που θα
δονομάζαμε σάτιρα, αν δεν κρυβόταν κάτω από
τους στίχους μια στέρεη πίκρα και μια τραγι-
κή ειρωνεία, που γίνεται διέξοδο της σοβαρής
άντιμετώπισης των προβλημάτων απ' όπου έμ-
πνέεται ο ποιητής.

Είναι λοιπόν τα ποιήματα του κ. Χρυσάνθη
ένα κράμα σάτιρας, πίκρας, ειρωνείας και σο-
βαρότητας:

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΑΜΟΥ

Φορεί το Κυριακάτικο πουκάμισο —
τ' όνα μανίκι δεν έχει κουμπι
και το καρφίτσωσε προσωρινά —
μιαν ανθοδέσμη πήρε μειδιάματα
και πήγε να ζητήσει νύφη.

Ό πεθερός: το λάδι τόσα
το νοίκι τόσα και τα ρούχα τόσα.
Όταν καθήσης ο μπακάλης κλείει,
το σπίτι πέφτει.

Όταν παιδιά γεννήσης
τον κόπο σου πληρώνουν οι ασφαλίσεις.
Ποιός θα πληρώση την τροφή
το πέτσωμα, το ράφιμο
τα γιατρικά και τα σχολεία;

Όπιε τον πόνο του καφέ πικρό
και λέρωσε μια στάλα το πουκάμισο.

Ό λόγος είναι έτσι στεγνός, ξηρός σα να
βγαίνει το έπεισόδιο άτόφιο από την γύρω μας
ζωή. Ό αντίθεση της ιδέας και του πράγματι-
τος κρατάει σ' όλα τα ποιήματα:

Λάμπει ο σταυρός στο στήθος μου
σταυρός άντρείας και χρέους.
Κύριοι φονιάς δεν ήμου
Κύριοι άντρείος δεν ήμου.

[Ό άντρείος].

Στην κοινωνία παράγοντας με υπόληψη.
Πρώτ' αφαιρεί το έπίσημο σακάκι
κασμίρι έγγλέζικο — χρωστεί τις δόσεις.
Μεταξωτό πουκάμισο
δάρο από μια ύποπτη δουλειά.
Το παντελόνι ως το σακάκι
με κίνηση προσεχτική να μη σκιστή.
έσώθρακο με τρύπες χρώμα καρβουνί.

Δέρμα με χάρτες γεωγραφίας,
γδαρσίματα εκεί πέρα απ' τον κνησμό,
όσμη άποκρουστική

Και μένουμε κατάγυμνα, κατάγυμνα
λευκωμα, λίπος και υδατάνθρακες.

—Δεν ξεγυμνώνεται ή ψυχή.
Και σκοτεινιάζει ή όθόνη.
Μετράνε τις εισπράξεις στο ταμείο.

[Σπρήπ-τής].

Τραγικό το ξεγύμνωμα. Έξω το έπίσημο
σακάκι, ή ιδέα της κοινωνίας για μās. Πιό
μέσα γυμνός, άποκρουστικός ο άνθρωπος. Που
θα ηγαίναμε να κρυφτούμε, αν φαινόταν κ'
ή ψυχή;

Ό αλήθεια κάποτε, σε πείσμα του ανθρώ-
που φαίνεται, εκεί που δεν το περιμένουμε,
εκεί που δεν άναζητούμε:

...ήπιε δώδεκα φορές νερό,
τρεις ώρες κουπανούσε έπιχειρήματα
για ν' άποδείξη: «Θεός υπάρχει»
και δεν τ' άπόδειξε.

Όνα παιδάκι, που έκλαψεν αυτοστιγμής
άπόδειξε: «Ό Θεός υπάρχει».

Μου φαίνεται πως ο κ. Χρυσάνθης σ' αυτή
του την συλλογή έδωσε ένα καλό μέρος του
έαυτού του. Είναι λιτός, έπιγραμματικός, τέ-
μνει την ζωή και τον άνθρωπο και μās δίνει
με λεπτή ειρωνεία, σάτιρα και σοβαρότητα
μιαν όραία εικόνα της αντιφατικής μας υπό-
στασης.

ΝΙΚΟΣ Σ. ΣΠΑΪΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΔΥΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οί έπιστολές μιλάνε μόνες τους. Το σχόλιο
περιττεύει όπου υπάρχει ή ψυχή.

Παρίσι, 1.10.64.

Μακαριώτατε,

Το ύψηλό Σας άράδειγμα γεμίζει την ψυχή
μας άγαλλίαση και πίστη. Κι' αν είναι ο ά-
γώνας Σας σκληρός πολύ, μια μέρα θα ξε-
θει ή Νίκη, να Σας δικαιώσει.

Όλοίμονο, ο Νίκος Καζαντζάκης δέ ζει, να
ταχτεί, με όλο του το πάθος στο πλευρό της
Κύπρου. Ός μου έπιτραπει λοιπόν έμένα να
στείλω πάλι μια μικρή-μικρή σταγόνα από τον
ιδρώτα του. Γιατι αλήθεια, αυτά τα λίγα χρή-
ματα είναι ο ιδρώτας ενός Έλληνα άγωνιστή,
που γεννήθηκε κ' αυτός σκλάβος κ' ήπιε όλο
το ποτήρι της σκλαβιάς και της άδικίας.

Με βαθύτατο σεβασμό και
άπέραντη πίστη

ΕΛ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Συν: 1 cheque de l' Union de Banques Suisses,
Lausanne 4.000 frs. s. (quatre milles).

Όν Λευκωσία, τη 21η Όκτωβρίου 1964.

Όγαλητή κ. Καζαντζάκη,

Εύχαριστώ θερμώς δια την από 1ης τρέχον-
τος μηνός Όκτωβρίου έπιστολήν σας και δια
την συναποσταλείσαν έπιταγήν σας εκ τεσσά-
ρων χιλιάδων φράγκων.

Οί καλοί σας λόγοι και ή βεβαιουμένη άλλη-

λεγγύη σας πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου μὲ συνεκίνησαν βαθύτατα. Θεωρῶ, ἐπίσης, τὴν εἰσφορὰν σας, προὶν μόχθου τοῦ ἀειμνήστου συζύγου σας, ὡς συμβολικὴν συμμετοχὴν ὑμῶν καὶ ἐκείνου εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διεξάγει σήμερον μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ καρτερίας ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς. Παρὰ τὰς οἰσθητὸτε δυσχερείας πιστεύω ἀναρδάντως ἐπὶ τὴν τελικὴν πλήρη ἐθνικὴν δικαίωσιν τῆς Κύπρου.

Παρακαλῶ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐμπήσεως καὶ τὰς ἐγκαρδίους εὐχάς μου.

Ἐν Χριστῷ Εὐχέτης

(Υπ.) † Ὁ Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΠΟΥΣ 1940—1941

Κυκλοφόρησε ἡ Ἐπιθεώρηση Λογοτεχνικῶν Κειμένων Ἐποῦς 1940—41 (Ἀλβανικὸ Μέτωπο, Γερμανικὴ Εἰσβολή, Κρήτη) μὲ ἐπιμέλεια Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη καὶ Παύλου Νισθανάη, στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων «Δωδέκατη Ὁρα». Στὴν ἀπὸ 272 σελίδες ἐκδόση αὐτὴν περιλαμβάνονται καὶ ἔργα τῶν Κυπρίων Λουκῆ Ἀκρίτα καὶ Κύπρου Χρυσάνθη.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Στὴν Διεθνή Ἐκθεσὶ Ἔργων Τέχνης Παιδιῶν ἡλικίας 6—18 ἐτῶν, ποῦ ἔγινε ἐφέτος στὴν Πράγα πῆρε πρῶτο ἀτομικὸ βραβεῖο τὸ «Μάζεμα ἐλιῶν» τῆς μαθητριάδας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου Χρυστάλλας Χριστοφίη ἀπὸ τῆν Κερύνια. Στὴν ἔκθεσιν αὐτὴ συμμετείχαν 55 χώρας τοῦ δυτικοῦ καὶ ἀνατολικοῦ κόσμου. Στὸ πρόγραμμα τῆς ἐκθέσεως ἔγινε ἐξχωριστὴ μνεία γιὰ τὰ κυπριακὰ ἔργα.

ΚΥΠΡΙΟΙ ἨΘΟΠΟΙΟΙ ΣΤΗΝ «ΑΓΓΕΛΑ»

Στὴν «Ἀγγελὰ» τοῦ Γ. Σεβαστίκογλου, ποῦ ἀνέθεσε τὸ «Θεᾶτρο Τίχνης» τοῦ Κοῦν στὴν Ἀθήνα, ἐρμηνεύσανε ρόλους καὶ Κύπριοι ἠθοποιοὶ τοῦ συγκροτήματος. Ὁ Στέλιος Καυκαρίδης ἰδιαιτέρως ἐπαινήθηκε. Ὁ Αἰμίλ. Χουρμούζιος στὴν «Καθημερινή» γράφει γι' αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Ὁ κ. Στ. Καυκαρίδης (ὁ Λάμπρος, ὁ ναύτης) ἐξελίσσεται σ' ἕνα πρῶτης σειράς στίλβος τοῦ «Θεᾶτρου Τέχνης». Ἀληθινὸς πέρα γιὰ πέρα...»

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΒΡΑΔΥ

Στὴν Ἀθήνα διοργανώθηκε «Κυπριακὸ Βράδυ» μὲ ποικίλο πρόγραμμα. Πρῶτευαν οἱ μουσικὲς συνθέσεις τοῦ κ. Ἀχιλλέου Λυμπουρίδη. Οἱ εἰσπραξεῖς τῆς βραδυᾶς διατέθηκαν γιὰ τὸν Κυπριακὸν ἀγῶνα.

ΕΡΓΑ ΣΟΛΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Στὴ δευτέρῃ χειμερινῇ συναυλίᾳ τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν ἔχουν ἐκτελεσθῆ ἔργα τοῦ κ. Σόλωνα Μιχαηλίδη: «Δυὸ Συμφωνικὲς Εἰκόνες γιὰ ὀρχήστρα» («Ἡ ἀλύγη τοῦ Παρθενῶνα» καὶ τὸ «Πονηγύρι τῆς Κακάδας»). Τὴν ὀρχήστρα διηύθυνε ὁ κ. Ἀνδρέας Παρίδης.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλὸς Κύπρου» προκήρυξε τὸν καθιερωμένον διαγωνισμὸ διηγήματος μὲ θέμα παρμῖνο ἀπὸ τὸν ταρινὸ ἀγῶνα τῆς

Κύπρου. Τὰ διηγήματα πρέπει νὰ υποβληθοῦν στὸ γραμματεῖα (Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία) ὡς τὶς 15 Φεβρουαρίου 1965.

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἐχει συσταθῆ σύλλογος Κυπρίων ζωγράφων καὶ γλυπτῶν μὲ ὄνομα «Ἐπιμελητήριον Καλῶν Τεχνῶν Κύπρου».

ΟΙ «ΤΡΩΑΔΕΣ» ΤΟΥ ΚΑΙΚΟΓΙΑΝΝΗ

Καταπληκτικὴν ἐπιτυχία σημειώνει σὲ ἀμερικανικὲς τηλεοράσεις ἡ τραγωδία τοῦ Εὐρυπίδη «Τρωάδες» κατὰ σκηνοθεσίαν Μιχαὴλη Καικογιάννη. Τὰ σχόλια διαπιστώνουν πὺς καμμιά φορὰ ἀρχαία τραγωδία παίχθηκε μ' ἐπιτυχία τόσες φορές στὸ ἔξωτερικὸ ὅσο οἱ «Τρωάδες».

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ κ. Ζακ. Καρογιώργη ἔδωσε διόλεξη στὸ Γαλλικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο Λευκωσίας μὲ θέμα: «Εἰκόνες τῆς Κύπρου διὰ μέσου τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Νίκου Σπανιά: Ποιήματα τῆς Τρίτης Λεωφόρου, 1963.

Τάκης Δόξας: Γιώργος Σιφερίνης, Λευκωσία, 1964.

Κώστα Βαλέτας: Γενναία ζωή, Ἀθήνα, 1964.

Σωτήρη Τσαμπίρα: Τὰ Μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, Ἀθήνα, 1964.

Στάθη Σπηλιωτόπουλου: Χάρος καὶ Ἰθάκη στὴ χώρα τῶν Φαιακῶν καὶ στὴ Γῆ Χαϊανῶν, Ἀθήνα, 1964.

Μάγισ Ρούσου: Βάνουσες ὄρες, Ἀθήνα, 1964.

Νίκου Σπανιά: Γλαυκὸς πρόμος, Θεσσαλονίκη, 1964.

Θεοδόση Πιερίδη: Κυπριακὴ Συμφωνία, Ἀθήνα, 1964, (γ' ἐκδ.).

Α. Περνάρη—Παυλίδη: Κωσταντάς, Λευκωσία, 1964.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

G. Apollinaire (μετ. Ν. Σπανιάς): Ποιήματα, Χαλκίδα, 1964.

A. Rimbaud (μετ. Ν. Σπανιάς): Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Κόλαση, Θεσσαλονίκη, 1962.

R. M. Rilke (μετ. Ν. Σπανιάς): Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ θανάτου τοῦ σημαιοφόρου Χρ. Ρίλκε, Ἀθήνα, 1963.

V. Larbaud (μετ. Ν. Σπανιάς): Ποιήματα ἐνὸς βαθύπλουτου ἔρασιτέχνη, Θεσσαλονίκη, 1963.

P. Lagerkvist (μετ. Ἀντ. Μυστακίδης): Ἐκλογή, Ἀθήνα, 1959.

E. Sodergran (μετ. Ἀντ. Μυστακίδης): Ποιήματα, Ἀθήνα, 1958.

F. Jansen (μετ. Ἀντ. Μυστακίδης): Δανικὴ λογοτεχνία, Ἀθήνα, 1959.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἠπειρωτικὴ Ἔστια (Γιάννινα) ἀρ. 145 — Ἑλληνικὰ Θέματα (Ἀθήνα) ἀρ. 102 — Εὐδοικὸς Λόγος (Χαλκίδα) ἀρ. 74/75 — Κρητικὴ Ἔστια (Χανιά) ἀρ. 143 — Thespis (Ἀθήνα) ἀρ. 1 — Δελφικὰ Τετράδια (Ἀθήνα) ἀρ. 1 — Χρονικὰ τῆς Νίκαιας (Νίκαια) ἀρ. 23/24 — Κρικὸς (Λονδίνο) ἀρ. 163/164 — Cyprus To-day (Supplements) (Λευκωσία) ἀρ. 23 — Συναργαστής (Λευκωσία) ἀρ. 23 — Φωνὴ τῆς Εἰρήνης (Ἀθήνα) ἀρ. 45 — Φωτεινὲς Ἡμέρες (Ἑλληνικὸ) ἀρ. 58 — Δελτίον τοῦ Τμήματος Πνευματικῆς — Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως (Λευκωσία) ἀρ. 2 — Φωτεινὸ Ὅριζοντες ἀρ. 22 — Ἐπιθεώρηση Τέχνης ἀρ. 117.

Κύπρος Χρυσάνθης

Ώρα
Πατρίδας

Λευκωσία 1964

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΠΟΙΗΣΗ: Δημόνοσσα (1950), Ἐπιλόχεια (1951), Θεομαχίες (1951), Οἱ Ὁδὲς τῶν Ταπεινῶν Πλασμάτων (1951), Ἀποθεώσεις καὶ Χορικά (1953), Στέφανος Ἀρετῆς (1954), Μικρὲς Πατριδές (1955), Συμφωνία στὸν Ἄερα τῆς Ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν (1957), Πνευματικὸς Ὀκτώβρης (1958), Εὐδημος ὁ Κύπριος (1958), Παγκυπριονίκες (1959), Πάθος γιὰ ἓνα Δεύτερο Οὐρανὸ (1959), Οἱ Μπαλλάντες μᾶς Ἡρωϊκῆς Ἐποχῆς (1962), Δεκαετία Κακοσήμαδα Ἀντιπονητικά Θέματα (1963) Παγκυπριονίκες β' ἔκδοσις (1963).

ΠΕΖΑ: Στὰ Δύσκολα Χρόνια (νουβέλλα) (1957), Μικρὲς Ζωὲς (διηγήματα) (1958), Κανάκης, ὁ Κυπριώτης Κουρσάρος (νουβέλλα) (1959), Ἔτσι Ἄρχισ ἢ Κυριακή... (νουβέλλα) (1961), Τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Γαλάξιου Κοριτσιοῦ (νουβέλλα) (1961), Ἐννιά Πικρά καὶ Ρωμαιοῦσα Διηγήματα (1961), Τὸ Ξεσάρωμα τῶν Σκλάβων (νουβέλλα) (1962).

ΘΕΑΤΡΙΚΑ: Ἡ Μάχη τῶν Μύλων (1960), Ἦταν Ὅλοι τους Ἀντρείοι (1960), Τὸ Κρησιόγετο (1960), Ἡ Προδοσία (1961), Ἑλένη Παλαιολόγου (1962), Ὁ Κανάκης στὴν Δάπηθο (1962), Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Ἀ ἄρητη (1963), Τὸ Ρόξ Φουστάν (1963), Νενίκηκε τὸν Θάνατο (1964), Ὁ Ἡράκλειος (1964).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ: Ἀνθολογία ἀπ' τὸν Ἰσπανὸ Χουάν Ραμὸν Χιμένεθ (1958), Ἄνχελ Κρέστο «Ζωγραφικὴ» (1959), Δυὸ Ἰσπανοὶ Λυρικοὶ (Χιμένεθ καὶ Λόρκα) (1963).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ: Choix de Poems ἀπὸ τὸν Aufrère (1955), The Betrayal ἀπὸ τὸν Χρ. Καμέρη (1964).

ΕΚΔΟΣΗ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς δημοσιεύτηκαν στὰ περιοδικὰ «Νέα Ἑστία», «Παναθηναϊκὰ» καὶ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ στίς ἡμερηίδες «Ἐλευθερία» (Κύπρου) καὶ «Ἀγὼν» (Κύπρου).

1

Λιτὸς νεκρὸς μας

Μάχη λαοῦ
μάχη Θεοῦ

ΔΕΚΑΕΞΗ ΣΤΡΟΦΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΜΕΝΗ ΘΗΛΑΤΡΙΑ

(8.8.64 και 9.8.64)

1

Μ' αίμα στην άμμο έγράψαμε
«πατρίδα».
Βρονχάται τὸ αίμα, μᾶς πολιορκεῖ.
Ποῦ 'ναι τὸν ἥρωα, ποῦ 'ναι τον;
Τὰ γυναικόπαιδα ἥρωες,
τὰ γυναικόπαιδα πατρίδα.
Κλαῖμε τὰ μάτια, κλαῖμε τα,
ποῦ γράψανε στὴν ἄμμο τοῦ γιалоῦ μας
«πατρίδα».

2

Φιλοδοξοῦμε τὴν εἰρήνη, φιλοδοξοῦμε τὴν,
μὲ κάθετην τὴν πλάτη μας κολόνα,
μὲ φῶς, μ' ἀντρίκιο βλέμμα.
Δὲν τὸ νικάει τὸν τράχηλό μας
τῆς μάχης ἢ ἀπειλή.
Τιμητικὴ γραφὴ νὰ πέσης
ἂν τὸ ζητάει τὸ φῶς.
Τὴ λευτεριά προτείνω γιὰ φιλία
σ' ἐχτροὺς καὶ φίλους,
μὲ λογικὴ χειρονομία.

5

Τὰ θύματα τῆς πειρατείας ἀπ' τὸν ἀγέρα,
 τῆς λοιμικῆς ἀπ' τὴν Τουρκιά
 γίνεται κάρφος στῶν θεῶν τὰ μάτια.
 Μὲ τ' ἄγριο ρόδο τῶν ἀγανακτήσεων
 κοσμάμε τὴν ψυχὴ μας.
 Ἡ προσευχὴ χολαίνει κι' ἡ παράκληση
 ἀποφιλόθηρε ἀπὸ δύναμη.
 Διαμαρτυρόμαστε γιὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!
 Διαμαρτυρόμαστε γιὰ τὸ ἔλεος τῶν ἀνθρώπων!

Ὁ χρόνος ἐνδιατᾶται στὰ σφαγεῖα τῆς μάχης,
 διανυκτερεύει στὰ φυλάκια,
 στὶς ἀποθήκες μπαρουτιοῦ καπνίζει πίπα,
 χορεύει στ' ἄρματα καὶ ψαλλιδίζει
 τὸν οὐρανὸ μὲς τὶς ροκέττες...
 Στοῦ ἔλεους τοὺς δρόμους
 τ' ἀχνάρια του δὲν γράφει
 τὸ θάνατο μιμείται ὅπου τὰ ἔργα
 τῆς καλωσύνης τὸν καλοῦν:
 Ὁραῖος ὁ γάμος κι' ὁ ἀγρὸς στὸ θερισμὸ του
 καὶ τὰ καράβια μὲ πραιμάτιες,
 ὁ ξυλοκόπος κι' ὁ ξωμάχος,
 τὸ παραμῦθι τῆς γιαγιᾶς,
 τὸ βρέφος.

Ἐκλιπαρῶ τὸν τελευταῖο Θεὸ
 ὅποιος φυλῆς
 νὰ λυπηθῆ τὸν ἄνθρωπο.
 Τὰ σύνορα ἔχασε ἡ καρδιά.
 Ἡ λογικὴ κατακρεουργεῖται.
 Ἡ ἀγάπη κουπανιέται μὲς τὸ γδι
 κόκκος σκληρός.
 Ἐκλιπαρῶ τὸν τελευταῖο Θεὸ
 νὰ καταβρέξῃ μὲ ἄστρα
 τὴν τρομαγμένη μας καρδιά.

Στὸν πόλεμο τὸ θύμα ὑπάρχει μόνο.
 Οἱ ἰδέες ὑποχωροῦν μπροστὰ στὸ σάβανο.
 Ἡ τόλμη μεταβάλλεται σὲ μίσος,
 μετρῶντας τὸ νεκρό.
 Τὸ χρῆμα μόνο ἀναίδεια
 στὴν οἰκογένεια προσκομίζει.

Τρέχω στὸ σπίτι πὸν τριζοβολάει ἐρήμωση
κι' ἓνα μαχαίρι θρέφει κάθε σιά του.
Φοβάμαι τὰ ἐπιπλά πὸν ρέβουν
στὴ μνήμη τ' ἄλλου χρόνου.
Δὲν ἔχει ἡ ξώπορτα πὰ ὑποδοχὴ
καὶ δὲ φιλεῖει ὁ δίσκος μὲ γλυκὸ κεράσι.
Προικιά γεροντοκόρης τὰ παράσημα.
Στὸν πόλεμο τὸ θῦμα ὑπάρχει μόνο.

7

Δυὸ καράβια σιδερένια
φοβερίζουν τὴν ψυχὴ.
Σταυροκοπιέται ἡ Παναγιά.
Σμῆνος πουλιὰ μεταλλικὰ
ἀποψιλώνουν τὴν ἀκτὴ.
Σταυροκοπιέται ἡ Παναγιά.
Ἐντὶ βροχὴ, χαλάζι πύρινο
— οἱ ὑδάτινοί μας πόροι ἐξαντληθήκανε
ποῦ νᾶβρουμε νερὸ γιὰ τὸ κορμί,
γιὰ τὰ φυτὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα;
Σταυροκοπιέται ἡ Παναγιά.
Στῆς Τηλλυριᾶς τὰ χῶματα δοκίμασαν
τὴν ἀντοχὴ τοῦ Θεοῦ.

8

Κοιμοῦνται σήμερα οἱ νεκροὶ τῶν παραλίων μας.
Δεξὰ-ξερὰ τοὺς προστατεύουν τὰ φυλάκια
αὐτὰ πὸν χάσανε τὸ φῶς μέσα στὸ φῶς,
τὴν ἀνοιξὴ τους μὲς τὴν ἀνοιξη·
ἦτανε χτὲς ἀμούστακα παιδιὰ.
Οἱ συμμαχίες στὴν Κύπρον ἀννανίζονται
κι' ἑπτὰ χωριὰ πουλᾶν στὴ δοκιμὴ
καινούριων ὅπλων.
Ἐντιμοὶ κύναιδοι τῆς Δύσης!

9

Φουρτούνα ἡ θάλασσα μᾶς τεμαχίζει.
Ἐναπολοῦμε τ' ἄλετρο.
Ἐὸ πόλεμος σχεδιάζει μαῦρα νέφη.
Ἐναπολοῦμε τὸ κρασὶ δικὸ μας ἡμερῶν.
Πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ χάλκινα πουλιὰ
εἶν' ὁ οὐρανὸς πιὸ πρᾶος κι' ἀπὸ τ' ἀρνί.
Πιὸ κάτω ἀπ' τὰ καμένα μας χωριὰ
ὁ σπόρος ἐτοιμάζεται τοῦ ρόδου.
Ἐμως τὴν πίκρα ποῖος ἀδυνατεῖ;

Τὸν ἐπιτάφιον ὕμνον ἐπινίκιον
 ἄς τὸν ὑψώσω.
 Συγχίζουμε τὸ θοῖνο καὶ τὸν ὕμνο
 — κεράσι, δύση ἢ αἷμα.
 Στῆς Τηλλυριάς τὰ χόματα παλεύουν
 σφαίρες καὶ ρόδα —
 ὁ πόλεμος, τ' ἄλετρο κι' ἡ σνικιά.
 Τὸ βρέφος πῆρε τ' ὄπλο·
 ὑπερασπίζει μιὰ μπουκάλια γάλα.
 Τῶδα νὰ πίνη τὸν καῦμό του
 κοντὰ στὴ σκοτωμένη του τῆ μάνα.

Ἡ μνήμη δὲ μπορεῖ νὰ περπατᾷ
 στὰ προδομένα ἐδάφη.
 Τῆ δόξα; Ποιὸς τῆ λογαριάζει;
 Θὰ κάθομαι στὸν ἴσκιό τῆς ἰτιάς
 καὶ θὰ θρηνώ τὰ γαλανὰ ἔργα
 καὶ τὸ ξανθὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ.
 Κι' ὡς ἡ γενιά μου ἀναχωρήση
 πατρίδα ἢ μνήμη θάχῃ ἀλλάξει.

Μὲ τὴν ἰτιά δὲν κλαῖμε τοὺς νεκροὺς μας.
 Τὸ ρόδο τῶν ματιῶν τους λάμπει.
 Ἐμεῖς τὴν κλαῖμε μὲ τὴ δάφνη, δάφνη:
 λεπτὸ ἵνδαλμα εἶναι ἡ δόξα.
 Ὀρίζουμε γι' αὐτοὺς ἀγῶνες μ' ἔφηβους —
 ψωμί ζεστὸ —
 ἀνήμερα τοῦ ὕστατου «χαῖρε».
 Ἐπιγραφὲς θὰ φωσφορίζουν
 ἀπὸ τὸ ἐσώτερό τους φῶς, παντοῦ.
 Μέρα πικρὴ τῆς λησμονιάς δὲ θᾶρθει,
 γεμάτη ὑφάλιο χιόνι.

Ποτάμι κόκκινη φωτιά
 ρόδο θανάτου
 ραντίζει τὰ χωριά κι' ἡ ἀπουσία
 χιονίζει τῆς καρδιάς.
 Κι' ὕστερα πέφτει ἡ μαύρη ἢ ὄψη
 τ' ἀνθρώπου μὲ τις στάχτες σὲ ἴσο τόνο.
 Ζάλη βαθιά ἀπὸ ἐρήμωση
 στὴ μέση τοῦ μετώπου θὰ ἰστορῇ μας τ' ἀνιστόρητα.

Μὲς τὸ σκοτάδι τῶν ματιῶν
 ἀγνώριστο δὲν εἶναι πιά τὸ μῖσος.
 Θὰ μεγαλώσῃ τὸ παιδί μὲ κιμωλία
 ρόδα μαβιά, ρόδα χλωμά καὶ μαῦρα
 στὰ μάτια γράφοντας.
 Θὰ πλάθῃ μὲ τὸν ἄργιλο πουλιὰ τ' ἀγέρα
 πὺν αἱμάτινα φυτεύουν ἄνθη.
 Πληγώσαμε, πληγώσαμε τὸ πρῶτο δάκρυ,
 τίς πρῶτες στάλες τοῦ κρασιοῦ στίς φλέβες
 τὸ πρῶτο ρόδο τῆς γλυκάδας
 π' ἀνθεῖ στήν παιδικὴ καρδιά.

Εἶχε ἓνα μέτωπο πλατὺ σὰν τὴν παλάμη,
 μαῦρα μαλλιά ὑακίνθινα,
 πλεγμένα σέλινα,
 χεῖλη παχειὰ χυμώδη
 καὶ μάτια μελισσιὰ, πνιγμένα στὰ ὄνειρα.
 Σχεδίαζε πολὺ ζωὴ, σχεδίαζε πάθος.
 Κι' ἦρθε μιὰ φούχτα πύρινη
 καὶ σ' ἀναψε τὸ σῶμα
 τῆς Τηλλυριᾶς ἀκτὴ, τῆς Τηλλυριᾶς
 χρυσὸ πλουμί...!

Γνωστοὺς θεοὺς ἐπικαλοῦμαι
 νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν ἄμπελο.
 Σύντομο φῶς τὴν κατατρόφει.
 Λυποῦνται οἱ πάνω στίβες τοῦ χωμάτου.
 Πνίγει ἢ ἀσφύξια τὸ φύλλο,
 Δὲν ἔχει ρόδο πιά ὁ καρπός.
 Θὰ τὴν ξυλεύσουμε τὴν ἄμπελο,
 γνωστὴ δεσπότη τ' οὐρανοῦ.

ΩΔΗ ΣΤΗΝ ΚΑΜΕΝΗ ΔΙΜΟΙΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΟΥ *

Κνίσα βωμῶν σ' ἐπίνικους καιροὺς
ἀνάδοσε τὸ σάρκινο μνημεῖο τῆς λεβεντιάς.
Τὸ φῶς ἐκπέμπεται ἀπ' τὸ ξύλο τῆς καρδιάς
καὶ τῆ ρητίνη τῆς ψυχῆς.
Ἐπόσχονται τῆ μίμηση οἱ αἰῶνες
μὲ τοῦ χαμοῦ τῆ μαρτυρία.
Ὁ λόγος τοῦ βιβλίου μπορεῖ νὰ ξεχαστῆ
στὸ τυπικὸ τοῦ ἀλφαριθμητῶν
ὁ λόγος τοῦ λαοῦ χοχλά ψυχῆ,
χοχλά Θεοῦ κι' αἰώνιος μένει.
Οἱ ἐχτροὶ τὸν κόκκινο θυμὸ τους θὰ ὑποτάξουν
στὴ φύχτα πού θὰ κλῆ τὰ βλέφαρά τους.
Σ' ἐμᾶς ἐδώσετε παράστημα
ν' ἀνυψωθοῦμε δίπλα στὴν ἀκοή τῶν ξένων.
Αἴρες γενναῖες θὰ καταλάβουν τάχα
τῶν φιλοτίμων τοὺς ἀγροὺς στίς μακρονεὲς
ὁμόαιμων ἀδερφῶν ἐστίες;

Ἡ νίκη δὲ χορεύεται μὲ αὐλοὺς,
τὸ θάρρος δὲ φορεῖ τὸ κράνος στρατηγῶν,
ἡ καρτερία δὲ ἐπισκέπτεται μὲ ἀχούς ἀλαζονείας.
Μὲς τῆ λιτῆ γραμμῆ τοῦ ἀπλοῦ τοῦ ἀνθρώπου ζεῖ.
Δὲν εὐωχεῖται φῶς πατρίδας μὲς τὸ χοῦμα,
δὲν εὐωχεῖται φῶς μὲ τὰ πλαστὰ φεγγάρια κι' ἄστρα
[γιορτασμῶν,
δὲν εὐωχεῖται φῶς στὰ σχήματα ρητόρων.
Μὲς τῆ λιτῆ γραμμῆ τοῦ ἀπλοῦ τοῦ ἀνθρώπου ζεῖ:
μεγάλο διάδημα ἢ κοσμιότητα.

* Διμοιρία ἀπὸ τὸ χωριὸ Πολέμι (Πάφου) πού κατακάηκε ἔλη ἀπὸ ἐμπρηστικὴ βόμβα τῶν τουρκικῶν ἀεροπλάνων κατὰ τὴν ἐπίθεσή τους στὸ χωρὸ Τηλλυριάς—Πάφου.

Οἱ ἐκλεπτυσμένοι ἐπικαλοῦντα κολακεῖες,
σχήματα λόγου νὰ διαφθεύρουν τὴν ἐντύπωση
καὶ προπαντὸς ἐπιστρατεύουν τὴ σιωπὴ
—ὁ τάφος δίχα ἐπιγραφὴ τὴ λήθη ἐξασφαλίζει.
Μὰ ὑπάρχει ὁ πρωτοξυπνητος λαὸς μὲ μάτι φλογερό,
περίεργη τὴν καρδιὰ κι' ὄξυ τ' αὐτὶ
κι' ἔχει μιὰ πλάκα φωτογραφικὴ στὸ στῆθος,
ποῦ αἰσθήματα ἀπαθανατίζει καὶ μορφές.
Τὸ ἔπος αὐτὸς θὰ γράφῃ, τὴ σιωπὴ τῶν τάφων
κατανικώντας.
Ὁ λόγος ὁ περίτεχνος ξαφνιάζει τὴν ψυχὴ
μὰ δὲν τὴν πλημμυρίζει.
Λόγος λιτὸς βαθαίνει τὴν ψυχὴ
κι' ἀλέθει τὸ μυαλὸ μὲ ιδέες.

Ἄς εἶναι μιὰ ἵνα τῆς καρδιάς ὁ στίχος μου
(μάταιη φθορὰ δὲν εἶναι τὸ τραγούδι)
ἄς εἶναι ὑπόμνημα σὲ πράξη ἀντρεία
(μονάχα γιὰ πατρίδα οἱ πράξεις εἶναι ἀντρεῖες)
ἄς εἶναι ἐπιστολὴ στὴν κοιμισμένην ἀνθρωπιὰ
(δὲν εἶναι ἀπανθρωπιὰ πὺρ μαύρη
ἀπὸ τὸ κοιμισμα τῆς ἀνθρωπιᾶς)
κι' ἄς εἶναι μιὰ πρεσβεία γιὰ τὸν Θεὸ ν' ἀπολυτρώσῃ
τοῦτο τὸν τόπο ποῦ τὸν λένε οἱ χάρτες Κύπρου
κι' ἐγὼ τὸ λέω ἀστέρι τ' οὐρανοῦ.
Ἄς εἶναι μιὰ ἵνα τῆς καρδιάς ὁ στίχος μου,
καμένη διμοιρία τοῦ Πολεμοῦ.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ

[Στὸν σκοτωμένο ἀπὸ βαμβαρδισμοὺς γιὰ τὸ Δημ. Μαυρογένη.]

Ἄνδρῶν ἀσέμων τὴ φιλοδοξία πληρόνομε,
ἀντὶς βροχὴ τὴν πλήμμυρα φραγμάτων.
Τὴν ἀρετὴ καταπονοῦμεν, ἂν
μονάχα ὁ θρίαμβος ὀδηγῇ.
Τὰ ἔργα ἐχτιμοῦμε τῆς καρδιάς.

Βασιλικοὶ παλμοὶ κα' ἰσόθεες σκέψεις
τὸ μάτι προσηλώνουν στὴν πληγὴ.
Τὰ δάχτυλα σοφὰ τὸ δέσμα κατοπτεύουν.
Ἐπιστρατεύονται φυτῶν καὶ ζώων οἱ μυστικὲς δυνάμεις,
τὰ πλάσματα κλιβάνων,
νὰ δώσουμε τὸ θρίαμβο τῆς ζωῆς:
τὸ κάθε κύτταρο στ' ἀνθρώπινο κορμὶ
μικρὸς Θεός.

Τέχνη θεϊκὴ 'ναι ἡ τέχνη τῶν ἱαμάτων,
φωτὸς αἰχμὴ.
Μέγα καθῆκον γιὰ καθῆκον νὰ ξοδεύεσαι,
ἀνθρώπινος Χριστός.
Τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἐπισφραγίζεται
μὲ τὴ θυσία τοῦ σώματος.

Ἐπικαλοῦμαι τὴν πρεσβεία σου,
τῶν οὐρανῶν πολίτη, Μαυρογέ η.

Η ΕΠΩΔΗ ΤΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ

α'

Ἡφαίστειο φίδι σέρνεται! Σπαθίζει
στό μάτι του ὑποχθόνιος μαῦρος Θεός·
θανατικῶν φυτῶν χυμὸ τὸ χιῶτο ἐκπέμπει
μὲς τῆ θηλιά καπνοῦ·
βογγᾷ ὁ λομὸς ἡμίγυμνος στὸν πυρετό·
τὸ δέος σεισμοῦ καὶ καταποντισμοῦ λογχίζει
τὸ μέσα στήθος:
τὸ τέρας τῆς διχόνοιας ξεπροβάλλει.

β'

Ἐνῶ χτυπᾶνε τύμπανα χαρούμενα
καὶ σάλπιγγες τῆς ἀνοιξης τὴν ἐπιδέξια
προσφέρουνε στοργή καὶ ἀνοίγουν ρόδα
κατάντικρυ στὸ δίσκο τοῦ ἡλίου,
ὅταν τὶς μέρες μας μετράει ἡ φιλία
μὲ διαμαντένιο τίμο πῆχυ.
Κοινὴ μητέρα ἡ φύση.

γ'

Λυπᾶμαι τὰ χωριὰ πού ἡ μάχη ἐξολοθρεύει
ὅταν χτυπᾷ ὁ γονιὸς μὲ τὸ καμάκι
τὸν πρωτογιό, συμβόλαιο τῆς διαιώνισής του,
καὶ τ' ἀνυπάκουο στερνοπαίδι ξεκοιλιάζει
μὲ τὸ θυμὸ κριαριοῦ
τὴ μάνα πού τὸ θῆλασε ζωὴ καὶ φῶς,
καὶ ἡ ἀδερφή ἐτοιμάζει τὸ ντούφέκι τοῦ ὁμοκρέβατου
γιὰ τὸν ἐμφύλιο σπαραγμό:
δὲν ἔχει ἡ μάχη τὸ ἔλεος.

δ'

Θυμᾶμαι πῶς χουσώναμε τὴν ὄψη
στοῦ γάμου τὴν ἐξαίσια ἔγνοια,
τὶ λιμπιστὸ ἀγαθὸ κρατοῦσε τὸ κρασί
σ' ἓνα μισόκλειστο ματάκι,
τὴν ὄρθια σκέψη, τὴν οὐρανωσύνη
πού κατεργάζεται ἡ χαρὰ
στὸ ρόδινο ἀργαστήρι τῆς καρδιάς!
τὶ πλήρεις μέρες ἀπολαύσαμε!
Μὲ τὴν καρδιά μετράμε τὴ ζωὴ.

ε'

Τὸ τόσο ἑλληνικό σας φῶς μὴ σπαταλάτε!

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΓΕΡΟΤΑΗ

Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει πάθος,
ὁ οὐρανὸς στρογγύλο χάος
κι' ἡ νύχτα τὸν μανδύα τῆς σκοτεινιάς
κι' ἡ μέρα τὸ χρυσὸ τῆς στάχης:
ἡ λευτεριά τυπώνει τέτοια δῶρα
κι' ἀνακαλύπτει τοὺς θριάμβους.

Σηκώθηκε ὁ διαλαλητῆς στὸ γήλοφο
ποὺ φάνταξε μὲς τὴν κροκάτην ὥρα σὰν ἐλπίδα:
«ᾠρα πατρίδας».

Τὸ δειλινὸ σημάδεψε τὸ χρόνο κι' ἀνακήρυξε τὴν πράξιν ἐθνικὴ
γιορτάσιμην ἀργία.

Ὁ κόσμος συλλογίστηκε πὼς ἔχει πὰ ὠριμάσει
τὸ ρόδι τοῦ προαιώνιου πόθου.

Πλάτανος σκέπει τὴ ζωὴ, σεισμὸς τροφοδοτεῖ τὴν:
«ᾠρα πατρίδας».

Ἄξιον ἔστι τὸ παλληκάρι
ποὺ ξαπολᾷ τὰ σύνεργα τοῦ βίου
κι' ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ ψωμί, τὸ λάδι τοῦ αὔριον.

Ἄξιον ἔστι τὸ παλληκάρι ποὺ φυλάγει στὰ συρτάρια
τ' ἀλφαθητάρια καὶ τὴ μάθηση.

Ἄξιον ἔστι τὸ παλληκάρι ποὺ ἀποχαιρετᾷ
τῆς ὁμοκρέβατης τὰ μάγουλα.

Ἄξιον ἔστι τὸ παλληκάρι ποὺ βυθίζει στὰ μαλλιά
τοῦ πρωτοβάδιστου τοῦ πρωτογιουῦ τ' ἀδάκρυτό του χέρι.

Ἄξιον ἔστι τὸ παλληκάρι ποὺ φορτῶνεται
μὲ τὸ ντουφέκι τῆς εὐθύνης.

Γιὰ τίς ἐστίες καὶ τοὺς βωμοὺς ἡ μάχη
πάθος Θεοῦ, πάθος ζωῆς.

Ἡ λευτεριά δὲν εἶναι πάθος κι' ἦθος,
δὲν εἶναι ἀντρεία ἢ λευτεριά μονάχα.
Πικρὸ ψωμί, χολή νερὸ καὶ δάκρυ καφετρό-
σπαραχική βελόνα στὴν καρδιά·
ἀγκάθι στὸ μυαλὸ κι' ἀποτροπὴ τῶν ὕπνων
κρασι κι' ἄν ἔχη τὸ τραπέζι
καρδαοκεῖ ὁ ἐχτρός στὸν ἴσκιό τοῦ πλατάνου
χορταίνει ὁ δεῖπνος, ἴλαρός ὁ λύχνος,
στρογγύλο τὸ φεγγάρι, καθαρὸς κι' ὁ ἥλιος:
μῆτε ξυπνᾶς, μῆτε κοιμάσαι, μῆτε πὰ πρααίνεις.
Ἡ λευτεριά δὲν εἶναι πάθος κι' ἦθος,
δὲν εἶναι ἀντρεία ἢ λευτεριά μονάχα:
ἢ λευτεριά θυσία παντοτινὴ τὴν πᾶσα μέρα.

Γι' αὐτὸ στὴν ἄσκησι τὸ σῶμα ζύμωσε,
μαζεύοντας σταλιά - σταλιά τὸν ἴδρωτα.
Μὲς τὴν πορεία τὸ πόδι ὀργάνωσε τὴν ἀντοχή.
Τὸ μάτι στὸ σημάδι ἱερουργοῦσε.
Στῆς ἀνελέητης πειθαρχίας τὸ φῶς σκλαβώθηκε
καὶ στὸ ντουφέκι τὴν ψυχὴ του κρέμασε
σὰν τὸ λυχνάρι τ' ἄστρου στὸ στερέωμα.

Μιά μέρα τοὺς φορτώνουν στ' αὐτοκίνητα.
Τοὺς κυβερνοῦσε τὸ χακί. Τοὺς βάραινε ἡ ἀρβύλα τῆ ζωῆ.
Τοὺς κατοικοῦσε τὸ ντουφέκι. Τοὺς προχωροῦσε ἡ σφαῖρα.
Κι' οἱ λογισμοὶ τους οἱ ἐκατόγχειροι ζητοῦσαν
ἀπόκρισι στῆς ἄγνοιας τῆ νυχτιά.
Μὰ τὰ πολεμικά τὰ μυστικά δὲν ἔχουνε σπλαχνιά,
δὲν ἔχει ὄνειροκρίτη γιὰ νὰ τὰ ξηγᾶ,
δὲν ἔχει ξόρκι γιὰ νὰ τ' ἀποτρέπη.
Ψυχορραγοῦν τὰ χαμηλά τους σπίτια μὲς τὰ στήθη τους,
χλωμαῖζει πικρολέμονο στὰ λακωτὰ τ' ἀδέρφι,
τρέμει τὸ χέρι ἀπὸ ταφὴ ἐκεῖ πέρα τοῦ γονιοῦ,
ἀργοῦν οἱ ἀνέμοι, σβοῦν τὰ χελιδόνια,
χτενίζεται ὁ καπνὸς κοντὰ στὰ σύννεφα,
φίλοι παλιοὶ κρατᾶνε κομπολόγια, οἱ γνωριμιές
ἔχουνε μάτι ἀλλοιθωρο
καὶ στὴ γωνιά ἢ ἀγάπη ξεφλουδίζει τὴν ψυχὴ της.

Στὸ Κτῆμα βουκολίζουε τὶς σφαῖρες,
ταΐζουε τὸ μῖσος μὲ ἄνθη ἀρσενικά,
σουβλίζουε τὰ σπῖτια ἐκεῖ στὸ Κτῆμα,
κλαδεύουε τὴν ἀγάπη τ' οὐρανοῦ,
στὸ Κτῆμα εὐαγγελίζουε τὸ λοιμό,
σαλεύουε τὸ σπέρμα τῆς ἀράχνης,
ραντίζουε μὲ φωτιά τὶς στέγες,
σταυρώνουε τὸ ψομί, δαγκώνουε τὸ νερό, τὸ μαχαιρώνουε,
πισώπλατα χτυποῦνε τὸν ἀγέρα,
στὸ Κτῆμα στεφανώνουε τὸ θάνατο
τὸ μέγα νικητὴ κάθε πολέμου.

Τὸν βρῆκαν νὰ κυτάζη τὸ παράθυρο
σὰ νὰ ρωτοῦσε τὸ Θεὸ «γιατί;».
Τὸν πήρανε οἱ ψυχές τῶν ὀπλιτῶν
ποῦ μοίραζαν μαζί του τὴν ὀρμή.
Γραμμὴ πατρίδας στὸ ξανθὸ του μέτωπο
καθάριζε τὴ λάσπη ἀπ' τὸν ἰδρώτα.
Τὰ φοινικόκλαρα κομπώνουε
τὸν ραγιασμένο ἀγέρα.
Σιγὴ μοναστηριοῦ πληθαίνει
στὰ μάτια πὰ τοῦ λόχου.
Ἡ νίκη τὸν χαμὸ δὲν ξεθωριάζει.

Ἄγῶνες καταχοῦν τὸ χῶρο
μνήμη φωτὸς ἀπ' τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.
Στὴν ἄμιλλα γιορτάζουε τὰ κορμιὰ
τὸν ἐθνικὸ χαμὸ.
Ἄψη ξανθὴ ὀξύνει τὴν ἀνάμνηση,
τοποθετεῖ παράδειγμα στὸ μαρμαρένιο βᾶθρο.
Τὸ ἐπίγραμμα λακωνικά πλουμίζει:
«Ἄνδρέας Γερούδης ἀναλήφθηκε
σὲ ὦρα πατρίδας».

2

Ἑλλάδα, Ἑλλάδα ...

Η ΚΥΠΡΟΣ

Σπονδή πατρίδος κάθε πέτρα.
Και κοῦρος ἀρχαϊκὸς ἢ διήγησι.
Ἡ γλῶσσα μαρτυρία φυλῆς.
Τὰ κείμενα μιλοῦν γιὰ τὴ συνέχεια.
Κι' ἔρχεται σήμερα ἡ συνείδησι νὰ ἐπικροτήσῃ
τὸ μέγα γεγονός.

Λοιπὸν, καταπατῶ τὸ νόμο·
δὲν ἔχει κάθε νόμος δίκιο.
Νόμος ποὺ κόβει τὸ ψωμὶ ἀπ' τὸ στόμα,
εἶναι ἀνταρσία καὶ ζούγκλα.
Τὸ δίκιο ἀκολουθεῖ τὴ φύση
καὶ τῆς προσφέρει τ' ἀντιστύλι.

Ἔχω ἓνα σπῖτι στὴν καρδιά,
μὰν ἐκκλησιά μὲς τὸν ἐγκέφαλό μου.
Τὴν ἀρετὴ ἀγαπῶ καὶ τὴ χαρὰ παινεύω.
Τὴν καλωσύνη ζῶ σὰν τὸ νερὸ στὴ γούρνα
τὴ στρογγυλὴ τοῦ βράχου.
Πρῶτο ἀγαθὸ ἢ ζωὴ.
Θεὸς ἢ πατρίδα.

Ἡ Ἑλλάδα ταξιδεύει μὲ τοὺς αἰῶνες:
ὅπου κι' ἂν πᾶς Ἑλλάδα.

ΚΤΠΡΙΑΚΑ ΧΡΙΣΤΟΤΓΕΝΝΑ ΤΟΥ 1963

Στίχους δὲ γράφουμε·
κάθε μολύβι, κάθε κύτταρο
γίνεται βόλι.

Δὲν ἔχει πᾶ ἔρωτα, δὲν ἔχει
τὸ αἷμα προσφέρεται γιὰ μεταγγίσεις.
Δεῖπνο λιτό, γεῦμα λιτό!
τὸ φαγητὸ θὰ πάη στὸ μέτωπο.

Κι' ἦρθε ἓνας ὕπνος στὰ παιδιὰ,
ὕπνος βαθύς,
ἀπ' τὴν ἀγρύπνια τῶν φρουρῶν
τῶν μαχητῶν στὸ μέτωπο.

ΜΙΚΡΗ ΩΔΗ

[Στους Έλλαδίτες έθελοντές που πέθαναν στην Κύπρο]

Ίσόμετρος ό τάφος τ' άντρείου και του δειλού
κι' όμως στον ένα ζή μήμη φωτός
στον άλλο ήλίδια λήθη.
Ήρώων όσα τό χτίσμα οικοδομοῦνε τής πατρίδας.
Όπου τά μέλη άπλώσει ό εκλεκτός
χῶμα πατρίδας.

Στό κοιμητήρι άνάβει ό ήλιος,
λαμποκοποῦν τά μάρμαρα ως παρθένες,
τό κυπαρίσσι λείει για την έλπίδα τ' ουρανού,
ή γή έχει μήμη
Και τ' άγκαθόφυλλο χρυσάφι γίνεται και δάφνη
στην πλάκα του ήρωα.

Τής λευτεριάς τό πάθος μέγα φῶς:
ό τάφος σας κρατά τή μαρτυρία.

ΕΚΜΥΣΤΗΡΕΥΣΗ
ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΤΗ
ΣΤΑ ΧΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΗΛΥΤΡΙΑΣ

Τῆς Τηλλυριάς ὁ βελουδένιος χῶρος
σάν ποντοπόρα αὐγή
μελίσι φωτεινὸ ἀρματώνει.
Περιδιαβάζω τὸ τοπεῖο κι' ὄνειρεύομαι
μεταλλικὸ θυμὸ.
Θὰ γράψω ἐδῶ, θὰ γράψω ἐδῶ
τῆς μοίρας μου τὴ βούλα,
τὴν τελευταία μου θέληση: «Ἑλλάδα».

Βόλι θὰ βρέξω ἀρσενικό,
ἢ λόγγη θὰ παραμιλήση,
τὸ θάρρος μέθυσε τὸ θροῦλο
καὶ πύκνωσε σάν τὸ παρθένο δάσος.
Ἐξιστοῶ τὴν πίκρα τοῦ φρουροῦ,
φωτοβολῶ τὸν γύρω χῶρο.
Τὸν κατοικεῖ μιὰ εὐχή: «Ἑλλάδα».

Λυπᾶμαι πού τὸ περιστέρι ἀποκεφάλισα
καὶ τὴν ἐλιά ξυλεύω.
Μὰ ταξειδεύει ἡ ἰδέα κι' ἡ μνήμη
κι' ἂν ἔξω ἀπ' τὴν αὐλή μου, θάλλω
σὲ χῶμα οἰκεῖο.
Τὸ πατρικὸ πηγᾶδι κατηφόρισε
μὲ τὴ δροσιά ὡς ἐδῶ.
Κάθε γραφὴ τὸ λέει: «Ἑλλάδα».

Σοῦ δίνω τὸν παλμὸ μου, νῆσος,
καὶ μὲ τίς φλέβες μου σὲ στεφανώνω.
Ἀνάπαυση ψυχῆς ἂν σκάψω
τὸ δέντρο ἐδῶ τῆς δόξας.
Ὁ ἥρωας δὲ θέλει τ' ὄνομα. Στὸ θόλο
ἀνασαλεύει τ' οὐρανοῦ.
Τὰ χελιδόνια γράφουνε: «Ἑλλάδα».

Ὡραία ζωὴ σὲ παίζω
στὰ βλέφαρα τῆς νύκτης,
στὰ δάχτυλά σου, ὦ ἔρωτα,
περνᾶω αὐτὲς τίς ἄσημες πολίχνες,
ἐπιτυχία, σὲ ξεγυμνῶ
καὶ σὲ χτυπῶ κατάστηθα μὲ δόρυ.
Εὐχὴ ψυχῆς καὶ σάρκας τώρα: «Ἑλλάδα».

ΕΠΙΝΙΚΟΣ ΣΤΟΝ ΠΤΘΙΟΝΙΚΗ
ΑΡΙΣΤΩΝΑ ΤΟΥ ΝΙΚΩΝΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΡΠΑΣΙΑ (200 π.Χ.)

Ἐπισωρεύουνε δεινά, σὲ πράξι ἢ λόγο, οἱ ἄφρονες·
καταρρακώνουν τῆς ψυχῆς τὴν κάθετο.
Συμμετρικὰ πλουτίζουν τ' ὄνομα καὶ τῆς φυλῆς τὴν κεφαλή
ἢ ἄσκησι πνεύματος κι' ἢ γύμνασι μελῶν:
ἰσόμετρον ἢ ἀξία ψυχῆς καὶ σώματος
γραφῆς Θεοῦ.

(Θὰ λυπηθῶ νὰ χάσω τὴν πνοὴ καλλιγράμμου κορμοῦ,
ποῦ σημαδεύει μὲ τὸ σχῆμα τοῦ τὸ φῶς,
θὰ λυπηθῶ νὰ κατατεμαχίσω τὴν ψυχὴ
ὅταν ζητᾶ νὰ ζεσταθῇ στὴ διαύγεια).

Ἵρραίους ἐφήβους καταγράφει ἡ μνήμη
στὴν εὐτυχία τ' ἀθλήματος (ιδέα),
στῆς ἄμυλλας τὸ μέτρο (πράξι ἀπὸ κρυστάλλωσι Θεοῦ).
κρίνους σὲ ἀγρό· στίς λογικῆς γραμμῆς τῶν πανελλήνων ἐκπροσώπων—
δεμένες ἐντολῆς τῶν πόλεων οἱ ἐκπρόσωποι—
ἀνάπαυλα καὶ μέτρον ἀρμονίας μὴν ξεπεράσης πὰ τὸ μέτρο
σὰν σχήματα ρητόρων
ἢ νίκη 'ναι πρῆσβεία.

Ἵρραίους ἐφήβους καταγράφει ἡ μνήμη
σὲ δελφικὸν ἐπὶνικὸν γεμάτου βλέμματα.

Ἰρίστωνα, κορμὶ καὶ νοῦ ἄριστο
κατάθεσες σὲ νίκη πὸ ἄριστο ἀπ' ὅ,τι
στὴν περὶμά του χάραξε ὁ πατέρας σου ὁ Νίκωνας
βλαστὸς καὶ κάτοικος τῆς Καρπασίας τῆς πλουτοθρόφας,
τῆς Κύπρου καύχημα.

Ἡ νίκη σου τοὺς αἰῶνες κεραυνοβολεῖ,
ἰσοτιμᾶ λαὸ κι' ἡμίθεους
(ἀμαρτωλὴ ἐκφραση μὴ σύγκριση μὲ Θεό),
διδάσκει πόσο ἢ δόξα ταπεινῶν
τὴν ἄχρωμη ἰσοπέδωσι τοῦ χρόνου,
καὶ μελετᾶ τὸ χῶρο ποῦ τὸν λένε Κύπρο·
κι' ἐγὼ τὸ λέω τῆς Λευτεριάς σκυτάλη
(φυλῆς σπονδῆ, σπονδῆ Θεοῦ)

Μετάφρασα σὲ λόγο ζωντανὸ τὸ πνεῦμα
ποῦ ζεῖ στ' ἀρχαῖο τ' ἀπόσπασμα.
Τὴν ὄσφρησι λατρεύω τῶν ποιητῶν
σ' ἔργα ἐθνικὰ καὶ τῆς μπιστεύομαι τὴ σύνδεση:
τὸ μάτι ἐφήμερα κοιτᾶ.
Παρακαλῶ, ἕνα κόκκο λευτεριάς ἐλληνικῆς
γι' ἀνταμοιβὴ τῶν μέτρων μου, ὦ Ἀπόλλωνα.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Σπιριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ..... (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ..... (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ ..... (τοῦ κ. Ἐλ. Οἰκονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ..... (τοῦ κ. Ἄ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ..... (τοῦ κ. Ἄν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Φρ. Βράχα)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ ..... (τῆς δος Εἰρ. Παναγῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ ..... (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1963

31. ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Σπ. Παπαγεωργίου)
32. ΔΥΟ ΙΣΠΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ ..... (Χιμένεθ καὶ Λόρκα)
33. ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ ..... (τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη)
34. ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
35. ΤΑ ΔΥΟ ΒΟΥΝΑ ..... (τοῦ κ. Π. Μηχανικῆ)
36. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ —
ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ 1964

μέ σελίδες γιά τόν Λιπέρτη

Τιμή £ 1. =

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΝ

Συνεργάζονται Ἀρχιεπίσκοπος καί Ἐθνάρχης Μακάριος, Φρ. Βράχας, Χάρης Γαβριηλίδης, Ἀ. Διαμαντῆς, Ἀνδρέας Δημητριάδης, Κωστ. Ἰωαννίδης, Ὀδυσσεύς Ἰωαννίδης, Βάσος Καραγιώργης, Χρήστος Καττάμης, Ἀνδρέας Κολλίτσης, Ἀνδρέας Κοντόπουλος, Ἀνδρέας Κούρος, Χρῦσανθος Κυπριανοῦ, Κώστας Κύρης, Κώστας Π. Μιχαηλίδης, Παν. Παμπορίδης, Ἀθαν. Παπαγεωργίου, Θεόδ. Παπαδόπουλος, Παν. Παττίχης, Παν. Περσιάνης, Ἅγις Σουφίης, Κ. Χατζηστεφάνου, Ἀνδρέας Χριστοδουλίδης, Γεώργ. Χριστοδουλίδης, Μεν. Χριστοδοῦλου καί Κύπρος Χρυσάνθης.

Τιμή £ 1. =

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΕΠΟΥΣ

1940 — 1941

(ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ — ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ — ΚΡΗΤΗ)

Ἐπιμέλεια Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗ καί Π. Π. ΝΑΘΑΝΑΗ

Τιμή 120 δραχμές

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

1962—1963 καί 1963—1964